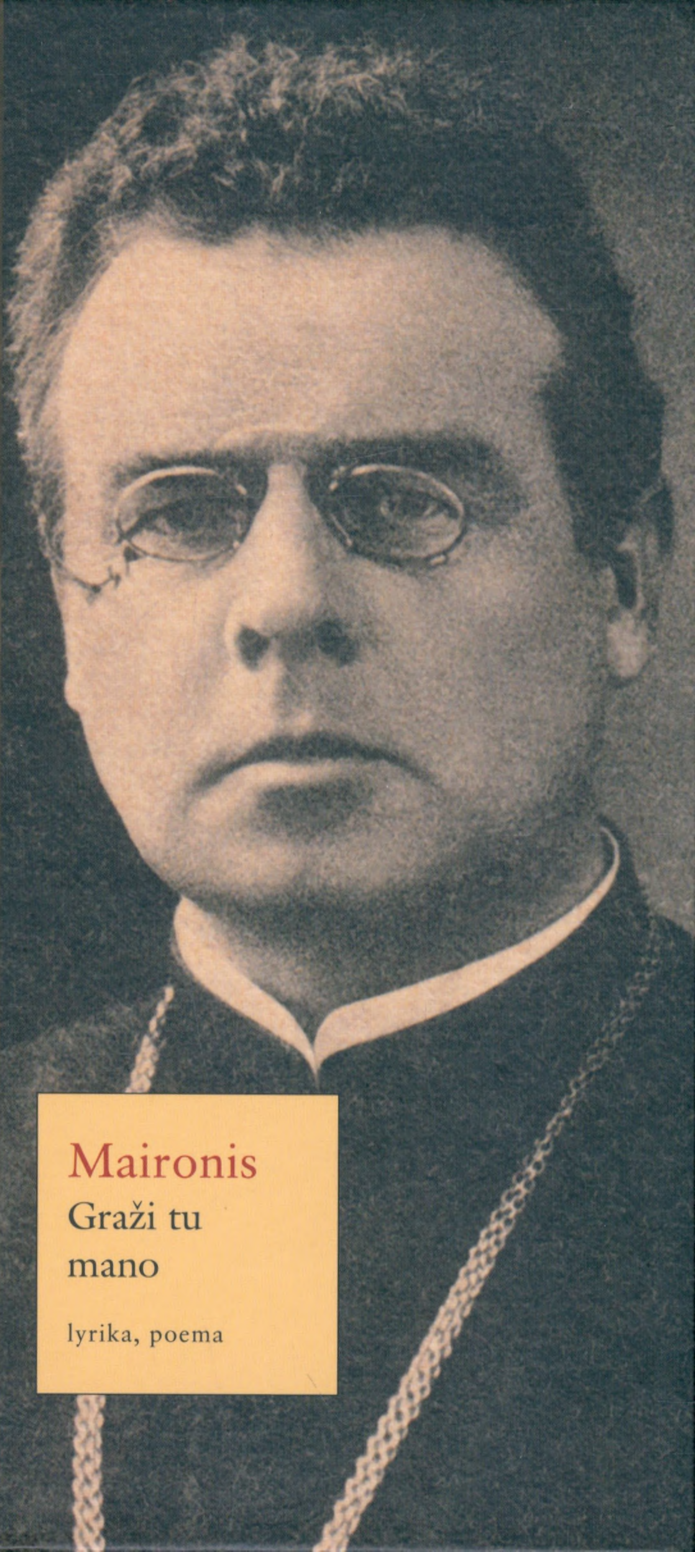
Maironis

LIETUVIŲ LITERATŪROS LOBYNAS • XX AMŽIUS

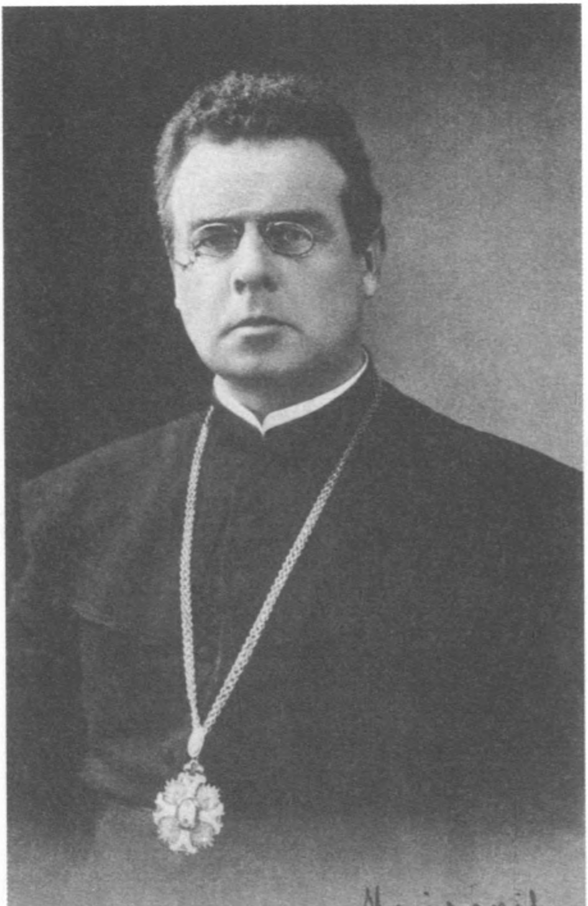
Maironis

Graži tu mano

lyrika, poema

MAIRONIS

LIETUVIŲ
LITERATŪROS
LOBYNAS

Maironis

MAIRONIS

GRAŽI TU MANO

Lyrika, poema

LIETUVOS RAŠYTOJŲ SĄJUNGOS LEIDYKLA
VILNIUS

UDK 821.172-1

Ma-181

SERIJA

LIETUVIŲ LITERATŪROS LOBYNAS.

XX AMŽIUS, NR. 30

LEIDŽIAMA NUO 2005 M.

SERIJOS LEIDIMO MECENATAI –

ČESLOVAS IR RAMŪNAS KARBAUSKIAI

ISBN 978-9986-39-721-2

ISSN 1822-2307

MAIRONIO AMŽINYBĖ

Šiuo tomu Maironis įžengia į „Lietuvių literatūros lobyną". Sutelkiamas Maironio centras – „Pavasario balsai" ir poema „Jaunoji Lietuva", daugeliu atžvilgių programinis lietuvių literatūros tekstas. Knygos skyrius „Lyrika" iš tiesų yra „Pavasario balsų" paskiausias leidimas, paties poeto papildytas, sutvarkytas ir taip pavadintas 1927 m. išleistuose jo „Raštuose".

150-aisiais gimimo metais, jausdami nesenkančią, vis pasipildančią šio poeto kūrybos gyvybę, jau galime kalbėti apie Maironio amžinybę.

Poeto kelio pradžia Pasandravyje (Raseinių r.), kur Jonas Mačiulis gimė 1862 m. lapkričio 2 d. Baigė Kauno gimnaziją (nuo gimnazijos sulenkinta pavarde – Maculevičius), metus mokėsi filologijos Kijevo universitete. Grįžo į Kauno dvasinę seminariją, joje pradėjo rašyti eilėraščius, ėmėsi Lietuvos istorijos ir istorinių temų. Studijavo ir Peterburgo Katalikų dvasinėje akademijoje. Tapo teologijos daktaru, profesoriumi; platūs humanistiniai jo interesai apėmė ne tik literatūrą, bet ir istoriją, socialinius mokslus. Nuo 1909 m. Kauno seminarijos rektorius; susikūrus Kauno universitetui, jame dėstė teologines disciplinas ir lietuvių literatūrą. Mirė 1932 m. birželio 28 d. Palaidotas Kauno katedros kriptoje. Buvo įrašyta (ir išnaikinta): „Didysis Lietuvos atgijimo dainius". Kaip ir visa, ką galima pasakyti: buvo didis, turėjo stiprią prigimtį ir kūrybinę vaizduotę, valią, gebėjo ne tik *verkti*, bet ir *veikti*. Savo įrengtus namus paliko literatūros muziejui. Muziejus yra žmogui suvokiamos amžinybės forma, būdas.

Bet yra ir žmonių namai, taip pat atminties taupyklos ir saugyklos. *Maironis buvo mūsų namuose. „Pavasario balsus“ pasiėmiau ir išsivežiau į tremtį, išsaugojau. Maironį atmintinai dar iš savo pradžios mokyklos mokėjo mama. Maironio tomelio turi reikėti kiekvienam lietuviui.* Tai pabiros mintys iš pasisakymų, autobiografijų. Maironio svarbos, jo poezijos šventumo dokumentai. „Rodos, ketvirtam skyriuj ėmiau slapta perkūrinėti Maironio eilėraščius. Juos rado motina ir smarkiai subarė: viskas, kas giedama, dainuojama ar surašyta, – šventa, prastiems žmonėms nevalia keisti arba persakyti savo žodžiais.“[1] Marcelijaus Martinaičio liudijimas apie Maironio šventumo jutimą – iš abiejų poetų gimtosios Raseinių padangės. „Gražu Žemaičiuos! Žiedas raudonas / Tenai mergaičių puošia darželį, / Upelį sergi ten šventas Jonas, / O Florijonas aukštas miestelį“, – posmas iš „Lietuvos“, parašytos dar Kauno kunigų seminarijoje, dedikuotos Antanui Baranauskui; galima atpažinti, ką po šimtmečio matė ir Martinaitis, lyg telkdamas medžiagą studijai „Medinis lietuvių epas“. „Lietuva“ – pirmasis lietuvių poezijos kūrinys, kuriuo Maironis tarsi paveldi Lietuvą, *visą* jos istoriją, su Palemono legenda, LDK šlove, kovomis su kryžiuočiais, brolių prūsų likimu, nevienareikšmėmis unijomis su lenkais, su Adomu Mickevičium ir Kristijonu Donelaičiu. Užbaigia Vytauto ir jam didybe lygaus Nemuno pašlovinimu. Bet kaip ir Antanas Baranauskas „Anykščių šilelį“ savo „Lietuvą“ Maironis baigia *trūkstančia giesme*. Istorija kaip permainingas Lietuvos likimas jauno poeto sąmonėje pulsuoja poetinės vaizduotės persmelktu žinojimu-jutimu, perimtu iš dvišakio-

[1] Marcelijus Martinaitis, *Prilenktas prie savo gyvenimo*, Vilnius: Vyturys, 1998, p. 32.

dvikalbio (jei ir tekalbama tik lietuvių kalbinės tradicijos akivaizdoje) romantizmo (Jozefas Kraševskis, Teodoras Narbutas, Simonas Daukantas, Adomas Mickevičius). Ilgai rankraščiu likusia „Lietuva“ Maironis pasirodo kaip mitinės-istorinės sąmonės, visuminio jausmo poetas. Jam lemta giliai įsikirsti į lietuvio sielos istoriją, į laisvus ir nelaisvus jos momentus – būti ir pergalės giesme, ir pralaimėjimo paguoda.

Ir netgi palenkti prie dvasinio susitelkimo, prie maldos. Praėjusio amžiaus septintojo dešimtmečio vidury, laisvėjant ideologiniams gniaužtams, dviem leidimais išėjo ypatinga Maironio rinktinė „Poezija“: sudarytoja Aušra Sluckaitė, dailininkas Vytautas Valius. Ji buvo maldų, giesmių knygos formato, panaši į Stasio Ylos maldyną „Tikiu Dievą“, 1964 m. marijonų išleistą Čikagoje, su poetų eilėraščiais-maldomis. Su Maironio „Apsaugok, Aukščiausias, tą mylimą šalį, / Kur mūsų sodybos, kur bočių kapai!“ Nelaisvu laiku, slopinant ir tikėjimo laisvę, ir religinį žodį, Maironio mažo formato rinktinė, tinkamai sudaryta, su skaidriai lietuviškomis Vytauto Valiaus iliustracijomis buvo tarsi palydima į kiekvienus lietuvio namus.

Maironio vardo pasirinkimo motyvų poetas neatskleidė; kaip vietovardis žinomi *Maironių* kaimai – vienas netolimoj nuo Raseinių Kelmės vietovėje, prie Liolių, kitas Joniškio rajone, kur yra išlikusi sena medinė koplyčia ir prie jos prigludęs akmuo su įduba. Maironis savo kūryboje savitai jungė aukštuosius krikščionybės skliautus ir senojo lietuvių tikėjimo reliktus. Kaip katalikų dvasininkas tikėjo senąjį tikėjimą apgaubusio kryžiaus malone. Ontologinės dvejybės apskritai pulsuoja Maironio kūryboje: senoji lietuvių tikyba, jaunoje sąmonėje iškėlusi ir įprasminusi Vilnių („Ant Nėrio upės Vilnius žaibuoja...“), Šventaragio slėnį, Lizdeikos mitą. Vilniaus *likimas* greičiausiai taps ir pasaulėvokos kitimo tašku: Maironis vis labiau įsijaučia į tą

etninės, prigimtinės lietuvybės kelią, kurį renkasi ir nepriklausoma Lietuvos Respublika; 1921 metais įteisinama jo pavardės forma: Jonas Mačiulis-Maironis.

Kalbėdami apie dar jaunam Maironiui būdingą *visumos* jutimą, neturime to viseto apriboti istorija, sociumu kaip tam tikrais riboženkliais. Maironio visetas užpildytas egzistencinio nerimo, aukštų dvasios troškimų, geidimų. Maironis įsiveržia į istoriją kaip savo paties projektuojamas jos herojus, *poetas-vyras*, kurio ilgimasi „Lietuvos" pabaigoje. *Vyriškumas* reiškia narsą, drąsą, pasiaukojimo dorybę. Jis nėra supriešintas su moterimis; pagal Maironį – moterų kitos galimybės, kiti veikimo būdai. Dramatizmo versmė: skatindamas drąsų veikimą, nebijant istorijos, o į ją įžengiant naujais ketinimais programomis, poetas jautė ir žmogiškojo *išnykimo-išlikimo* egzistencinę koliziją: „Išnyksiu kaip dūmas, neblaškomas vėjo, / Ir niekas manęs neminės!" Lyg mažino įtampą trapia viltim: „Išliksiu aš gyvas paveiksle tame / Net tuomet, kai kūnas, užbertas žeme, / Ilsėsis klajones užbaigęs visas!"

Praeinamybės jutimas, praeina visa; ir tai, ką poetai teigia kaip amžinybę, Dievą, ir dėl ko sielojasi, rauda, kuo tiki, dėl ko kovoja. Bet yra atskirų ir bendrų žmonijos orientyrų. Istorinis orientyras – valstybė; jei tauta nesukuria valstybės, jos likimas neužtikrintas. O jei praranda? Maironis gręžėsi į praeitį, kaip tikras romantikas ilgėjosi *didžiavyrių*. Bet ir tos kultūros gyvybės, kuri išlieka *senelių pasakojimuose*. Tikrovėje, kuri romantinėms prigimtims niekada nėra pakankama. Ir Maironis galėjo ironizuoti jauną Lietuvos valstybę, aplipusią valdininkais, korumpuotą, užmiršusią idealus. Dar jaunas Jonas Aistis esė knygoje „Dievai ir smūtkeliai" (1935) gal pirmas pastebėjo šią Maironio situaciją. „Gyvenimas savo daro, jam priešintis nėra kaip, o Maironiui visi šitie dalykai buvo svetimi ir

nesuprantami. [...] Todėl norisi kalbėti apie Maironį, bet ne apie tą, kuris kadaise dainavo:

Jau slavai sukilo, nuo Juodmarių krašto,
Pavasaris eina Karpatų kalnais...
arba:
Gana lietuviškos kantrybės!
Ginkluota kelkis, Lietuva!

Bet apie tą, išėjusį iš kantrybės senelį, kuris, palyginti dar ne taip seniai, rūsčiai prabilęs buvo:

O tų partijų tarp mūsų,
Jų programų ir barnių,
Tiek vargiai pas vargšą bl....
Atsiras už marškinių."[2]

Ir šiandien nemaža pagunda cituoti *tokį Maironį*, tokiais posmais aiškinti poeto aktualumą. Taip, yra ir toks poeto aktualumas. Gali būti, kad *Maironio metais, 2012-aisiais*, ironiškosios, sarkastiškosios Maironio intonacijos, tinkančios mūsų šiandienai, bus dažniau kartojamos ir varijuojamos.

Bet ar jos yra esminės Maironio supratimui?

Esmės glūdi giliau. Istorinės sąmonės poetas; poetas, lietuvių tautai atkurdinėjęs valstybę su didžiaisiais valdovais, kunigaikščiais, su istorinėmis kolizijomis, pergalingaisiais mūšiais. Svarbiausia – diegęs

[2] Jonas Aistis, *Milfordo gatvės elegijos,* Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991, p. 21.

skaitytojų širdyse Lietuvos valstybės ilgesį. Perspėjęs – be valstybės tauta neturi amžinybės, išnyksta istorijos ūkuose. Žvelgęs kritiškai, bet ir jautęs istorinio momento svarbą – Lietuvos grįžimą į realią istoriją. Įsirašęs į ją kaip svarbiausia XIX a. pabaigos – XX a. pradžios kultūros figūra. Žemaitė užbaigia lietuvių literatūros XIX amžių. Maironis tą tarsi intensyvėjančią, vis daugiau energijos įgaunančią amžiaus pabaigos kūrybinę energiją perkelia į XX amžių, atsiveria moderniosioms jos kolizijoms, kurias, patirdamas ne tik kritiką, bet ir niekinimą, išgyvena ir gana skausmingai.

Tokia yra poeto amžinybė. Laikas įnirtingai plauna jos pamatus. Išlieka, kas išlieka, kas atsilaiko. Kas nėra pavaldu laikui, pradeda matytis maždaug po šimtmečio.

Kaip, iš ko gali būti suvokiamas poeto buvimas, kai jau įpusėjęs ir antras šimtmetis? Kas yra poeto aktualumas? Ar galima apie jį kalbėti?

Lengviausia poeto aktualumą aiškinti šia diena. Neišnykę poeto kritikos objektai. Ir vargu ar kada išnyks. Žmonija sukasi tais pačiais ratais, tuose pačiuose ratuose, bet susidurdama vis su naujais iššūkiais. Poetas yra kartu, bet ir atskirai; *mato* tuos ratus, nujaučia, kad jie suksis ir pasikartodami, kalba apie juos, perspėja ar bando perspėti. Poetas *mato* ir matydamas sako, kalba. Tiesioginės reakcijos (net raginimai į kovą už tautos laisvę, net gailestis to, kas apleista, kas žūva) blanksta greičiausiai, senka, kai jų nebemaitina realus gyvenimas.

Nesunku suvokti, kodėl Maironis, ypač jo dainos, giesmės skambėjo taip giliai, artimai ir antrojo tautos Atgimimo laiku; veikia atitikimai. Veikia *patriotizmas*, kurį lietuvių kalba galėtume vadinti ir *tėvyniškumu*; tai aukšti jausmai, kilnios pagavos, įpareigotas buvimas tėvynės akivaizdoje. Maironis yra *tėvyniškas*, labiausiai tėvyniškas

lietuvių poetas. Šiandien tų tiesioginių patriotinių atitikimų tarp mūsų gyvenimo ir Maironio kaip ir nebėra. Bet tai nereiškia, kad nebus ar negalėtų būti. Poetai, jau tapę nacionalinės istorijos dalimi, yra lyg *neliečiamos dvasinės atsargos*. Jos turi būti, turi būti saugomos. Apie jas tautai įgaliotinių vis turi būti pranešama – tebėra, saugoma, taupiai vartojama, kai reikia. Jubiliejai, sukaktys yra ir būdas *pranešti*, kad tauta dar turi dvasinių atsargų, tik reikia jas peržiūrėti, atnaujinti. *Perleisti* pamatinius tekstus. Perleisti ir per atmintį, tikrinančią, aiškinančią, interpretuojančią. Išbandančią – ar dar veikia, ar dar giedama, dainuojama.

Tėvyniškumas nėra tik ideologija, kurią užtenka reikšti idėjomis, šūkiais. Pirmiausia tai sielos *būsenos*. Tik būsenų tikrumas lemia kūrybos tikrumą. Gebėjimas giliai justi, justi ir tai, kas tarsi nėra apčiuopiama, ko tarsi ir nėra, kas ir *būna* tik juntama, iškeliama sudėtingos poetinės organizacijos kalba, kuri tautai itin svarbių poetų kūryboje išlieka ir skaidri, paprasta, *permatoma*. Nei skausmo, nei džiaugsmo, nei liūdesio egzistenciniai objektai neišnyksta; jie nėra nei sugrąžinami, nei atstatomi. Atstatyta, kaip sugebėta, Trakų pilis. Maironio „Trakų pilis" nėra atstatyta ir nebus atstatoma – amžini lieka pilies (tos ar kitos) griuvėsiai iš skausmo verkiančioje poezijos širdyje. Maironio kūryboje lietuviams atsiveria *poezijos širdis*. Metafora, bet ir poezijos *tikrenybė*: ja labiausiai remiasi šio poeto svarba.

Dar jauno Maironio „Užmigo žemė" (1895), įstabi pradžia:

Užmigo žemė. Tik dangaus
Negęsta akys sidabrinės,
Ir sparnas miego malonaus
Nemigdo tik jaunos krūtinės.

Šį Maironio eilėraštį, ne kartą analizuotą ir interpretuotą, galima laikyti pirmąja lyrine lietuvio sielos arba širdies atsklaida, lietuviška arba *tėvyniška*, lietuviškumo neatribojant nuo bendražmogiškųjų žmogaus pasaulio matmenų, kuriems poetas buvo dėmesingas, netgi gilindamasis į indų epą „Rigvedą“, versdamas „Nežinomam dievui“, lyg ir nutolinančiam nuo aiškiųjų krikščioniškųjų pamatų.

Eilėraštyje „Užmigo žemė“ Maironis atveria gilias, sudėtingas sielos *būsenas*, liudija jų buvimą, svarbą. Gyvenimas nėra tik ekonominiai ar ideologiniai rūpesčiai, gyvenimas nėra tik kova, kad ir už kilniausius siekimus ar idealus. Gyvenimas yra ir gyvenimas dėl jo paties, dėl dvasios arba sielos rūpesčių, dėl ko neramu, ko ieškoma, ką stengiamasi suprasti, kaip sugebama *atsiminti*. Žmogus gali *justi* daugiau nei pajėgia suprasti, ir sielos gilinimasis į tą *daugiau* žmogiškumo likimui yra esminis. Viskas vyksta (ir turėtų vykti) amžinuoju gamtos (visatos) ritmu, įgalinančiu gyvenimą, bet žmogaus širdis pulsuos ir savo atskirybe, savo nerimu, savo liūdesiu, savo rezignacija. Tik iš šios žmogaus sielos atskirybės gimsta tikėjimai, menai, kultūra, tik iš jos ir tiesūs, ir klaidūs gyvenimo prasmės takai. Iš jos ir liūdesys dėl praeinamybės.

Kuo anksčiau tautoje ir jos kalboje atsiranda poetų, pajėgiančių išreikšti dvasios gyvenimo atskirybę bei jos ryšius ir su kitais gyvenimo parametrais, tuo tautos egzistencija yra tvaresnė, patikimesnė.

Branduolio problema. Taško, iš kurio viskas.

Neišnykstančio, nepraeinančio.

Užduodančio ir poeto amžinybės mįslę.

Maironis – svarbus atramos taškas ne tik lietuvių poezijos raidoje, bet ir lietuvių istorinės bei kultūrinės savivokos perspektyvoje. Tokį aukštą lygmenį Maironis pasiekė veikdamas ir bendruoju lietuvių pasaulėvokos lygmeniu, sutelktu į Lietuvą, kaip atskirą šalį,

savo istorijos ir savo natūros kraštą, ir atskiruoju – poetinės kūrybos, jos dėsnių, neatskiriamų nuo asmens ir kalbos, nuo joje įkūnijamos ir nuolat perkūnijamos gyvenimo tėkmės jutimo, jos supratimo. Kraštas turi savo istoriją ir savo geografiją. Bet tai nėra tik faktai, tik bendros schemos – tai krašto žmonių praeitis ir dabartis. Praeitis yra ir žmonių atmintis; jos gyvybė neturi ribų. Žmonių kalnai (Maironis sumini visus Lietuvos kalnus) ir žmonių ežerai bei upės (Maironio poezijoje *teka* visos didžiosios Lietuvos upės – nuo Ventos iki Nemuno). Iš Adomo Mickevičiaus išversta „Vilija (Neris)“ – vienas ankstyvųjų Maironio poetinių tekstų. Ankstyvajam laikui priklauso ir „Už Raseinių, ant Dubysos...“ – daina, kuria lokalizuojamas lietuviškosios lemties *kosmos*: gamtos ir istorijos sankirta. „Minija“, tekanti „į marių platybę“, į saulėlydį: „Išvysi dangaus karalienės gražybę, / Kai maudos nuraudus tarp vilnių blaivių.“ *Juodas Nevėžis* – eilėraštyje „Nevėžis per karą“; siekiamasi ir upės vardo įprasminimo. Vandenų kalbą reikia suprasti, kad galima būtų ištarti: „Nebeužtvenksi upės bėgimo...“ Iš didžiųjų geidavimų, išsakytų eilėraštyje „Aš norėčiau prikelti“: „Gal suprastų tada, ką jiems Nemunas šneka...“

Iš „Jaunosios Lietuvos“: „Per Lietuvą Nemunas eina platus; / Ne jam atrakydinti pančių raktus: / Banguoja skurdus, nusiminęs! / Kaip milžinas kelias ir daužos į šonus, / Pavasario metais senovės valdonus / Ir savo jaunystę atminęs.“

Maironio poetinę hidronimiją vainikuoja *jūros* vaizdinys. Galima netgi sakyti, kad tik Maironis prigimtinę Baltijos jūrą įrašo į lietuvių savivoką. Įrašo ir pirminiu sąmonės jutimu, kad tarp poezijos ir jūros (marių) esama gilaus atitikimo, išreikšto ir eilėraštyje „Poezija“:

Išvydau ją, kai vakarinė
Žvaigždė skaisčiai danguos mirgėjo,
O marių erdvė begalinė
Nuo pilno mėnesio tvyskėjo.

Poezijos personifikacija: „Išvydau ją ant marių krašto". Jutimas, kad dideliuose vandenyse tarsi slypi prapoezija: bangavimas (lyg paslaptingas intonavimas), ritmo amplitudės, garsai, lyg kupini prasmių. Jūra, marios sukelia intensyvių būsenų – nuo džiaugsmo (džiaugsmo ašarų) iki ašarų, kurios apskritai lydi žmogų, o ypač išėjusį į kūrybos kelią: „Kur takas ašaromis byra, / Kuriuo retai kas eiti gali" („Poezija"). *Ašaros* – Maironio sąmonės gilusis vanduo, lyg sielos gyvybė, kuria reaguojama, atsiliepiama. *Ašara, ašaros* intensyviai metaforizuojamos: „O ašarėlę sidabrinę / Ant veido meilė teišspaus" („Taip maža paramos"), „Spindi siela diemantinė, / Spindi ašarų lašuos" („Prieš altorių"); „Ašaros džiaugsmo skaisčiai akyse / Kaip marėse perlai žibėtų" („Jaunoji Lietuva").

Maironis Lietuvą jaučia kaip prigimtą vietą, kaip natūralų jausmo ir kalbos vienį, tūrį. „Lietuvoje" meile labiausiai vainikuota gimtoji Žemaitija (gal ir pačiam „Anykščių šilelio" autoriui primenama: „Gražios pakalnės kalnų Dubysos!"), bet jau aiškios ir pastangos aprėpti kiek galima daugiau Lietuvos erdvės ir laiko. Maironis yra Lietuvos poetas. Lietuva poeto vaizduotėje yra *visa*, kuriama ne tik kaip istorija, geografija, bet ir kaip *poetinė topografija*, ženklinamos svarbiosios, šventosios vietos. Chronologiškai: Vilija (Neris), Trakų pilis, Vilnius, Raseiniai, Dubysa, Birutės kalnas, Šatrijos kalnas, Šešupė, Medvėgalis, Nevėžis, Punia, Aušros vartai... Kartu ir Europoje atpažįstama tai, kas turi amžinybės žymę, – lygia greta ir gamta, ir žmogaus kūriniai: Rigi Kulm, Roma, Keturių Kantonų ežeras...

Patirdama sąmonė atpažįsta ir padidina vietos ypatingumo atpažįstamumą kitiems.

Skirtingo intensyvumo – Maironio lyrika, dramos, poemos, vertimai, svarstymai. Prie lyrikos – intensyviausio branduolio, sutelkto į „Pavasario balsus", į jo leidimus, – arčiausia yra poema „Jaunoji Lietuva". Iškalbus prierašas: „Pabaigiau Villa St. Charles Šveicarijoj liepos 25 d. 1907 m." Lietuvoj, kuriai XX amžius, jo revoliucijos ir karai buvo ypač negailestingi, nedaug teturime vietų, kurios žymėtų mūsų svarbiausių kūrinių gimimą. Dargi išskirtinę ramiosios Europos vietą – vilą, ne kaimo gryčią, ne skurdžią miesto mansardą.

„Jaunoji Lietuva" – įkvėptas, eilėmis, dainomis, giesmėmis perpintas pasakojimas apie jaunąją Lietuvą, kylančią naujam gyvenimui. Jos reikšmė Lietuvai panaši kaip įžymiosios Adomo Mickevičiaus poemos „Ponas Tadas"; šis kūrinys apima skirtingas Lietuvos gyvenimo sanklodas, žmonių tipus, papročius, dvarus, sodybas, kraštovaizdį, Nemuną, Kauną. Svarbiausia – parodo žmonių dvasią, atskleidžia prigimtinį žmogaus, kalbos, tėvynės, gamtos ryšį.

„Jaunoji Lietuva" galėtų būti įdomi ir kitoms tautoms, Europai. Poema žymi nacionalinio pakilimo išsivadavimo epochą, pergyventą ir kitų tautų, siekiančių laisvės, laisvo gyvenimo, atsakomybės už savo pačių ateitį. Maironis kuria himną kovai už Europos tautų laisvę: „Laimėkite, jaunos pakylančios šalys / Už laisvę kariauti padės Visagalis." Europa, išgyvenanti nelengvą atsinaujinimo, konsolidavimosi etapą, turėtų pažinti ir lietuvių poetą Maironį, prieš šimtą metų laisvoj Šveicarijos žemėj laiminusį į kovą už savo laisvę kylančias tautas.

Lietuviams „Jaunoji Lietuva" yra daugelio simbolinių susitikimų ir prasilenkimų erdvė. Su Antanu Baranausku susitinka ir susitikdamas prasilenkia pats Maironis. Kūrinyje tarsi atverta Šatrijos Raganos

pasirodymo galimybė, netgi slapyvardžio poetinė parafrazė: „Ir meilė būk esanti amžina bėda, – / Šnekėjo Barbutė. – Iš proto išvaro, / Kaip Šatrijos raganos širdį išėda / ir žmogų paguldo ant maro.“ Dvarininkai, žemaičių bajorai – senas Goštauto dvaras „ant kranto Ventos“; tokiame dvare augo ir Šatrijos Ragana, apie dar pirmąją „Jaunosios Lietuvos“ redakciją („Tarp skausmų į garbę“) kalbėjusi su didžiausia adoracija. Jadvyga Goštautaitė – tas pats jaunos, kultūringos bajoraitės tipas, kurį „Viktutėje“ atskleidė ir Šatrijos Ragana. Kaip ir XIX a. žemaičių kultūrinio sambūrio dalyviai, Maironis liudijo, kad žemaičių bajorai mažiau nutautėję: „Čia tai sutiksi retai bajorą, / Kurs tėvų kalbą būtų pamynęs...“ („Lietuva“).

Maironio „Jaunoji Lietuva“ yra Adomo Mickevičiaus „Pono Tado“ lietuviškoji, lietuvių kalba sukurta paralelė – jau kito, bet dar artimo laiko, erdvės, panašios socialinės ir ekonominės sanklodos, jaučiamo ryšio su LDK paveldu ir tradicijomis.

Lietuvių modernieji neoromantikai yra tos pačios kilties kaip ir „Jaunosios Lietuvos“ Juozas Rainys – ūkininkų, valstiečių, lietuviškai kalbančių tėvų vaikai. Laikas, kai iš naujo permąstoma krikščionybė, kai nebebijoma ir provokatyvaus, ir atnaujinančio, modernizuojančio santykio. Taurios išminties persmelkti Juozo Rainio žodžiai, sutaikantys skirtingai tikinčius ir skirtingai netikinčius, suteikiantys laisvę Dievo ir tikėjimo interpretacijai: „Ant galo be Dievo nerasi žmogaus: / Tik vieno Jisai – karalystėj Dangaus, / O kito – po žemę replena.“

Salomėjos Nėries jaunystės galių šlovinimas, Bernardo Brazdžionio modernioji krikščionybė, Jono Aisčio neaiškios bajorystės vaizdiniai ir lyrinis intymumas, Antano Miškinio sodžius. Visus šiuos aspektus aptiksime „Jaunojoje Lietuvoje“.

Tad Maironis yra ir giliausia lietuvių kultūros tema. Neužtemdyta

laiko, neišardyta, neišmėtyta ir vis dar papildoma tos temos medžiaga (svarbų darbą čia atlieka Maironio muziejus), bet neatverta, ko gero, ir neatveriama. Su Maironiu bent nedidelį kelio galą paeina kiekvienas ryškesnis lietuvių poetas. Beveik skiriamasis ženklas – Maironį niekino ir niekina tik betalenčiai. Kazys Binkis dar nesuaušusią jauną galvą perspėjo: batų padų nuvalyti Maironiui nesi vertas. Vincas Mykolaitis-Putinas poeto šimtmečiui ištarė: Maironis daugiau negu poetas. Justinas Marcinkevičius bent iš dalies grįžo į tą kelią, kurį reikėjo nueiti Maironiui, savo kūryba tvirtino maironiškąsias poeto ir tautos ryšio tradicijas, istorijos temų svarbą. Sigitui Gedai Maironis buvo itin reikšmingas; sonetų ciklas „Maironio mirtis" sutelkia daug esminių jo pasaulėvokos ir poetikos ypatybių. Tomas Venclova atsiduso: laimė ar deja – Maironis; Maironis yra pagrindinis lietuvių poezijos vardas. Maironis randa savo vietą tarp savotiškai poliariškų lietuvių poezijos kraštinių. Ir tai rodo, kad ta vieta yra, yra nepajudinamai.

Gal ir amžinybei, bent žmogiškajam jos suvokimui.

VIKTORIJA DAUJOTYTĖ

LYRIKA

AČIŪ TAU, VIEŠPATIE

Ačiū Tau, Viešpatie, jogei mylėdamas
Sergėjai mano gyvenimo rytą:
Argi tai sykį per daug patikėdamas
Bėgau į tinklą, gudriai užrazgytą!
Žūti neleido tik šventas tikėjimas,
Tėviškas Tavo Apveizdos budėjimas.

Sielą, suvargintą žemės kelionėje,
Žadinai „sursum" stebėtinais tonais;
Dainiumi pašaukei savo malonėje,
Menką paskaitęs su dvasios valdonais;
Ir iškentėjusioj mano krūtinėje
Meilę įžiebei šalies begaliniąją.

Kuo už Apveizdą, už giesmę galingąją
Beatsilyginau? Tau suvartojau?
Skambančią giesmę ir širdį jausmingąją
Argi ne kryžkeliais kartais aikvojau?
Kaltas! Bet teisi taip daugel kentėjusį,
Tavo gerybėje viltį padėjusį!..

TAIP NIEKAS TAVĘS NEMYLĖS

Jau niekas tavęs taip giliai nemylės,
Kaip tavo nuliūdęs poeta!
Ar kas ir kančių tiek pakelti galės
Tiktai dėl tavęs, numylėta?

Kiek ašarų jam išriedėjo griaudžių,
Kieksyk kaip žvaigždė sidabrinė
Per kiauras naktis nesumerkė akių,
Kai uždegei jauną krūtinę!

Kas suteikė tau, numylėta-graži!
Tą įstabią, slaptąją galią,
Kuria į dausas jojo dvasią neši;
Vėl dega jam norai atšalę!

Daug žemės puikių ir gražių dukterų
Jo širdį pavergti norėjo:
Dėl dainų-žiedų, dėl eilių įkvėptų
Ir auksą, ir vardą žadėjo.

Tau puikūs pečių neapsupo šilkai,
Tu proto netemdai gražybe, –
O tu tik viena širdies raktą radai
Skaisčia savo skausmo gilybe!

Bet jam tos negaila jaunystės giedros,
Kad skausmo širdis nesuprato;
Nes veidu žydros užtekėjai aušros,
Ir naują pasaulį jis mato.

Tada tai jo gema pirmoji giesmė,
Liūdnesnė už girių ošimą,
Nes švieti jaunam kaip aukštybių žvaigždė
Ir šventą neši įkvėpimą.

Pasklido giesmė po tą šalį toli,
Kur Nemuno vandenys bėga;
Pažino tave ir pamilo visi:
Ir rūmai, ir sodžių sermėga.

Poetams kitiems numylėta ranka
Iš liaurų vainiką nupynė,
Tu jį nors atmint ar atminsi kada?
Tu, jo numylėta t ė v y n e !

AŠ NORĖČIAU PRIKELTI

Aš norėčiau prikelti nors vieną senelį
Iš kapų milžinų
Ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį
Iš senųjų laikų!

Gal poezijos naują pasemčiau šaltinį,
Tik ne tą šiandieninį,
Kurs ir rūbą, ir dvasią paskolintą gavo,
Oi, ne savo, ne savo!

Gal išklausčiau tada, kur tos kanklės auksinės
Vaidelučių garsių;
Kai jas pirštais paliesčiau, užkaistų krūtinės
Nuo balsų įstabių.

Sudrebėtų kapai!.. Ne kapai didžiavyrių
Užmigdyti tarp girių,
Tik užmirusios mūsų krūtinės be žado,
Be idėjos, be vado.

Pranokėjų kalba nebe viešnia gal būtų
Po bajorų dvarus!
Gal tiek ančkeliais brolių-lietuvių nežūtų
Po kraštus svetimus!

Gal suprastų tada, ką jiems Nemunas šneka,
Kai nakčia mėnuo teka;
Ko tos tamsiosios girios griaudingai vaitoja?
Apie ką jos dūmoja?

Veltui mano troškimai prikelti senelį
Iš kapų milžinų!
Ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį
Iš senovės laikų!

Išvydau ją, kai vakarinė
Žvaigždė skaisčiai danguos mirgėjo,
O marių erdvė begalinė
Nuo pilno mėnesio tviskėjo.

Gamtos ramumo ir svajonės
Zefyro nedrumstė dvelkimas;
Ramiai ilsėjos vargo žmonės,
Padangiais skrido Serafimas.

Išvydau ją ant marių krašto:
Skruostai kaip marmuras išbalę;
Iš jos akių skaičiau be rašto
Tylaus ilgėjimos begalę.

Gamtos ramumas neramino
Jos iškentėjusios krūtinės;
Nuo žemės ašarų vadino
Sesutę žvaigždės sidabrinės.

Iš lūpų skundo negirdėjau,
Tiktai jaučiau jos širdį baugią
Ir netikėtai pamylėjau
Našlystės mano liūdną draugę.

O ji, padavusi man lyrą,
Į tą užburtą vedė šalį,
Kur takas ašaromis byra,
Kuriuo retai kas eiti gali.

Gražybių paslaptis nurodžius,
Ji širdį man jausmingą gvildė;
Jai stebuklingus davė žodžius
Ir ausį dainomis pripildė.

Gražus regėjimas prapuolė,
Ir kraujas gyslose sustingo!..
O vis negal širdis-varguolė
Užmiršti veido paslaptingo.

POETA

„Sudieu“ juk kartkartėms girdėjau
Gal iš krūtinės nešaltos;
Bet vieno, vieno negalėjau
Lig šiol užmiršti niekados!..

Nebuvo žodžių nei dejonės;
Nebiro ašaros, oi ne!
Tiktai pasaulis ir jo žmonės
Išrodė kaip sapnų sapne!

Ir nuo tų metų man ant veido
Nevieši rytmečio juokai;
Draugai stebėdamies apleido,
Ir bėgo nuo manęs vaikai.

Tada, paėmęs aukso lyrą,
Pravirkdžiau stygomis aidus,
Būrys, apstojęs skausmo vyrą:
„Poeta, – nutarė, – graudus!“

Raminas skurdžios jų krūtinės
Balsais, kaip balsimo lašu:
Patsai ramumo nepažinęs,
Kitiems išganymą nešu.

IŠ DANUTĖS AKIŲ

Iš Danutės akių tai dangus, tai naktis;
Jų gelmė – amžina paslaptis!
Pasakyk, pasakyk, kas per galia-dvasia
Tavo žavinčios akyse?

Kad man vakar sakei, jogei myli mane,
Tų akių neužmiršiu, oi ne!
Lyg pavasario rytas, kad šypsos meiliai
Ir jo žavi pirmi spinduliai.

Bet dabar į akis tau pažvelgti bijau:
Jas blakstėnais užleidi tuojau...
Pasakyk man vienam, pasakyk, balandėl!
Ko taip liūdi? Kodėl, oi kodėl?

Vėl pažvelk maloniai! Aš tau giesmę už tai,
Giesmę naują išvesiu rimtai;
Paklausyk, parymok, ar ne tavo pačios
Bus tai pasaka vargo-kančios?

O, prašnek maloniai! Ta kančia, tie vargai,
Man tikėk, nebevargins ilgai;
Vien tik dainiaus giesmėj jų aidai bepaliks
Ar į širdį nekaltą įsmigs.

Daug kentėjus šalis, žeme bočių senų,
Pasiilgusi saulės dienų,
Atsibuski ir kelkis, džiaukis veidu viešu:
Atgimimo tau giesmę nešu.

Aš tau giesmę nešu ištvermės ir vilties
Po sunkios vakarykščios nakties!
Daug kentėjus Danute, užmirški vargus!
Juk tu – mano naktis ir dangus...

TAIP MAŽA PARAMOS

Taip maža paramos ant žemės:
Daug verksmo, skausmo ir kančios!
Retai dangus, rūsčiai aptemęs,
Prašvinta ant našlės-galvos.

Bet kas pažino įkvėpimą,
Jo aukštus, dangiškus jausmus,
Kas gavo brangų atminimą,
Tas čia našlaičiu nebebus.

Tam ir nakčia žvaigždelė švies,
Tarp skausmų jam saldžiai kalbės;
Nors tarp žmonių neras širdies,
Bet nemylėt jų nemokės.

Tas iškentėjusią krūtinę
Apkaitins giesmėmis dangaus,
O ašarėlę sidabrinę
Ant veido meilė teišspaus.

+ + +

Seniai aš laukiu išsiilgęs,
Dažnai meldžiuos karšta malda:
Sugrįžk, sugrįžki, valanda,
Kad skruostus ašara suvilgęs,
Paliesiu lyrą kaip tada,
Kai žėrė jaunas įkvėpimas,
Jos balsui pritarė jaunimas.

IŠNYKSIU KAIP DŪMAS

Išnyksiu kaip dūmas, neblaškomas vėjo,
Ir niekas manęs neminės!
Tiek tūkstančių amžiais gyveno, kentėjo,
O kas jų bent vardą atspės?

Kaip bangos ant marių, kaip mintys žmogaus,
Taip mainos pasaulio darbai!
Kur Sardės? Atėnai? Ar Rymo garsaus
Kur vyrai ar jų veikalai?

O kas mano kančios? Ar tas įkvėpimas?
Tie dvasios sumirgę žaibai!..
Tik kraujas sujudęs, širdies tik plakimas,
Kuriems nebužilgo – kapai!

Užmirš mano giesmes! Poetai kiti
Ieškos įkvėpimo brangaus;
Ir jiems ta žvaigždė švies iš tolo skaisti,
Bet vėl kaip mane ji apgaus!

Ir kas ta garbė, giesmėmis apdainuota?
Šešėlis, kurs bėga greta!
Išnyko žmogus: ir svajota-sapnuota
Išblyško kaip ryto aušra!

AR AŠ KALTAS

Ar aš kaltas, kad mano širdies
Nenukalta iš šalto akmens?
Kad tiek sykių apgautos vilties
Neišsemsi kaip marių vandens!
Rodos, širdžiai paskirta mylėti,
Tai kodėl gi jai tenka kentėti?

Kiek brangių atsiliepia vardų,
Kai į buvusius žiūrim metus!
Kiek apalpo ant lūpų maldų,
Pamylėtus apleidžiant kraštus!
Kam naujos pažinties beieškoti?
Ar kad, sakant „sudieu", beraudoti?

Žmonės spėja iš veido ramaus,
Būk man rožėmis klojas takai;
Jiems nematoma mano vidaus,
Na... ir laimės pavydi vaikai!
Bet ar saulė kitaip betekėtų,
Nors jie pragarą mano regėtų?

Nenurimstanti ieško dvasia
To, kas dora, gražu ir kilnu;
Žiba ašaros man akyse,
Apsigavusiam mielu sapnu;
Bet ant žemės ieškot idealo,
Tai vien troškulį kęsti Tantalo.

Kartais kalba pagundos balsai,
Nuo žmonių užrakinus duris,
Negirdėti, nejausti visai,
Į pasaulį užmerkti akis!..
Bet nors triukšmas už kalnų paliktų,
Argi norai per tai beužmigtų?

Nebesupusi aukso sapnais,
Jau verčiau tegu audra užkauks
Ir, prašnekus žaibais-milžinais,
Ji kaip vyrą į kovą pašauks!
Bent plačiau atsikvėptų krūtinė
Ir man širdį nukaltų gelžinę!

POETUI MIRUS

Poeto paslaptis, jausmus
Sejoja kritikai per rėtį;
Uždavinys mat įdomus –
Aikštėn autentiškai išdėti.

Išvilkę žmogų akyse
Prieš sočią, žiovaunančią minią,
Prekiauja gyva jo dvasia
Ir rodo perpjovę krūtinę.

Išplėšę žingeidžiais kabliais
Jo širdžiai atilsio ramybę,
Neklaus, ar pūną kaulai leis
Paliesti savo šventenybę.

O, nelaimingas! Įstabia
Pagerbęs giesme meilės rytą!..
Nedovanos tau nei grabe,
Atvožę amžinatvės plytą.

Skurdžios gyvatos sūkury
Neradęs laimės nei ramumo,
Tu irgi dulkėse turi
Besigailėt širdies jautrumo!

MANO GIMTINĖ

Ten, kur Nemunas banguoja
Tarp kalnų, lankų,
Broliai vargdieniai dejuoja
Nuo senų laikų.
    Ten močiutė užlingavo
    Raudomis mane,
    Į krūtinę skausmą savo
    Liejo nežinia.
Girios ūžė ten, minėjo
Praeities laikus,
Kai lietuvis netikėjo,
Jog belaisviu bus.
    Ten apleistos pilys griūva
    Ant kalnų aukštai;
    Milžinų ten kaulai pūva,
    Verkia jų kapai.
Ten užaugau, iškentėjau
Aš kančias visas
Ir pamėgau, pamylėjau
Vargdienių dūmas.
    O tos dūmos vargdieninės
    Griaužia kai kada,
    Tartum rūdys geležinės
    Amžina žaizda.

PAVASARIS

Pavasario saulė prašvito meiliai
Ir juokiasi, širdį vilioja;
Iškilo į dangų aukštai vėversiai,
Čyrena, sparneliais plasnoja.

Išaušo! išaušo! Vėjelis laukų
Bučiuoja, gaivina krūtinę;
Pabiro, pasklido žiedai ant lankų –
Vainikų eilė pirmutinė.

Taip giedra ir linksma! Tiek šviečia vilties!
Vien meilę norėtum dainuoti,
Apimti pasaulį, priglaust prie širdies,
Su meile saldžiai pabučiuoti!

DUETAS

Jis

Nesek sau rožės prie kasų:
Ji širdį jauną pavilios;
Dėl tavo meilės nebylios
Kas nepamirš vargų visų?
Ji širdį jauną pavilios.

Ji

Duok ranką man, jei tau sunku:
Aš vesiu ją žvaigždžių keliais,
Vainikais pindama žaliais,
Erškėčius raudama taku,
Aš vesiu ją žvaigždžių keliais.

Abudu

Naktis graži. Kvapai žiedų
Svaigina alpstančius jausmus;
Liūliuoja, supa, neša mus
Aukštai nuo žemės valandų!..
Svaigina alpstančius jausmus.

Jis

Svajonių mano ir kančios
Tu nesuprasi niekados;
Tik gaila bus tau valandos
Kaip mano ašara skaisčios!..
Tu nesuprasi niekados.

Ji

Ant tavo vyriško peties
Duok pasiguost žmonių varguos!
Aukštai girdi? Aidai danguos!..
Tu neužmirši tos nakties!..
Duok užsimiršt žmonių varguos!

Abudu

Naktis graži. Kvapai žiedų
Svaigina alpstančius jausmus;
Liūliuoja, supa, neša mus
Aukštai nuo žemės valandų!
Svaigina alpstančius jausmus.

VASAROS NAKTYS

Ramios, malonios vasaros naktys;
Medžio užmigęs nejuda lapas;
Viskas nutilo, viskas nurimo,
Vienos tik žvaigždės mirkčioja, dega.

Viskas užmigo, viskas nurimo;
Žemę apsupo meilės svajonės;
Neša jos sielą, neša, liūliuoja,
Ilgesio pilnos ir įkvėpimo.

Vasaros naktys, ramios, malonios,
Atilsiu liūdną širdį viliojat!
Tiek tų ant žemės sielvartų, vargo!..
Jūs tiktai vienos ramios, vienodos.

Ramios, vienodos! Magiška jėga
Migdote gamtą saldžia svajone!
Kam gi nemigdot mano troškimų?
Ko man taip ilgu, ko man taip liūdna?

Noris apimti visą pasaulį;
Noris mylėti Dievą aukščiausį;
Noris pasiekti amžiną grožį!..
Ko gi taip liūdna? Ko gi taip ilgu?

SAULEI LEIDŽIANTIS

Taip liūdna man kartais ant saulės laidos!
Tarytum šviesos spinduliuos
Palydžiu sapnus paskutinės maldos;
Lyg, rodos, ko trokštu, gailiuos!
Ir norint rytojaus sulaukti viliuos,
Man liūdna ant saulės laidos.

Ilgėjimo mintys eilių eilėmis
Vyniojasi iš atminties:
Vilioja į tolį žvaigždžių akimis
Po priedanga sargo-nakties,
Ir slėgdamos gula sunkiai ant širdies
Tos mintys eilių eilėmis.

Pavargusiai gamtai ilsėtis ramu
Po priedanga mėlsvo dangaus:
Žvaigždžių milijonai žydru margumu
Iš aukšto ant jos besargaus;
Tik atilsio mano dvasia neragaus,
Nors gamtai ilsėtis ramu!

UŽMIGO ŽEMĖ

Užmigo žemė. Tik dangaus
Negęsta akys sidabrinės,
Ir sparnas miego malonaus
Nemigdo tik jaunos krūtinės.

Neužmigdys naktis žvaigždės,
Nenuramins širdis troškimų;
Dvasia ko ieško, kas atspės,
Kai skęsta ji tarp atminimų!

Aušra saulėtekio nušvis,
Ir užsimerks nakties šviesybės;
Neras tik atilsio širdis:
Viltis nežvelgs į jos gilybes!..

SUOLELIS MIŠKE

Kas tą vietelę aplankys,
Tai rankai ačiū pasakys,
Kuri suolelį tašė, kalė.
Čia taip malonu ir ramu!
Pripildo paukščiai čiulbimu
Tą žalią be pastogio salę.

TUPI ŠARKA

Tupi šarka ant tvoros,
Nenuvaldo uodegos,
Riečia, kraipo mandagiai.
Po dvarus visur lakioji,
Tai atspėk gi man, margoji:
Kokio vėjo bus piršliai?

Uodegytę pakraipyk,
Visą tiesą pasakyk:
Iš rytų ar vakarų?
Va, į kairę! Ten Batūras;
Fi, ne ponas, – juodas būras!..
Bet daug turi pinigų.

Oi šarkyte, tu kvaili!
Kam į dešinę suki?
Tas be grašio, nors gražus!..
O į vakarus, margoji,
Uodegytės ar nemoji?
Ar nuo mylimo nebus?

KUKAVO GEGUTĖ

Kukavo gegutė, kukavo ilgai;
Jai atliepė girių jausmingi aidai
Paklausė našlaitė tada:
Kiek metų jai žemėje skirta vargų?
Kiek laiko ilgėsis Dangaus angelų?
Kiek verks be pastogės maža?

Triskart sukukavo gegutė margoji.
„Taip maža vargų suskaitei man, geroji!
Per daug gailestingos širdies!..
Bet kas pamokys įsirengt į kelionę?
Kaip Dievo pasveikinsiu aukštą malonę?
Kas mažą našlaitę apšvies?

Trejybei pavesiu pirmuosius metus,
O kūdikiui Jėzui antrieji tebus!
O Tau, Motinėle, treti!
Tu melstis į Dievą mane mokinai,
Marija, Tave taip aš myliu karštai!
Privesi prie Dievo pati.

„Garbė Jėzui Kristui!“ ištarsiu priėjus;
Aukščiausias paglostęs šauks aukso dirbėjus
Ir lieps man prisegti sparnus.
Tada kaip kregždelė į dangų nuskrisiu,
O žemę lankydama, žmones mokysiu
Užjausti našlaičius mažus.“

DŽIOVININKĖ

Paslaptingi,
Stebuklingi
Praeities aidai
Jai vaidinas,
Pinte pinas
Kaip laukų žiedai.

Širdį baugią –
Mano draugę
Ilgesio varguos
Kas mylėjęs,
Daug kentėjęs,
Besupras, paguos?

Ne šis svietas –
Šaltas, kietas,
Pilnas sopulių,
Ne sesytės –
Baltalytės,
Ne melai piršlių...

Draugės vienos –
Karsto sienos,
Smeltini kapai!..
Ir į varią
Jiems pritarę
Gedulo varpai!

Gražią, mielą
Jauną sielą,
Skaisčią kaip versmė,
Neš į brangų
Rūmą-dangų
Angelų giesmė.

J. ST.

Aš nežinau, graži sesute!
Ar šluostei ašaras varguos,
Kada mylėjai vien matutę
Ir sargą-angelą danguos.

Aš nežinau, ar ko gailėjos
Ramiai tebmieganti širdis,
Kada neliūdo, neilgėjos
Vienuolė tavo paslaptis.

Ar kiaurą naktį lig aušrinės
Akių sumerkti negavai,
Kada, prispaudus prie krūtinės,
Tiktai kryželį bučiavai?

Kai tavo sąžinė jausminga
Kas dieną vystėsi skaisčiau,
Ar nebuvai tada laiminga?
Aš nežinau; atspėt bijau...

Kitų dienų kita saulutė
Tau sužavėjo akeles,
Ir užmiršai dabar, sesute,
Linksmąsias savo daineles.

Žemyn nusviro ant krūtinės
Galvutė nuo jaunų pečių,
O mintys sunkios, begalinės
Iš erdvių slenka paslapčių.

Jų neapveiksi, neužspausi,
Gyvatos žengdama taku,
Tik valandoj karčioj paklausi,
Kodėl, Dievuliau, taip sunku?

Bet nesiskųsi tosios galios,
Kuri tau širdį surakys;
Tik veido marmuras išbalęs
Oi daugel, daugel pasakys!..

Širdis man verkia: tavo sielą
Suprasti vienas aš galiu;
Bet skirta eit man, mano miela,
Kitu gyvenimo keliu.

JEI ŽEMĖ ŠIRDĮ VILIOJO

Jei žemė kada širdį man ir viliojo,
Tai jos neišpildė maldos:
Tarp žemės sapnų ji ko kito ieškojo,
Ko čia neatras niekados.

O taip, neatras! Jei į tai netikėjau,
Jei klydau, kaip daugel kitų,
Tai galvą aukštai iki galo mokėjau
Nešioti, neliesdams purvų.

Laimingas tasai, kurs be kūno sapnavo;
Kam švietė žvaigždė tolima;
Kurs savo gražaus idealo negavo
Pažinti arčiau niekada.

Kaip paukštis budrus, taip iš anksto beskrysta
Žmogaus apgaulingi sapnai;
Bet gėlės kely greit nuo saulės pavysta
Ir lieka vieni stagarai!..

Aukščiausi, davei širdį man begalinę,
Ją vienas suprasti gali;
Tu vienas gali atgaivinti krūtinę,
Kad kryžkeliais žūna baili.

Tu vienas esi nemeluota gražybė,
Kurs amžiais be vakaro švies!
Ir Tau tik vienam, Amžinoji Teisybe,
Visi pajautimai širdies!

UOSIS IR ŽMOGUS

Amžiaus ilgus metus
Augo uosis gražus,
Ir augo, ir lapais žaliavo;
Tarp pakalnių plačių,
Tarp beržų, drebulių
Viršūnės jis nelenkė savo.

Daužė jį vėsulai, –
Nedrebėjo jisai,
Puikiai ir iš aukšto žiūrėjo;
O kai žvaigždės nušvis
Per žvainąsias naktis,
Jautriai apie meilę šlamėjo.

Jam prie šono tada
Iš šaknų jo greta
Uoselis žalsvutis išdygo:
Skleidė uosis šakas,
Per naktis ir dienas
Iš džiaugsmo siūravo, nemigo.

Jau nerūpi miškai,
Taip nežiūri aukštai,
Vien sūnų prie šono sau glaudžia;
Baidos šiaurio aštraus,
Nes jam gaila sūnaus,
Ir dūmą niūniuoja jau griaudžią.

Dvelkia oras minkštai,
Auga jaunas aukštai
Ir skleidžias platyn, ir didžiuojas –
Uosis lenkias žemyn,
Jėgos eina menkyn,
Kas kartą mažiau belapuojas.

Štai atėjo žmogus,
Blizga kirvis aštrus,
Pakirto ilgmetį užgavęs;
Jauno uosio pečiai
Sudrebėjo baisiai,
Žaliuoja tačiau kaip žaliavęs.

Iš kamieno tiesaus
Dročiai karstui išpjaus
Lentų, nes tėvai susenėjo;
O viršūnę tašys:
Vygė bus ir lopšys,
Nes kūdikis klykti pradėjo.

Bėga metai kiti,
Supa lopšį pati
Ir pirmgimiui savo dainuoja:
„Auk, maželi gražus,
Kaip tas uosis puikus,
Kurs slėnio atkrantėj svyruoja.“

AUGO PUTINAS

Augo putinas, augo, žaliavo;
Skleidė žiedus prieš saulę baltai;
Kai mergaitės aplinkui dainavo,
Siurpo uogos kaip kraujo lašai.

Kam tos uogos raudonos
Ir šakutės jų plonos?
Kas prisegs prie širdies –
Atminties?
Ar sau kaklą jų siūlu apries?

Daug mergaičių pakrančiais Dubysos
Kaip lelijų baltų ir aukštų;
Žydi veidu kaip putinas visos;
Gražesnių neišgirsi balsų.

Skamba giesmės auksinės
Iš jausmingos krūtinės.
Kam gi putinas teks?
Kas prisegs?
Raudonasis kam širdį uždegs?

Visos puikios ir tėvo augimo
Geltonąsias sau pina kasas;
Kaip aguonos tarp linksmo jaunimo,
Bet Marytė užtemdo visas.

Jai baltveidės pavydi,
Jai ir putinas žydi,
Į ją stiebias visi;
Ko gi ji
Taip nuliūdus ir taip nerami?

Vakar veidu kaip rožė žydėjo,
O šiandieną nuleido akis,
Lyg gėlelė palinko nuo vėjo,
Neužmiega ilgai naktimis.

Ar nuo Juozo išmoko,
Kai suktinę jie šoko,
Taip nuliūsti gailiai?
Sopuliai
Neramino ir Juozą giliai.

Oi, dabokite širdį, sesytės,
Kai nešioste žalius vainikus!
Vienas žodis, į širdį įkritęs,
Sužavės nekalčiausius sapnus.

Kam šilkų melagystė, –
Jums brangesnė mergystė;
Tegul jums pavydės
Tos garbės
Putinai, kai prieš saulę žydės.

MERGAITĖ

Pražydo, pasklido žiedai po laukus
Ir pievas išpynė margai;
Aš skinsiu, sau pinsiu rausvus vainikus,
Žydėsiu, kaip žydi laukai.

Banguoja ir mainos tarp kalnų žalių
Upelis nuo margo dangaus;
Stebėsiuos, gėrėsiuosi vilnių blaivių
Ir savo vainiko gražaus.

Sučilbo-pragydo tarp girių saldžiai
Paukštelių byla įvairi;
Dainuosiu-ringuosiu po girią skardžiai
Ir aš, karalienė graži.

Sužvengė, subildo žirgelis toli:
Bernužis atjoja giria;
Palėkusi slėpsiuos; žaibu-akimi
Pažvelgsiu tiktai paslapčia.

SMUIKUI GRIEŽIANT

Pagundintos stygos, mikliai užlinguotos,
Atliepia nuo smuiko, net juda laukai;
Ir šokti išėjo, žiedais vainikuotos,
Baltveidės sesutės, bernužių pulkai.

Gaili ašarėlė seneliui iškrito;
Nuliūdus nusviro galva nuo pečių:
Jis atminė dieną pavasario kito,
Kad pats nerimavo prie smuikų skardžių.

Jam rodės, dar vakar jaunystė žydėjo;
Šiandieną pražilo plaukai nuo šalnos!..
Ir ašari dvi nenoroms išriedėjo:
Pagailo anos vakarykščios dienos.

Oi, bėga tos dienos kaip vandenys upės,
Kaip brangųjį turtą pagriebęs vagis;
O kapas beširdis, gyvybę išlupęs,
Bežiūrint užmerkdins skaisčiąsias akis.

AKYS

Vertimas

Bleus ou noirs, tous aimés, tous beaux.

Sully Prudhomme

Oi, daugel gražių, numylėtų akelių,
Juodų, mėlynų, aušrai tekant, žiūrėjo!
Šiandieną jos miega ramiai tarp kapelių,
O saulė sau teka, kaip tuomet tekėjo.

Už dieną ramesnės jūs, naktys žvaigždėtos,
Akių sužavėjote tokią daugybę!
Štai žvaigždės bešviečia, dangaus numylėtos,
O žydros akutės aptrauktos tamsybe.

Bet argi tos akys daugiau nebegali
Regėti, kai mūsų pakalnę apleido?
O ne! Tik į kitą jos nukreiptos šalį!
Į Dievą, kurio mes nematome veido!

Kaip skriejančios žvaigždės, nors mus ir apleidžia,
Nors jų nematai, bet danguj pasilieka,
Taip lygiai blakstėnai akių užsileidžia,
Bet žydros akutės nevirsta į nieką.

Tos mėlynos, juodos, tos gražios akutės
Atvertos į šviesą aušros begalinę!
Anapus kapų žiūr jų šviesios lėlutės,
Nors žemė šaltoji prispaudė krūtinę.

+ + +

Versta iš rusų „Christos voskres“

Bažnyčioj gieda „aleliuja“;
Bet aš tyliu, širdy skaudu:
Čia žemėj ašaros, žudynės, –
Tai balsas giesmės velykinės
Tarytum tyčiojas skundu.

Bažnyčiose Velykas švenčia
Pasaulis mūsų pažangus,
O brolis brolio neapkenčia!
Ir kaip pažemintas žmogus!

Kad Kristus šiandie iškilmingą
Išgirstų „aleliuja“ čia,
Jisai prieš minią nuodėmingą
Pravirktų ašara karčia.

+ + +

Ne pranašas, aš ne kovot,
Aš ne žmonių mokinti, –
Aš Dievo įkvėptas giedot,
Su lyra giesmes pinti.

Einu sau Viešpaties taku,
Bjauriuosi melagybe;
Į širdį giesmėmis šneku,
Joj žadinu dievybę.

MALDA

Kad širdį tau skausmas kaip peiliais suspaus,
Kad žmonės pabėgs ir tavęs neužstos,
Pakelk tada širdį nuo žemės aukščiau,
O bus tau be žodžių kentėti lengviau.
Ei, bėk prie galingos maldos:
Ramiau tau krūtinė vaitos!

Kaip balsimas sopulį kūne ramina
Ir ugnį gesina, ir gydo žaizdas,
Taip alpstančią širdį malda atgaivina
Ir gydo kančias paslapčiausias visas!..
Bet tas josios galią tiktai tesupras,
Kas kruviną širdį marina.

KAM ŠIRDĮ DAVEI?

Kam man Tu, Viešpatie, davei
Tą karštą širdį vien kentėti?
Kodėl aš negaliu blaiviai,
Šaltai kaip dauguma žiūrėti?

Norėčiau lygiai aš visus
Prispaust prie degančios krūtinės,
O balsas sąžinės grasus
Man sielą griaužia bekankinęs!

Išplėšk man širdį kruvinai,
Kad jos negundintų ta žemė,
Kur vienos kovos, kur sapnai
Galų gale tik kančią lemia.

PRIEŠ ALTORIŲ

Atsiklaupęs prieš altorių,
Prieš Švenčiausį pagarboj,
Nuraminti širdį noriu
Dievo amžinoj globoj.

Bet tos mintys palaidūnės,
Išsiblaškiusios keliais,
Žemės amžinos klajūnės,
Ar kada nurimti leis?..

„Mea culpa!“ į krūtinę
Nusižeminęs mušuos, –
Spindi siela diemantinė,
Spindi ašarų lašuos.

MARIJOS GIESMĖ

Marija, Marija,
Skaisčiausia lelija,
Tu švieti aukštai ant Dangaus!
Palengvink vergiją,
Pagelbėk žmoniją,
Ją gelbėk nuo priešo baisaus!

Mes, klystantys žmonės,
Maldaujam malonės;
Marija, maldų neatmesk!
Tarp verkiančių marių
Šių žemiškų karių
Nupuolančius stiprink ir vesk!

Ir kūno silpnybė,
Ir žemės puikybė,
Ir pragaro juoda dvasia
Į prapultį stumia
Žmonijos daugumą
Ir žudo galybe tamsia.

Kaip upės bėgimas
Taip mus įpratimas
Kas kartą vis traukia žemiaus;
Vargai kasdieniniai
Kaip pančiai gelžiniai
Mus rišti kada bepaliaus?

Silpni, nusiminę
Tavęsp paskutinę
Tematome viltį tiktai;
Tu savo malone
Šiai žemės karionei
Palengvinti galią žinai!

Marija, Marija,
Skaisčiausia lelija,
Dangaus karaliene šviesi!
Užstok prieš Aukščiausį
Tu žmogų menkiausį!
Taip daugel pas Dievą gali!

MARIJOS GIESMĖ

prie stebuklingo šv. Marijos paveikslo
Krekenavos bažnyčioje

Mylimoji Karaliene, Viešpati Dangaus,
Neapleiski čia ant žemės vargstančio žmogaus!
Tu stebuklais įgarsėjus,
Viltį Tavimi padėjus,
Neapleisk manęs!

Ir neduoki, Motinėle, man pražūt gyvai!
Sugrąžink prie tikro Dievo klaidžiojant kreivai,
Kad nerūstinčiau Jo veido,
Kurs tiek kartų man atleido
Nuodėmių kaltes.

Taip esmi vargais suspaustas iš jaunų dienų!
Tie vargai – tai kietas jungas įpročių senų.
Gelbėk žmogų nelaimingą
Savo globa stebuklinga,
Motina Dangaus!

Tu Krekenavos paveiksle žinoma plačiai,
Kad stebuklais trauki žmones iš ugnies stačiai;
Nuo perkūnijos trenkimo,
Nuo piktųjų užpuolimo
Apgini veikiai.

Kad prie tavo numylėto dangiško Sūnaus
Šauksiuos verkdamas per teismą veido malonaus,
Duok, kad Teismas Jo baisingas
Man išpultų maloningas
Valandoj mirties!

DIDYSIS ŠEŠTADIENIS

Kam raudos ir verksmas prie karsto Mesijo?
Raminkis, pasaule visa!
Kas neša gyvatą, mirties tas nebijo;
Jo pagarbai – dvasios tyla!

Palaimintas Vaisius, kurs žmogų pakėlė,
Ant kryžiaus iškeltas patsai!
Kurs žmogui kaltam atgailos ašarėlę
Išspaudęs atleidžia visai.

Nuo saulės rytų iki jos užtemimo
Ant kryžiaus ištiesęs rankas,
Jis paskelbė žemei laikus atgimimo;
Laimingas, kursai Jį supras!

Apkaltos jau pančiais tamsybių galybės:
Jokūbo nušvito žvaigždė!
Silpnos moteriškės atleista kaltybės
Per ją – Izraelio garbė!

Kam raudos ir verksmas prie karsto Mesijo?
Raminkis, pasaule visa!
Kas neša gyvatą, tas mirti nebijo:
Jo garbei – tik dvasios tyla!

ŠV. AUŠROS VARTŲ MARIJAI

N'apleiski mūsų, motinėle,
Kuri Aušros n'apleidi vartų!
Mums širdys sopančios išgėlė:
Užtark, užtarus mus tiek kartų!
Taip daug gali prieš Visagalį,
Užtark vargingą mūsų šalį!

Į Vilniaus brangią mums šventovę
Taip trokštam pulti Tau po kojų;
Bet svetimi ten įsibrovę
Lankyt Tave kelius pastojo.
Užtark pas Tėvą visagalį
Kad mums grąžintų Vilniaus šalį.

Juk Vilnius – mūsų Gedimino,
Juk ten Kazimieras Globėjas!
Šventos Kalvarijos kalnyno
Kas aplankyt nesižadėjęs?
Mes verkiam, Vilnių prisiminę:
Grąžinki mums tėvų sostinę!

Per amžius Vilniuj stebuklingai
Globojai mūsų tėvus, gynei,
Būk ir vaikams jų maloninga,
Sostinę sugrąžint tėvynei!
Užtark, užtark pas Visagalį,
Kad Jis grąžintų mūsų dalį!

TOS PAČIOS GIESMĖS VARIANTAS

Pasiilgę Tavęs, Lietuvos motinėle,
Kuri Vilniuj stebuklais gini Aušros vartų,
Štai nuliūdę maldaujame, rankas iškėlę,
O išgirski, išgirsk, mus užtarus tiek kartų!
Nuramink mūsų sopančią, skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių, tėvelių sostinę!

Kaip tėvai lankė Vilniuje tavo šventovę,
Taip ir mes Tau norėtumėm pulti po kojų,
Bet į brangias angas svetimi įsibrovę,
Pas Tave pasiguosti mums kelią pastojo.
Nuramink mūsų sopančią, skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių, tėvelių sostinę!

Ten juk mūsų ant kalno pilis Gedimino!
Ten bažnyčia Kazimiero švento Globėjo!
Kas Kalvarijos kalnų nelankė, nežino?
Mūsų mintys ir širdys juos taip pamylėjo!
Nuramink mūsų sopančią, skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių, tėvelių sostinę!

Amžiais Vilniuj stebuklais Globėja galinga!
Mūsų tėvus ir bočius globojai ir gynei;
Būk ir mums, Motinėle, vaikams maloninga:
Sugrąžink mūsų Vilnių, išplėštą tėvynei!
Nuramink, nuramink mūsų skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių-prabočių sostinę!

SUNKU GYVENTI

Sunku gyventi žmogui ant svieto;
Visur tik vargas, nelaimės vienos;
Nuo nuliūdimo, skaudaus ir kieto,
Tulže apkarto gražiausios dienos.

Lapus nuo medžių rudenio vėjas
Dar taip neblaško žiauriai į šalį,
Kaip daužo vargšą skausmas užėjęs,
Kad žmogus vietos rasti negali.

Lopšy mes verkiam, saulę išvydę;
Verkiame meilės pančius pažinę;
Verkiam nuo kelio tiesaus nuklydę;
Verkiame karstą sau prisiminę.

Veltui, nugręžęs akis atgali,
Tarp atminimų ieškai ramumo;
Nieks nuraminti tavęs negali
Nei išmatuoti širdies gilumo.

O Dieve didis ir Tėve brangus!
Pastiprink žmogų, silpną ir menką,
Taip sutvarkytą, kad vien tik Dangus
Jo begaliniems norams užtenka.

Neregėti aušros!.. Taip prailgo naktis!
Beldžia vėjas į langą bailiai;
Nebenori jau miego pabudus naktis,
Nors negreit patekės spinduliai.

Ilgos naktys žiemos; argi laukti dienos?
Laikas keltis į darbą, šeimyna!
Mūsų vyrai jauni šiaurio-vėjo n'atbos;
Juos pavojai vilioja, masina.

Bet ankstybi be Dievo palaimos darbai
Neatneš, ko taip trokšta žmogus:
Kas per savaitę nori darbuotis sveikai,
Tenebūnie maldoj nerangus!

Pasimelskim karštai, kad mus sergėtų Dievas
Nuo nelaimių, nuo audrų, šalnų;
Kad turėtų Apveizdoje pasėlius, pievas,
Juos apsaugotų nuo kirminų.

Kad derėtų javai, jų nekirstų ledai,
Kad kaimynai nekenktų pikti,
Kad vienybėj gyventų šeimynos vaikai,
Nesipeštų lyg sau svetimi.

O paskui tekini su palaima maldos,
Pasiskirstę kiekvienas sau dalį,
Eisme dirbti ir vargt dėl bendrosios naudos,
Kaip kas moka, numano ir gali.

JEI KADA PANČIAI NUKRIS

Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris
Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus,
Mūsų kovos ir kančios, be ryto naktis
Ar jiems besuprantamos bus?

Ką mums žada rytojus?.. Tikėk, jei gali!
Nes ir kaip begyvent ir kentėt be vilties?
Rodos, Dievas užmiršo!.. o žmonės mieli,
Palauk, iki ranką išties!

Tarp vargų-sopulių be rasos ir žvaigždės
Mūsų mėlynos akys apteko kraujais;
Kam mirtis jas užmerkė, laimingas ilsės,
Širdies nebekruvins vargais.

O tačiau mes, be ašarų jungą dienos
Nešdami, be nakvynės keliaujame sau,
Ar mums audros užkauks, ar kas kelią užstos,
Aukščiausis, tarnaujame Tau.

Nei vaitoti, nei verkti nepratę visai,
Vien atstatom krūtinę, apkaltą ledu:
Ne be žado širdies mes kokie milžinai,
Bet sielą prakalbint sunku!

O, kad oro plačiau kiek pasemt krūtine!
Kiek ten jausmo gilaus, nepradėtų jėgų!..
Ar tai viskas užmirs vien svajonių sapne?
Ar žūsme keliais be darbų?

O, kaip kartais sunku! Ar kas norint supras?
Bet gana, ne be vardo mus audros išgriaus!
Užgiedokime, vyrai, sau dainas linksmas!
Kaip vyrai keliaukim toliaus!

Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris
Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus,
Mūsų kovos ir kančios, be ryto naktis
Ar jiems besuprantamos bus?

MIŠKAS ŪŽIA

Miškas ūžia, verkia, gaudžia;
Vėjas žalią medį laužo;
Nuliūdimas širdį spaudžia,
Lyg kad replėmis ją gniaužo.

Girios tamsios, jūs galingos,
Kur išnykote, plačiausios?
Dienos praeities garsingos,
Kur pradingote, brangiausios?

Miškas verkia didžiagirių:
Baisūs kirviai jas išskynė;
Verkia Lietuva didvyrių:
Jų neprikelia tėvynė.

Kas mums praeitį grąžintų
Ir jos garsą, ir jos galią?
Kas tuos kaulus atgaivintų,
Kur po žemėmis išbalę?

+ + +

Tu girele, tu žalioji,
Tu, kurią laikai išgriovė,
Tu, lietuvi, kurs vaitoji...
Jūs užmirštumėt senovę!

Bet tas šaltas šiaurės vėjas
Blaško žmones ir girelę
Ir daužydamas užėjęs
Mus iš miego kelte kelia.

Mainos rūbai margo svieto:
Silpnas kelia, tvirtas griūva;
Nebijokim vargo kieto,
Juk be jo galiūnai pūva!

Atsibus tėvynės sūnūs,
Didžią praeitį atminę;
Pagimdys vargai galiūnus,
Ugnimi uždegs krūtinę!

ŠALIN, DŪSAVIMAI

Šalin, nusiminę dūsavimai skaudūs!
Jie silpnina dvasią paikai.
Ar mums kaip mergaitei raudoti nuraudus,
Nors spaudžia nelaimės, vargai?
Ne taip mūsų bočiai didvyriai kariavo,
Kai, gindami brangiąją Lietuvą savo,
Jų ėjo į kovą pulkai.

Kam trokšti pradengti tą uždangą-girią,
Kur slepia kelius ateities?
Juk Dievas teisingas ir valdo, ir skiria
Laikus iš aukštos paslapties!
Kas bijo šešėlio, – šešėlius temato,
Tas Dievo galybės tikrai nesuprato:
Naktis jam visur be vilties.

Kaip vyrai be baimės mes stokim į kovą,
Kaip milžinas amžių baisus,
O meilė tėvynės tebūnie vadovu
Ir Dievas, kurs valdo visus!
Darbuosmės ir eisme, kur šaukia tėvynė!
Mylėsme ir gerbsme, ką proseniai gynė!
Tėvynė iš miego pabus.

Ne kumštė tevaldo pasaulį šiandieną,
Bet meilė, tikyba, šviesa!
Ne kardui abišaliam kalsime plieną:
Jo apmaudo galia – maža.
Kas kardu kariauja, nuo kardo ir žūva,
Ar maž po milžinkapius kaulų jau pūva?
Kita ateitis artima!

Į darbą, į darbą, kaip Dievas įsakė,
Su tekančia saule vilties!
O Tėvas aukščiausis, kurs amžiais mus plakė,
Paguodžiančią ranką išties.
Su Dievo pagalba ir mokslu šarvuoti,
Tik stokim į darbą už laisvę kovoti,
Išnyks palydovai nakties!

NEDAUGEL MŪSŲ

Nors mūsų, broliai, nedaugel yra,
Tačiau mes tvirti, jei riš vienybė;
Į darbą stokim vyras į vyrą:
Sujungtos rankos suteiks stiprybę.

Didžios nelaimės spaudžia tėvynę,
O priešas laukia jos prapuolimo,
Kapuose bočiai, kurie ją gynė,
Mes gi prislėgti nusiminimo.

Tačiau tėvynė dar nepražuvus;
Nušvis jos vėlei garbė spindėjus;
Nuslinks ta šmėkla, kaip ir nebuvus;
Saulutė džiugins vėl patekėjus.

Tai ko gi mūsų dvasia beliūsta,
Norint ne kartą širdį ir skausta;
Pabudę naktį varykim rūstą:
Dienos šviesesnės ateitis rausta.

UŽTRAUKSME NAUJĄ GIESMĘ

Užtrauksim naują giesmę, broliai,
Kurią jaunimas tesupras!
Ne taip giedosme kaip lig šiolei:
Kitas mąstysime dūmas.
    Drąsiai, aukštai
    Pakils balsai:
    Išauš kita gadynė!
    Užgims darbai,
    Prašvis laikai.
    Pakils jauna tėvynė!
Aušra naujos gadynės teka:
Nušvis ir saulės spinduliai;
Juk nujautimas širdžiai šneka
Taip aiškiai, linksmai ir saldžiai.
    Drąsiai, aukštai
    Iškils balsai ir t. t.
Numesk, tėvyne, rūbą seną,
Kurį užvilko svetimi!
Jį meilės kerštas tekūrena
Tėvynės meilės ugnimi!

Į darbą, vyrai! Šalį jauną
Prižadins meilės rytmetys;
Galybė meilės viską griauna:
Žiemos ledus ji sutirpys.

Ranka mus spaudžia geležinė,
Krūtinę apkala ledais:
Uždekim meile sau krūtinę!
Į kovą stokim milžinais!

Tas ne lietuvis, kurs tėvynę
Bailiai kaip kūdikis apleis;
Kursai pamins, ką bočiai gynė
Per amžius milžinų keliais.

Tas ne lietuvis, kurs jos būdo,
Jos žemės dainų nemylės;
Neverks, kad patys sūnūs žudo,
Kas verta meilės ir garbės.

Tas ne lietuvis, kurs dar bijo
Atsižadėt sapnų nakties,
Kurs bėgs nuo žygių, kalavijo,
Kursai didžiais darbais nešvies.

Į darbą, broliai, vyrs į vyrą,
Šarvuoti mokslu atkakliu!
Paimsme arklą, knygą, lyrą
Ir eisim Lietuvos keliu!
    Drąsiai, aukštai
    Iškils balsai:
    Išauš kita gadynė!
    Užgims darbai,
    Nušvis laikai,
    Atgims jauna tėvynė.

NEBEUŽTVENKSI UPĖS

Nebeužtvenksi upės bėgimo,
Norint sau eitų ji pamažu;
Nebsulaikysi naujo kilimo,
Nors jį pasveikint tau ir baisu.

Naujos idėjos – darbas ne vaiko:
Užtvenktos mėto audrų žaibus!
Nesustabdysi bėgančio laiko:
Vaikas tik trukdo amžių darbus.

Vyrai lietuviai, auštančią dieną
Mūsų nors sūnūs visgi išvys!
Griaukime amžiais užverstą sieną,
Norint gailėtųs jos beprotys!

Amžiais pavergta keliais tėvynė;
Jos atgimimą jaučia dvasia.
Ginkim, ką mūsų proseniai gynė!
Žadinkim brolius meile drąsia!

Ginkime kalbą, žemę, jos būdą!
Stokim į darbą kaip milžinai!
Laimina Dievas sėjamą grūdą,
Laimina vaisių: gema šimtai.

Kas vakarykščio sapno ieškotų,
Tam labą naktį galim užtraukt;
Svetimą rūbą kas dar nešiotų,
Tam nusibostų galo belaukt.

LIETUVA BRANGI

Graži tu, mano brangi tėvyne,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai:
Graži tu savo dangaus mėlyne!
Brangi: tiek vargo, kančių prityrei.

Kaip puikūs slėniai sraunos Dubysos,
Miškais lyg rūta kalnai žaliuoja;
O po tuos kalnus sesutės visos
Griaudžiai malonias dainas ringuoja.

Ten susimąstęs tamsus Nevėžis
Kaip juosta juosia žaliąsias pievas;
Banguoja, vagą giliai išrėžęs;
Jo gilią mintį težino Dievas.

Kaip puikūs tavo dvarai, tėvyne,
Baltai iš sodų žalių bekyšą!
Tik brangią kalbą tėvų pamynę
Jie mūsų širdis mažai ką riša.

Kaip linksma sodžiuos, kai vyturėlis
Jaukiai pragysta, aukštai iškilęs,
Ar saulė leidžias, ir vakarėlis
Ramumą neša, saldžiai nutilęs.

Bažnyčios tavo ne tiek gražybe,
Ne dailės turtais, ne auksu žiba;
Bet dega meilės, maldos galybe,
Senųjų amžių gyva tikyba.

Kai ten prieš sumą visi sutarę
Griaudžiai užtraukia „Pulkim ant kelių“,
Jausmai bedievio vėl atsidarę
Tikėti mokos nuo tų vaikelių.

Graži tu, mano brangi tėvyne,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai!
Ne veltui bočiai tave taip gynė,
Ne veltui dainiai plačiai išgyrė!

KUR BĖGA ŠEŠUPĖ

Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka,
Tai mūsų tėvynė, graži Lietuva;
Čia broliai artojai lietuviškai šneka,
Čia skamba po kaimus Birutės daina.
Bėkit, bėkit, mūsų upės, į marias giliausias!
Ir skambėkit, mūsų dainos, po šalis plačiausias!

Kur rausta žemčiūgai, kur rūtos žaliuoja
Ir mūsų sesučių dabina kasas,
Kur sode raiboji gegutė kukuoja,
Ten mūsų sodybas keleivis atras.
Kur žemčiūgai, žalios rūtos, kur raiba gegutė,
Ten tėvynė, ten sodybos, ten sena močiutė.

Ar giedros išaušta pavasario dienos,
Ar krinta po dalgiu žvangučiai lankos,
Ar dreba nuo šalčio apleistos rugienos, –
Mums savo tėvynė graži visados.
Ar pavasaris išaušta, ar kaitri rugpjūtė,
Tu gražiausia, maloniausia, Lietuva-matute!

Ar šviečia mums saulė, ar orai aptemę,
Tu mūsų brangiausia prabočių šalis!
Čia prakaitu mūsų aplaistyta žemė,
Čia tiek atminimų atranda širdis!
Ar laiminga, ar varguose, visados tu miela,
Atminimais taip turtinga ir brangi kaip siela!

Čia Vytautas didis garsiai viešpatavo,
Ties Žalgiriu priešus nuveikęs piktus;
Čia bočiai už laisvę tiek amžių kariavo;
Čia mūsų tėvynė ir buvo, ir bus.
Čia kur Vytautas Didysis mus ir Vilnių gynė,
Bus per amžius, kaip ir buvus, Lietuvos tėvynė!

Apsaugok, Aukščiausis, tą mylimą šalį,
Kur mūsų sodybos, kur bočių kapai!
Juk tėviška Tavo malonė daug gali!
Mes Tavo per amžius suvargę vaikai.
Neapleisk, Aukščiausis, mūsų ir brangios tėvynės,
Maloningas ir galingas per visas gadynes!

OI NEVERK, MATUŠĖLE!

Oi neverk, matušėle, kad jaunas sūnus
Eis ginti brangiosios tėvynės!
Kad pavirtęs kaip ąžuolas girių puikus
Lauks teismo dienos paskutinės.

Taip nelaužyk sau rankų, kaip beržo šakas
Kad laužo užrūstintas vėjas;
Tau dar liko sūnų; kas tėvynę praras,
Antros neišmels apgailėjęs.

Ten už upių plačių žiba mūsų pulkai:
Jie mylimą Lietuvą gina;
Kam nusviro galva, tam Dangaus angelai
Vainiką iš diemantų pina.

Daugel krito sūnų kaip tų lapų rudens:
Baltveidės oi verks, nes mylėjo!
Bet nei bus, nei tekės Nemune tiek vandens,
Kiek priešų ten kraujo tekėjo.

Vedė Vytautas ten didžiavyrių pulkus
Ir priešų sulaužė puikybę:
Už devynias mares, už tamsiuosius miškus
Išvarė kryžiuočių galybę.

Saulė leidos raudona ant Vilniaus kapų,
Kai duobę kareiviai ten kasė,
Ir paguldė daug brolių greta milžinų,
O Viešpats jų priglaudė dvasią.

O neverk, matušėle, kad jaunas sūnus
Eis ginti brangiausios tėvynės!
Kad pavirtęs kaip ąžuolas girių puikus
Lauks teismo dienos paskutinės!

Tėvynės dainos, jūs malonios,
Taip širdį žadinat saldžiai!
Kodėl tai mūsų gražios ponios
Negieda jūsų gan seniai?
Akutės melsvos, rankos baltos,
Bet širdys jų kaip ledas šaltos.

Sesutės mūsų nuo senobės
Dėvėjo margus rūbelius;
Dūzgeno plonas, baltas drobes
Ir koja suko ratelius,
O iš karštos jaunos krūtinės
Skambėjo dainos sidabrinės.

Kaip rožės jos tada žydėjo
Ir lankė rūtų darželius,
Dar vainikus žalius dėvėjo
Ir šilko kaspinus žalius;
Dainavo, gerbė žalią rūtą,
Kęstučio žirgą ir Birutę.

Kalbos nemindžiota gimtinės
Nei dainų mūsų Lietuvos;
Neskundės vyras nusiminęs
Dėl meilės moterų lengvos!
Tada už auksą nemylėta,
Tada už dainą nemokėta.

Kas atdarytų aukso skrynią
Tėvynės dainų malonių?
Ir kas prižadintų gadynę
Sesučių, dainomis garsių?
Tėvynės dainos, jūs auksinės,
Be jūsų šąla mums krūtinės!

Eina garsas Prūsų žemės:
　　žirgą reik balnoti;
Daug kryžiuočių nuo Malburgo
　　rengias mus terioti.
Pasilik, sesute, sveika! Nuramink širdelę:
Aš pagrįšiu nepražuvęs į tėvų šalelę.

Daugel turtų pas kryžiuočius
　　nuo senos gadynės;
Auksu žiba miestų bonės,
　　šilko pilnos skrynės.
Aš parnešiu sau iš Prūsų kalaviją kietą,
Tau, sesyte, šilko skarą, diržą auksu lietą.

Jau pavasaris išaušo,
　　gieda vėverselis, –
Nebegrįžta nuo Malburgo
　　mielas bernužėlis!
Saulė leidos, buvo kova: kraujo daug tekėjo;
Mylimasis už tėvynę galvą ten padėjo.

Mano draugės gieda linksmos
ir šilkais dabinas;
Man gi ašaros tik rieda
ir kapai vaidinas!
Nekalbėsi, bernužėli, man meilių žodelių!
Neužmausi aukso žiedo ant baltų rankelių!

PIRMYN Į KOVĄ!

Pirmyn į kovą už tėvynę,
Už brangią žemę Lietuvos!
Garbė tėvams, kurie ją gynė
Ir kas už ateitį kovos!
Pastiprink, didis Dieve, mus
Atremti priešo puolimus!

Už mūsų žemę numylėtą,
Už bočių-milžinų kapus,
Už brangų vardą paveldėtą,
Kursai garsus pasauly bus,
Palaimink, Viešpatie galingas,
Lietuvių pastangas teisingas.

Pirmyn gi, vyrai, už tėvynę,
Už brangią žemę Lietuvos!
Ją bočių bočiai amžiais gynė,
Už ją ir jų vaikai kovos!
Pastiprink, didis Dieve, mus
Atremti priešo puolimus.

Kur senas miestas Gedimino,
Kur eina Nemunas platus,
Kur mūsų Vytį priešai žino,
Kas drįs užpulti tuos kraštus?
Palaimink, Viešpatie galingas,
Atremti audras pragaištingas!

ŽELIGOVSKIUI VILNIŲ PAGROBUS

Pavojuj motina-tėvynė;
Ateina audra iš pietų!
Tai lenkas, išgama tautų,
Mums neša pančius ir žudynę,
Dvarų ieškodams prarastų.

Dar vakar svetimoj vergijoj
Prieš caro klaupės dievukus, –
Prancūzo nūn globoj puikus
Mums švaisto gautu kalaviju
Ir mūsų degina laukus.

Gana po priedanga brolystės
Mums čiulpė syvus pasalais!
Kultūros savo skarmalais
Mums plėšė kalbą dėl lenkystės
Ir smaugė savo verpalais!

Dabar šalin numetęs kaukę,
Ginkluotus siunčia plėšikus
Ir taško mums kraujais laukus,
O po Europą visgi šaukia,
Kad tai ne jų būrys smarkus.

Gana lietuviškos kantrybės!
Ginkluota kelkis; Lietuva!
Dienelė laukia nelengva!
Bet gelbės dangiškos galybės,
Ir paskutinė bus kova!

Petys į petį už tėvynę!
Nuo Palangos lig Varėnos,
Sulaukę puotos kruvinos,
Kaip mūsų proseniai ją gynė,
Taip ginsme sūnūs šios dienos!

NEPRIKLAUSOMYBĘ ATGAVUS

Nejaugi tai ne sapnas? Ne svajonė,
Viliojusi... dar vakar be vilties?!
Nejau vergijoj slėgusi dejonė
Dabar tik sapnas? šmėkla praeities?

Jauna, laisva, pati savęs valdovė,
Tautų eilėn įstojo Lietuva,
Savu krauju vergijos nusiplovė,
Sutraukius pančius ištverme sava!

Lyg būtų grįžęs amžius Gedimino
Ir pilkalnių sukilę milžinai!..
Europos vėlei viešpačiai sužino
Lietuvių vardą, skambantį šaunai.

Už ką, už ką, Dievuliau, ta malonė,
Jog leidai mums sulaukti tos dienos?
O kiek kitų į amžiną kelionę
Nuėjo skurdūs, laukdami anos!..

Už juos karščiau tėvynę gal mylėjom?
Ar jai aukų gal nešėm brangesnių?
O ne, o ne! Tiktai daugiau kentėjom,
Per didūs nešti jungą kalinių!

Likimą aukštą, Viešpatie, mums skyrei:
Pirmiesiems džiaugtis laisvės spinduliais!
Garbė jums, budrūs šių dienų didvyriai,
Laisvais išvedę šalį vieškeliais!

Garbė, garbė, kad iš Maskvos griuvėsių
Drąsiais pečiais ją išnešėt kilniai!
Nors jūsų aš vardų nebeminėsiu,
Bet jus minės su pagarba ainiai.

KOVOJ DĖL ŠVIESESNĖS ATEITIES

Kovoj dėl šviesesnės vaikams ateities
Suvargę, be metų pasenę,
Bent tos sau išplėšti neduosme vilties:
Ne veltui mes čia begyvenę.

Anksčiau ar vėliau susimąstę ainiai
Pagerbt neapleis mūsų vardo
Už tai, kad mylėti mylėjom kilniai.
Už tiesą kariavom be kardo.

Už tai, kad kentėjome nenusiminę.
Nors slėgė nelaisvės našta;
Kad josios sulaužėme grandį gelžinę
Tik ištverme darbo reta.

SENELIO SKUNDAS

Ne taip senovės tėvai gyveno,
Kaip skurstame vargšai šiandieną.
Paklausk, jei nori, tėvučio seno,
Ar neina blogesniai kas dieną?

Ne tiek gal turtų tada turėta,
Ne tiek ir dubas išbranginta;
Bet savo žemę daugiau mylėta:
Amerikon nesidanginta.

Nebuvo laisvės, bet neregėta
Nei tiek be drausmės ištvirkimo;
Nebuvo rašto, bet negirdėta
Nei tokio bedievių dūkimo.

Nelengvą nešė po ponais naštą
Valstietis, retai nusiminęs;
Bet dainos skrido po visą kraštą,
Skambėjo linksmai sutartinės.

O girios, girios!.. atmint malonu:
Jos buvo Dievo, ne dvaro:
Jos slėpė žmones ne tik nuo ponų:
Nuo dvaro, nuo maro ir karo.

Ne taip senovės tėvai gyveno,
Kaip skurstame vargšai šiandieną;
Paklausk, jei nori, tėvučio seno,
Ar neina blogesniai kas dieną?

DAINA

Už Raseinių, ant Dubysos,
Teka saulė, teka;
Geltonplaukės puikios visos
Šneka ten, oi šneka.

    Po rasas kasas šukuoja,
    Saulė jas džiovina,
    Kai užgieda, uždainuoja,
    Širdį taip griaudina.

Aukštą dangų pamylėjo,
Blaivią jo skaistybę;
Sau akis užsižavėjo
Mėlyna gilybe.

    Akys blaivios, gelsvos kasos,
    Širdys oi nešaltos,
    Aukštas ūgis, kojos basos,
    Nuo rasų taip baltos.

Bet kodėl jos žalią rūtą
Laistydamos liūsta?
Kam, dainuojant joms Birutę,
Ašaros nedžiūsta?

Kaip nedžiūtų, kad nežūtų
Tiek jaunų bernelių!
Kad be laiko tiek nebūtų
Be vilties našlelių!

Daugel žūva, daugel pūva,
Kas apverks jų dalį?
Už Uralo, žemės galo:
Ne po savo šalį!

DAINA

Ar skauda man širdį? Oi ne, oi ne!
Gegutė kukuoja „ku kū“ miške;
Kukuoja-dejuoja ir širdį griaudina,
Lyg tartum į girią, į tamsią, vadina
Ir tiek man pasako slapčia.

Taip žmonės atšalę! Nuo jų toliau
Man, rodosi, būtų vienai lengviau.
Tik gaila man būtų vien rūtų darželio
Ir vieno, tik vieno kaip uosio bernelio!
Oi būtų kas dieną griaudžiau!

Ar krinta? ar žiba aušros rasa?
Ar vien ašarėlė gaili, karšta?
Nenoriu nei aukso, nei rūbų šilkinių, –
Kodėl gi tų ašarų, tų sidabrinių,
Užtvenkt negaliu niekada?

Gegute-sesute! oi ko? dėl ko
Tu man neatspėsi, ar aš ryto
Liūdėsiu-dejuosiu kaip tu po giraitę?
Atmint ar atmins kas mergaitę-našlaitę?
Vienai ar begrįžti namo?

NEUŽMIRŠUOLĖ GĖLĖ

Man tinka tas žiedas, kurs žydi blaiviai
Ir auga netoli vandens;
Nepuošia jį rūbai kaip rožę puikiai,
Dėl to ir nebijo rudens.

Žiedai pinavijų ir rožių vainikai,
Nors gražūs, – netraukia širdies;
Gvazdikai kaip žalvario seno skatikai
Nežavi nei gobšo akies.

Tas žiedas blaivus kaip balandžio akis;
Nekaltas kaip aukštas dangus;
Ir žydi per ištisą vasarą jis,
Ir linksmina žmones visus.

Tiek duota žiedeliams gražių pavardžių
Iš margo gėlių sutvėrimo;
O vis tik, man rodos, gražiausias iš jų
Jo vardas: gėlė atminimo!

DAINŲ ŠVENTEI

Dainų dainelės aidų aidais
Skambiai, plačiai, tvirtai, galingai
Per kalnų kalnus, miškais, laukais
Lengvai, rimtai ir sutartingai,
Į vieną giją susipynę,
Aplėkit Lietuvą-tėvynę
Skambiai, plačiai, galingai.

Tautos dainele, tu išlikai
Viena, kad žuvo didžiavyriai;
Kai slėgė sunkūs vargų laikai,
Tu irgi daug, oi daug prityrei;
Bet pas kaimietį ištvermingą
Tu išlikai sveika, galinga,
Kad žuvo didžiavyriai.

Tautos dainele, tu gaivinai
Per ilgus amžius mūsų sielą;
Viena budėjai, kai milžinai
Kapuos sapnavo šalį mielą;
Budėjai, supdama lopšelį,
Jaunuolį guodei ir senelį,
Tautos auklėjai sielą.

SKURDŽIOJ VALANDOJ

Man, žinau, sopulingos čia ant žemės kelionės
Niekados neapšviesi, viltis!
Ir meldžiau nebe kartą kaip didžiausios malonės,
Kad akis man užspaustų mirtis.

Apsiverkti nemoku, pasiskųst negaliu:
Nesupras žmonės mano kančios!
Ir nužengsiu į kapą su tuo skausmu giliu,
Kurs be vardo paliks visados!..

Dvasios saldūs regėjimai, nemirštą troškimai,
Iš dangaus man atskridę sapnai!
Širdį uždegėt meile kaip šventi serafimai,
Bet jai nedavėt laimės visai.

Veltui ilgis, nerimsta iškentėjus dvasia;
Nor padangėmis skleisti sparnus, –
Kūnas riša ją pančiais ir nedora valia
Nekalčiausius apskundžia sapnus.

Gal taip Dievo žadėta, kad nešviestų žvaigždė
Man, nuklydusiam skausmo keliais,
Kad per tai galingesnė gimtų mano giesmė,
Ausį lepintų žodžiais giliais.

Sarge-angele mano! Tarp šių žemiškų kovų,
Jei nupuolu, nekaltink manęs!
Aš taip silpnas ir vienas! Būk keleivio vadovu,
Iki jam gyvata neužges!

Daug nuo žemės nelaukiau, tu geriausiai žinai;
Mano sąžinė tau atvira;
Daug vargau ir kentėjau, gal Aukščiausias už tai
Man atleis, jei suklydau kada.

SLENKA DEBESYS PILKOS

Slenka padangėmis debesys pilkos;
Slenka iš kur, nežinai.
Apgulė sielą mintys-vagilkos,
Griauždamos kaip kirminai.

E, jūs nenaudėlės, siurbėlės-dielės,
Slenkančios juoda minia!
Mintys beširdės, mintys besielės,
Negi apveikste mane?

Saulė, žinau, įkyriai debesuotą
Dangų nušvies spinduliais,
Mėlyną skliautą neišmatuotą
Džiaugdamos žemei atskleis.

Man tik vienam, debesų nusiminę,
Saulės nešvies spinduliai?
Ko gi man liūdna? Ko gi krūtinė
Taip atsiduso giliai?

Ne, neapveiksite, tingios tamsybės,
Vargo šešėliais tuščiais!
Miega krūtinėje jėgos-galybės:
Tik išsiręšiu pečiais.

Tiktai išsiręšiu, tiktai atsikvėpsiu
Oro grynesnio plačiau;
Visą žmoniją meile apglėbsiu,
Ją pamylėsiu skaisčiau.

RUDENS DIENOS

Nuobodžios, pilkos slenka dienos
Be atmainos ir be vilties;
Aplinkui neprieteliai-sienos
Lyg kad sargyba ant nakties.
O darbas, draugas kitada,
Dabar tik slegianti našta.

Širdy nei sopulio, nei noro!
Nurimus glūdi tuštuma.
Ne tai lyg trošku gryno oro,
Ne tai pastogė svetima;
O nuo svajonių, nuo sapnų
Beliko pasakų senų.

Šalin, šalin!.. Ištiesęs ranką,
Tuščia, kas bėga, grąžini!..
Rečiau vis spinduliai aplanką
Tolyn beskrieja tekini!
O šaltas, purvinas vanduo
Už lango teška. Tai ruduo!

NENORIU SAPNŲ

Ne, nenoriu sapnų,
Vien tiesos ir darbų;
Be atilsio noriu kariauti
Ir tada vien tiktai,
Kai sušvilpia žaibai,
Galiu krūtine atsigauti.

O tačiau kai kada
Nuliūdimo našta
Lyg spaudžia, lyg širdį griaudina;
Vakarinė žvaigždė
Ar nugirsta giesmė
Į tolimą šalį vadina!..

Kur lakioja mintis?
Ko taip žiba akis?
Kam ašaros veržias ir byra?
Aš patsai nežinau.
Tik Aukščiausio prašau,
Kad stiprintų verkiančią lyrą.

Kai ne kartą sunku,
Skųsčiaus lūpų kraštu,
Kam širdį Aukščiausias man davė?
O tačiau juk be jos
Ant šios žemės karčios
Poetai negims nesapnavę.

KO SIEKIU IR ALKSTU

Sapnų be kančios ir ramumo saldaus
Taip alksta pavargėliai žmonės,
O man tie šešėliai širdies neprigaus:
Aš noriu verpetų, karionės.

Tarp marių plačių kad užkaukia vilnis,
Plačiau man siūbuoja krūtinė;
Ir žiūri tolyn nusiblaivius akis,
Ir nori apimt begalinę!

Man meilės nereikia, kai siūlos pati;
Neapkenčiu jausmų silpnybės;
Vien žavi bekalbė širdis paslapti,
Kurios nepasieksi gilybės!..

Einu nesuprantamas vienas keliu
Be draugo, ir nieks nepalydi;
Nors verkia širdis, linksmai juoktis galiu,
Ir kūdikiai laimės pavydi.

Ko siekiu ir alkstu, vargiai bežinau!
Pasiekt nepasiekiamą šalį?
Tik atilsio vieno kaip maro bijau,
Tik norai užmigti negali.

PASITIKĖJIMAS SAVIMI

Prabėgo pro šalį kaip marių vilnis
Jaunatvė ir jos vėsulai,
Ir rodos šiandieną, kad buvo tai vis
Tik jaukūs ir gražūs sapnai.

Bet man tų dabar nebegaila dienų,
Kai vien tik svajoti mokėjau,
Kai liūdnas, pabėgęs nuo savo draugų,
Dėl ko nežinodams kentėjau.

Negaila vaidentuvės, norais keistos:
Jaunatvėje mirti saldžiai;
Netrokštu ant savo duobės užkastos,
Kad verktų sesutės griaudžiai.

Dabar ne mirties, aš gyvatos prašau:
Aš noriu gyventi, kariauti!
Man suteikė jėgas Aukščiausias, žinau,
Ne ašaroms veidą beplauti.

Krūtinėje dega, liepsnoja ugnis,
Ir veikalo ilgis dvasia.
Ką vargas? nelaimės? ar šiaurio naktis,
Kas gimė su meile didžia!

Nelenkdams pečių po naštos sunkumu,
Kaip milžinas stosiu į kovą.
Pavargti už brangią tėvynę – gražu!
Aukščiausią turėti vadovą!

Į darbą, į darbą, lig kolei mirtis
Jaunos neatkirto galvos!
Juk dienos ir jėgos kaip upės vilnis
Vis bėga ir bėgt nesustos.

Paslėpęs krūtinėje skausmo dūmas,
Praeisiu kaip verdą verpetai;
Gal žmonės šiandieną manęs nesupras,
Bet mano – išauštančiai metai!

+ + +

Kas tas paslaptis suprastų,
Kur krūtinę taip kilnoja?
Kas atsakymą atrastų,
Ko ji trokšta? Ko vaitoja?

Ant krūtinės... begalinės,
Nesuprantamos, jausmingos
Slenka mintys paskutinės,
Slenka, spaudžia rūpestingos.

Rodos, spaudžia, o neskaudžia,
Galvą vien žemyn svarina,
Vien tik giesmę liūdną-griaudžią
Mesti posmais jos masina.

Bet tą giesmę kas priglaustų?
Atsilieptų-pamylėtų?
Ašarėle apsipraustų
Ir man širdį pažadėtų?

Daug nenoriu!.. O tiek noriu!
Maž pasaulės nors plačiosios:
Nesiklaupčiau prieš altorių
Ten be Meilės amžinosios.

Kas tas paslaptis suprastų,
Kur krūtinę taip kilnoja?
Kas atsakymą atrastų,
Ko ji trokšta? Ko vaitoja?

SUDIEU

Ir vėlei tavo liūdno veido
Neberegėsiu aš ilgai!
Likimas vėlei nebeleido,
Kad slinktų mums išvien vargai.

Ar susitiksime? Dievas žino!..
Ne vygė supa mus minkšta!
Ar maž svajonių nuslopino
Skaudi gyvenimo našta?

Sudieu! Neverk!.. Sunkus likimas
Nors kaip pamotė persekios,
Tegul bailus nusiminimas
Nelenkia tau galvos puikios!

Sudieu! Neverk!.. Lig kol alyvos
Žydės pavasary baltai
Ir kolei širdys plaks mums gyvos,
Manoji plaks vien tau tiktai!..

IŠVAŽIUOJANT

Palaimink, Viešpatie, kelionę,
Kurioj pro ašarų miglas
Palydžiu praeitį malonią,
Kaip laimės tolimas salas.

Aš nežinau, kas priešais laukia
Tik pilkos dienos ar vargai?
Bet neramios širdies netraukia
Kita šalis, nauji draugai.

O norint kartą, norint vieną
Man leisk pažvelgti atgalios
Ir vakarykščią brangią dieną
Prispausti prie širdies gailios!

Bet Tu, o Viešpatie, man kelią
Parodęs, uždraudei sapnus,
Ir aš, pažinęs šventą valią,
Einu, Apveizdai paklusnus.

Einu, nors skundžiasi krūtinė
Ir trykšta ašara baili;
O tu man valią geležinę
Užtat mylėdamas kali.

Einu kaip amžinas keleivis
Be prieštaravimo maldos
Ir laimę čia tik kaip praeivis
Žinau iš tolimos gaidos.

DRAUGO LIŪDESYS

Aš be tavęs kaip be lietaus išdžiūvus žemė
Tuščia iš ilgesio rankas į erdvę tiesiu,
Joj net šešėlio tavo mielo nepaliesiu!
O ateitis... ar tik vienuolio laimę lemia?

Į dvi šali mus nubloškė žiaurus likimas;
Nei viens kitam draugais sau rankų nepaduosi,
Silpnybės valandoj viens kito nepaguosi;
Tik praeities kankins beširdis atminimas.

O tau ar po langais lig šiolei rožės žydi?
Ir gieda amžinas jaunų dienų svajones?
Ar gal ir tau jas nusmelkė prityrę žmonės?
Ir šypsena paskui naivėlius palydi!

O vis dėlto, kad ramios, žvainos naktys šviečia
Ir paslaptingai mirksi danguje žvaigždutės,
Žinau, kad tavo žiūri ten liūdinčios akutės;
Jos ten greta nurimti ir manąsias kviečia.

Tiek sykių proto prityrimas
Man širdžiai patarė tylėt,
O jai meilu – apsigavimas:
Ji nori amžinai mylėt.

Bet meilės žiedas laime žydi
Taip apgaulingai ir trumpai!
Pavydas ją erškėčiais lydi,
Ir skelbia gedulą varpai.

O ant nuvytusio jos lapo
Nukritus ašaros rasa
Nebatgaivins jau šalto kapo
Stebuklų priemone visa.

Nebatgaivins, kas sykį mirė,
Užgautas rytšalio šalnos!
Ryšiai, jau vienąkart iširę,
Nesusimegs ant rytdienos!..

Palieka skausmas ir kankynė
Nebeužgijančia žaizda!
Tuščia beskundžiasi krūtinė
Širdies sukruvinta malda!..

Širdele mano, suviliota
Ir apsiverkusi nesyk,
Išgirsk bent kartą sveiką protą,
Jo patarimo paklausyk!..

Nešu tau kartą paskutinį
Kančios ir apmaudo eiles!
Ne aš tą sudrumsčiau šaltinį,
Kurs pynė tau dainų gėles.

Jos, skausmo valandoj pradėtos,
Gražybių perlais nežibės;
Krauju ir ašara dėmėtos,
Tau nepridės tuščios garbės.

Ne mano kaltė: veidmainingai
Ne aš tau priesaikas dariau!
Ne aš nuvokiau sumaningai,
Kad dviem patikus bus gudriau.

O, visą širdį, visą sielą
Aš tau aukodavau kilniai!..
Tu auką, širdžiai vakar mielą,
Šiandieną žaislu išmainei...

Kad bentgi žaislas būtų švietęs
Skaistybe mirgančios žvaigždės!..
O, pasidžiauk! Mūsų pilietės
Ne jo slapčia tau pavydės.

Širdis krūtinėje man plyšta,
Bet žaist jausmais aš negaliu...
Sudieu! Kas buvo – nebegrįžta!
Ir mums nebeit vienu keliu!..

Vis tai buvo...
Bet jau žuvo,
Vien tik giesmėje paliko!
Daug mylėta,
Daug kentėta,
Ne dėl vystančio vainiko
Skausmo valandoj pradėta.

Jei tau liūdna bus kada
Ar ilgėsis ko širdis,
Atsivėrusia žaizda
Atsilieps tau praeitis,
Atsiskleisk šias eilutes:
Daug sau artimo atrasi
Ir už drauges-sesutes
Tuomet jas giliau suprasi...
Rasit, tuomet tau širdis
Pasakys, kad vien tik jis
Taip kilniai tave mylėjo!..
Tu, jo sielai svetima,
Meilę lošei žaisdama,
Ją prisiekdama ant vėjo!..
Ir už ką ją neseniai
Lengva širdžia išmainei?

Kas buvo,
Jau žuvo,
Sugrįžti negali!
Tik skausmo žaizda
Prašneks gal kada,
Primindama brangiąją šalį,
Kuri jau sugrįžti negali!..
Negali, negali!..

JAUNOS DIENOS

Jaunos dienos – neprotingos,
Paklydimais gan turtingos,
Neina žingsniais, bet risčia!
Už akių joms neužbėgsi,
Nepavysi, neužrėksi,
O senatvė šit ir čia.

Oi, kodėl gi tų dienelių
Nieks išmelsti nei ant kelių
Nebegali niekados?
O gan tankiai, lyg kad tyčia,
Pats galanda sau vilyčią,
Nebebodamas doros!

Žilo plauko – sveikas protas,
Prieš pagundas apšarvuotas,
Bet, Dievuli, per vėlai!
Nei jam giedro įkvėpimo,
Nei energijos jaunimo!
Bailūs patys veikalai.

Kad jauni sveikiau žiūrėtų,
Kad seni daugiau galėtų!..
Būtų ir giesmė kita.
O dabar juk žmogų retą
Rasi, kur pernykštį metą
Neapkaltintų kada.

O tačiau jūs mano vienos
Širdžiai brangios, jaunos dienos,
Aušra gimusios rytuos!
Pirmos laimės ir karionės,
Meilės pirmgimės svajonės!..
Jūsų nieks neužvaduos.

Nežadinki laimingo, jei kada sapnuoja
Užburtas pasakas ir amžinas dausas,
Kai stygos virpančios jo sielai sudainuoja
Ar rūta kvepiančias prisimena kasas.

Ką duosi, elgeta, jo sielai nemirtingai
Už Dievą amžiną, jį žemei sugrąžinęs?
Gal leisi svetimu pasidalint duosningai,
Su replėmis buržujo klėtį atrakinęs?

Vargų našta ir veidas prakaituotas...
Kad kūno alkanus pasotintų nasrus?
Paskui gi kirminams karste pakeltų puotas
Protingo tvarinio likimas per žiaurus?

O, neišmanėli, kurs dievindamas protą,
Įžvelgti negali skaidrios širdies troškimo,
Bent to nepavydėk, jei kuomet sužalota
Dausų aukštybėse ieškos užsimiršimo!

BETURČIAMS

Kas vargdienį žmogų, beturtį priglaus,
Kad rūmams paskirta žibėtų?
Kas širdį parodys dėl vargšo tamsaus,
Kad nėra už tai, kas mokėtų?

Juokavimų žemėje skrenda balsai,
Už auksą nupirksi krūtinę:
Turtingąjį verta mylėti karštai,
Juk aukso jėga begalinė!

„Apkaišę kasas mirtų stiebais žaliais,
Gyvatos garduokimės taure!“
„Juk laikas taip bėga! Ruduo kai ateis,
Derėsmės su giltine žiauria.“

Bet ten be pastogės vaitoja gailiai!..
Ar skundas užmirs jam be žado?
Ar atbalsio jokio neras sopuliai?
Ar broliai leis mirti iš bado?

O, žemė – plati ir tas skundas žmogaus
Be atbalsio skris per platybę!
Tik Viešpats galybių išgirs iš Dangaus;
Bus gobšui skaudi jo rūstybė.

O Dieve teisingas! Be tavo globos
Varguolis kentėt negalėtų;
Kuo guostųs jisai be gyvatos antros?
Baisu, jei į ją netikėtų!

Prakeiktas, kurs pragaro juodo nuodais
Jam tikinčią šaldo krūtinę!
Prakeiktas beširdis, kurs velnio nagais
Jam viltį išplėš paskutinę!

+ + +

Kauno miesto aikštėj veršis baubia griaudingai
Aukštinelkas ant ratų plikų:
Žydas veža jį pjauti ir mąsto pelningai
Jį nupirkęs iš „gojim“ paikų.

Leidžias saulė už kalno, garsu, nėra vėjo!
Žmonės ramūs sau žengia taku;
Ką jiems veršis? Man širdį giliai suskaudėjo,
Ir taip liūdna! Ir taip nejauku!

Ar tai vienas beširdės gamtos sutvėrimas
Ko tai šaukias... už būvį kovoj!
O, nurimki, beviltis, beprasmis šaukimas,
Kurs beribėje dingsti melsvoj!..

SUVARGUSIEMS

Vargų varguos paskendus žemė
Tuščia kančių belaukia galo
Ir prakeikimo tulžį vemia,
Ar į krūtinę peilį remia,
Kai ji sunyko ir užšalo.
Ilgai ji ašara rasos
Be Tavo dangiškos tiesos?
Prašnek, pratark, Aukščiausi!

Nejaugi Kristaus beišseko
Gyvatos amžinas šaltinis?
Nejau troškimams neužteko,
Nejau į širdis neprašneko
Kaip Dievo Žodis antgamtinis?
Tai kur apaštalų darbai,
Jei Kristų myli jie labai?
Kodėl jų, Viešpatie, neklausi?

Nemaž priviso geradėjų:
Lygybę, laisvę begarsina;
Bet vietoj vargšo apgynėjų,
Vardan aukštų, šventų idėjų
Jie luomų keršto bevaisina.
Be meilės jų darbai suvys!
Ne jie pasaulį atgaivys!
Ne jiems Tu, Viešpatie, tarnausi!

Nuleisk bent spindulį malonės
Į jų užmirusią krūtinę!
Tegul raminas jų dejonės!
Tegul supranta rūstūs žmonės
Malonę Tavo begalinę!
Tegul jų širdys atsigaus!
Nušvisk pasauliui iš Dangaus!
Prašnek, pratark, Aukščiausi!

LIŪDESYS

Negana mano sielą verpetai
Benešiojo ir daužė keliais?
Ar ant veido daug ženklinę metai
Bent jau kartą nurimti neleis?

O, tie norai širdies begaliniai,
Argi jie be kapų neužmigs?
Argi valandai vien paskutinei
Šaltą atilsį jie tepaliks?

Ko ieškojo širdis, neatrado,
Nors betrokšti vargiai dovanos!
Nepasotinęs amžino bado,
Jį tik pridengiau rūbais šalnos.

Ant nudeginto raisto dar vėjas
Sutrūnėjusius varto lapus;
Bet ten ąžuolas, metais šlamėjęs,
Neprašneks! Rytmečiais neatbus!

Jei prašnektų, tai skųstis tegali
Tarp laukų be rasos ir žvaigždės
Ir minėti tą ilgesio šalį,
Iš kurios jau vilties negirdės!

SENATVĖ

Iš draugų, kai pažiūriu, man nedaug bepaliko:
Šaltas kapas užbėrė akis!
Ant pakrypusio kryžiaus nesimato vainiko;
Vien tik budi žvaigždė naktimis!

Štai aplinkui kas kartą vis daugiau svetimų;
Jie manęs ir anų nesupras!
Ir nunešime į patalą šaltą kapų
Savo paslaptis, savo žaizdas.

Buvo laikas, oi buvo, kai tarp linksmo jaunimo
Reikalingi mes buvom svečiai;
Nuo kilnių idealų, nuo drąsaus įkvėpimo
Žiebė mums iš akių spinduliai.

Buvo norai plačiausi, begaliniai tada,
O tačiau mus suprato visi;
Bėga nūdien siaurutė mūsų norų vaga,
O būk mūsų suprast negali.

Tarpe augančių girių vienas beržas apsenęs
Stovi liūdnas ir skundžias vargų;
Ne tai susti nenori, ne tai gailis gyvenęs:
Liūdna seniui, netekus draugų.

Kaip tie metai prabėgo!.. Taip ant mėlsvo dangaus
Ir nušvinta, ir gęsta žaibai!
Veltui ieškai nors vieno atminimo brangaus,
Ant kurio neliūdėtų kapai!..

Kam gailėtis, kas žuvo ir sugrįžti nebgali?
Tegul šviečia žvaigždė jų kapams!
Atgyvenome amžių, savo įnešėm dalį;
Laikas vietą užleisti vaikams.

Tik trumpai valandėlei pakeleiviai-svečiai,
Ir užgimę, ir miršta be noro,
Ką ant žemės paliksme? Ar ir mūsų keliai
Kaip tų paukščių iš mėlyno oro?

Argi mūsų karionės, idealai pražus
Be algos, be naudos ir žymės?
Argi liekanos mūsų, kai jau kaulai bepus,
Niekam nieko slapčia nekalbės?

+ + +

Ne vienas metas, risčia prabėgęs,
Šitai man galvą širmai aptraukė;
O penktas kryžius, pečius prislėgęs,
Vargiai ko gero poryt belaukia.

Išnyko aukso dienų svajonės,
Kurios dainavo aušros giesmelę;
Kapuos nurimo pavargę žmonės,
Kurie man rodė gyvatos kelią!

Pati Dubysa siauresnė teka;
Aukšti jos kalnai lyg kad nuslūgo;
Anuomet kalbios, dabar maž šneka
Žvaigždėtos naktys!.. Rudens pabūgo?

Nejaugi laikas į bočių šalį,
Kur meldžias kryžiai, liūdnai palinkę?
Iš kur numirę sugrįžt nebgali,
Ramybę amžiną sau pasirinkę!

VARPAI

Skamba ir žvanga, gaudžia varpai,
Liūdną ir skaudų leisdami gandą:
Vėl paviliojo auką kapai!
Diena į dieną tiek jų atranda!..

Kiek tai nuėjo taisiais keliais,
Žemės troškimams vos tik užgimę,
Su idealais, su sopuliais,
Amžinu miegu karste nurimę!..

Kur jie šiandieną? Kur ta minia?
Tie milijonai, amžiais išmirę?
Ar atsikvėpę vėl krūtine,
Kelsisi kūnais kaulai subirę?

Skamba ir žvanga, gaudžia varpai,
Skaudų ir liūdną skleisdami gandą:
Vėl paviliojo auką kapai!..
Diena į dieną tiek jų atranda!

Irgi ant mano kapo-duobės,
Gal nebužilgo, gal netikėtai
Requiem liūdną varpas kalbės,
Sergėt paliepęs nakčiai žvaigždėtai.

Skamba ir žvanga, gaudžia varpai,
Liūdną ir skaudų leisdami gandą:
Vėl paviliojo žmogų kapai!..
Diena į dieną tiek jų atranda!

TAIP ATSILYGINTA

Kad šmeižė iš apmaudo priešų minia
Man brangųjį vardą gandais nekaltai,
Nustebęs pečius vien betraukiau tiktai,
O meile negęstančia, dar veiklesne
Bažnyčią, tėvynę mylėjau.

Bet kam aš ant aukuro širdį nešiau,
Ir ateitį savo, ir jos troškimus,
Ir savo jaunystės brangiausius jausmus,
O nieko už tai niekados neprašiau,
Bent tas mane gerbti turėjo!

O jis nusisuko ir, baltas rankas
Gudriai nusiplovęs, kaip antras toksai,
Pusiaukely ėmė žnairuoti skersai,
Ir širdį, ir josios kilniausias aukas
Paspyręs kaip pinigą seną.

Nustebęs tada nebetraukiau pečių,
Tik, kruviną širdį paslėpęs giliai,
Tariau: tai ne mano tie slidūs keliai,
Kur gerbti nemokama vyrų stačių,
Jei durų aukštų nedūzgena...

Už darbą nelaukiau kaip tarnas algos,
Nei deimantais spindinčio žiedo garbės;
Manoji žvaigždė ir be to gal žibės!..
O laisvas pilietis ramiai sau miegos,
Nevaržomas pančiais šilkiniais.

Tik vieno man gaila: užviltos vilties,
Kad tėvą atrasiąs tikėjos sūnus!..
Skaudi realybė išblaškė sapnus.
Ir siela nebteko skaisčios praeities
Su vaiko tikybos šaltiniais!

MANO MOKSLADRAUGIAMS

Mano gudrūs draugai greit į žmones išėjo;
Žemės išmintį gilią suprato;
Išsiblaivė sapnai! Nebegaudo jau vėjo;
Iš aukštybių ir žiūri, ir mato!

Kaip tie mainos laikai! Rodos, vakar tai buvo,
Kad, nuo mokslo nuvargę, ant galo
Uždainuodavom Lietuvą. Gerklės mums džiūvo,
Bet krūtinės garavo, nešalo.

Ko tada nesvajota! Ar ko nežadėta!
Kaip didvyriai tik laukėm karionės.
Pasišvęsti ir vargti už žemę mylėtą
Buvo obalsis mūsų kelionės.

O dabar? Nebe taip!.. Vyrai sveiko jau proto
Turi saliūnus aukštus! Ko reikia?!
Neišriš be naudos kapšo, rubliais kuproto!
Viską sprendžia iš aukšto... ir peikia!

Prie kreidos ir stalelio per naktį darbuojas;
Važinėjas po vaišes kaštanais;
Prieš jaunimą nauda pasipūtę didžiuojas,
Jį vadina „gudriai" litvomanais.

Mano gudrūs draugai greit į žmones išėjo;
Žemės išmintį gilią suprato:
Išsiblaivė sapnai! Nebegaudo jau vėjo,
Iš aukštybių ir žiūri, ir mato!

VINTAS

Jei nori draugijoje nieku nebūti,
Mokinkis išgarbinto vinto!
Tą vieną svarbiausią pašalinęs kliūtį,
Sau stosi ant kelio ištrinto.

Prie vinto nereikia gražios iškalbos;
Šiandieną ne ji liaurus renka;
Vien žodžiai: du trys iki ryto aušros
Per kiaurąją naktį užtenka.

Garbingos matronos, kurių liežuvėliai
Tarškėdami sukas ratu,
Prie vinto nurimsite bent valandėlei
Ir drauges bus šmeižt nesklandu.

Prie vinto nereikia nei didelio proto!
Atimti-pridėti gana.
Prie vinto bus lengva ir kojoms pilvoto,
Ir kam pavyduoklė žmona.

Be vinto žmogaus lyg nepilno dar meto:
Gerai, jei pakenčiamas bus;
Negaus pagarbos, nors kalbėtų iš reto
Ir žydų skaitytų raštus.

Jei vintą mokėsi, tavęs neapleis
Kaip mylimą svečią pakviesti;
Su vyrais didžiais, generolais garsiais
Galėsi greta atsisėsti.

Jei kokį norėsi aprūpint dalyką,
Tai vinto mokėt bus naudinga:
Nieks sauso neklauso, nedirba už dyka:
Prie vinto pakviesk reikalingą.

Šimtinę įbrukti – gal neatsargu:
Supyks!.. Bet pralošt jam gali!
Ir reikalas tavo praslys kaip ledu,
Ir pirštai nebus sutepti.

Kišenė – tuščia! Irgi vintas padės:
Prikimši... ne savo, tai kito!
Nenori garsaus piniguočio garbės:
Per vintą ar vienas nukrito?

Tau laiko per daug: iš bėdos išvaduos
Prie vinto susėdę draugai;
Ir nieks dykaduonio tau vardo neduos,
Ir laikas netęsis ilgai.

SKAUSMO BALSAS

Giedojau meilę, jauną viltį,
Skambėjo stygos man saldžiai;
Šiandieną tenka ar nutilti,
Ar verkt už išgamas skaudžiai.

Gana svajojus! Meilės vietą
Užims rūstybės skaudulys!..
Prašneks žaibais!.. Bet širdį kietą
Vargiai pajudins, atgaivins...

O jūs, kurie krūtinę jauną
Kas dieną šaldote ledais!
Kuriems madera gerklę plauna,
Kurie vien augate pilvais!..

O jūs, išlepę ir atšalę,
Apkurtę žiovaunat paikai,
Kai, nuo darbų-vargų išbalę,
Gal jūsų miršta kur draugai!..

O jūs, kurie taip daug žadėjot
Ir norus skelbėte gražius,
Kur šventą ugnį tą padėjot
Ir tuos sumanymus plačius?

Žinau, dabar jums daug nereikia:
Pavalgius atilsio saldaus;
Ir, nieko pikto kaip neveikę,
Kai mirste, tikitės Dangaus.

Apakę! Savo kelią matot
Tarp rožių, pokylių, juokų!..
O nelaimingi, nesupratot,
Jog žemė – tai šalis vargų!

Jog žemė – ašarų vietovė!
Ir nelaimingas tas žmogus,
Kurs veido ašara neplovė:
Jam uždarytas bus Dangus!

SPJAUKI, DRAUGUŽI, Į VISKĄ!

Spjauki, drauguži, į visa, kas žiba!
Švilpk, iki plikas esi!
Plunksnos užaugs, gal padaigos jau kyba:
Būsi kaip mulkiai visi.

Ko ta jaunystė kvaili nesapnuoja!
Plėšti dirvonus plačius?
Sėdi ant knygų, rimtai prakaituoja,
Takus užsimojus naujus!

Lauk, iki išmintį visą suprasi!
Laiko nedaugel praeis:
Šiltą pastogę ir lizdą atrasi,
Žiovaudams girsies svečiais.

Metais iš grašių sermėgio nutukęs,
Vargšo drovėsies namų:
Pilvą išpūtęs, cigarą užrūkęs,
Juoksies iš savo sapnų.

Persų kilimais sau butą išklojęs,
Sėdęs į kėdę minkštai,
Vaišes skaitydamas, supdinsi kojas;
Mintys plezdens neaukštai.

Dieną prastūmęs, kaip Dievas beleido,
Teisiojo migsi sapnu;
Gal rūpestys koks ir sės tau ant veido,
Mažas tačiau kaip ir tu.

Spjauki, drauguži, į visa, kas žiba!
Švilpk, iki plikas esi!
Plunksnos paaugs, juk padaigos jau kyba:
Būsi kaip mulkiai visi.

TAUTOS PABĖGĖLIAMS

„Oičizna“ jums kvepia, ne žemė-tėvynė,
Maitinanti storus pilvus,
Ne prosenių žemė, kurios užsigynę,
Begarbinat lenkų dievus.

Tradicijų savo nuo vakar dienos,
Kultūros skelbikai užkimę!
Negarbūs pabėgėliai mūsų tautos!
Prabočių ainiai išsigimę!

Kiek kartų man virė iš skausmo krūtinė,
Tylėjau tačiau kaip naktis!..
O išgamos! Pirštinę štai geležinę
Dabar jums metu į akis!

Žinau, nesupraste jūs skausmo giesmės,
Jūs kūnai be dvasios, be žado!
Be atbalsio žodžiai pro ausį skambės,
Širdies neberas, kaip nerado.

Bet argi tylėsiu, kad prisikėlimo
Giesmė sopulinga netiks?
Miegoste? Tegul gi dėmė prakeikimo
Ant jūsų per amžius paliks!

Tėvų-didžiavyrių vaikai svetimi,
Lyg kryžkeliais gimę dėl juoko!
Kur motina jūsų? Nuraudus pati
Nedrįs besisavint apuoko.

Kur jūsų tėvynė? Ne Vilnius? Warszawa?
Žinau ir suprantu dėl ko:
Tam balet, teatry, tam Corso zabawa!
O ko dar sulaukste ryto!

Ten dukters po pensijas mokos sklandžiai
Rojalį daužyti ir šokti,
Kalbėti prancūziškai, juoktis gražiai...
Ir ko ten negali išmokti!..

Lietuviškai, rods, neišmoks prakalbėti
Ar austi, ar braukti rasas,
Ar prosenių žemę, jos būdą mylėti,
Bet... užduotį savo supras:

Per pokylius kaip karalienės žibės,
Barzdos nebijos net ir popo;
Sau vyrą sugaus ir garsiai ištekės,
Ir siūdinsis lopą ant lopo.

Užstatę į banką tėvų palikimą,
Puotaus kaip kiti per naktis;
Užkinkęs pratėgminiais per įpratimą,
Vežėjas bepauškins dar vis.

Kai grašio „prie dūšios“ nebliks jau visai,
Kai niekas neskolins ant galo,
Tada bus nuskundžiami sunkūs laikai!..
Ir spiesis prie svetimo stalo.

Duok, Viešpatie, pranašu būt melagingu:
Nuo Volgos mužikai ateis;
Už banko skolas, be derybų draugingų,
Nuo žemės nustums jus pečiais.

Tada „abrusėnija“ kaltinta bus,
Ne jūs, savo dvarą užstatę;
Paskui net kalmukų pamėgste ratus,
„Krakiškius chomontus“ pametę.

Juk štai jau ne vienas persiveža pačią
Nuo Tulos ar Viazmos namo;
Maišyti jų sūnūs po Lietuvą plačią
Tradicijoms girsis ryto.

O gal ir sveikiau bus tėvynei tada:
Bent aiškūs tai bus jau maskoliai;
Suprasme, kodėl tai kalba jų kita
Ir kas tie vadinami „broliai“!

Suprasme, kodėl jie be Dievo gyvena,
Bažnyčiose bijo maldos,
Kodėl jie paniekino pavardę seną
Dėl blizgančios lenkų mados.

Kodėl tai, pamėgę intrigas tamsoj,
Pakampiais „danosus“, šmeižimą,
Jie skriaudžia mums vardą Europoj visoj,
Pasiekę net tolimą Rymą.

O gal ta naujoji karta atėjūnų
Taip mūsų kaip lenkai neskriaus;
Gal vietą užėmę sūnų-palaidūnų,
Bent vylium prieš mus nekariaus.

Gal metais jie naują tėvynę pamėgs,
Kaip josios vaikai susipratę,
Ir siaust pinigų į Paryžių nelėks,
Miškus į lombardą užstatę.

Gal jie nesakys, kad vilties atgimimo
Nebėra iš mūsų tautos;
Nekrūpčios kaip pragaro pasišventimo,
Ir saulė ant jų neraudos.

Žinau, nesupraste jūs skausmo giesmės,
Apsvaigę nuo lenkiško tvaiko:
Sudieu gi tada, jūs vardai be garbės!
Šešėliai, užklydę lig laiko!..

„Lietuva – didvyrių žemė“
Mūsų giedama seniai;
Bet iš tos didybės semia
Savo naudą tik velniai.

    Bočių laurais pasipuošę,
    Vien temokame svajot,
    Ar, didžius planus paruošę,
    Sau rimtai ant jų miegot.

Dirbti darbą, nešti naštą,
Braukti prakaitą dienos,
Pasišvęst už savo kraštą,
Jei to niekas nežinos, –

    Tai per žema, negarbinga
    Mums, didvyriams tos tautos,
    Kur norėtų tapt galinga
    Nuo Liepojos lig Brastos.

Mums platybių reikalauja
Bočių sienos, jų vardai,
Bet viduj šeimininkauja
Lenkai, žydai ir gudai.

Čia lietuvis besijausti
Gal kaip svetimoj troboj,
Tik kad mažumų neskriausti
Joms užtikrintoj globoj!..

Servilizmo atėjūnų –
Svetimtaučių dar ilgai
Nenustosme mes, galiūnų
Vakarykštieji vergai.

Bet savitarpy puikybės
Iki sočiai mums gana,
Jei tik yra galimybės
Ką prispausti letena.

Ministerijų pritvėrę,
Joms neskundžiame kasos
Ir iš jos, gerai įgėrę,
Siausti turime drąsos.

Valdininkai ir atstovai,
Demokratai, rods, visi,
Bet nejau tautos vadovai
Vaikščios pėsti ir basi?!

Automobiliais tik dunda
Su mergelėmis linksmi!..
Sąžinė tik tuomet bunda,
Kai už kyšius teisiami.

O tų partijų tarp mūsų,
Jų programų ir barnių!..
Tiek vargiai pas vargšą bl...
Atsiras už marškinių.

Vargo, skurdo mums nestoka,
Nesimato nei giedros,
Bet užtai jaunimas šoka
Iš aukų lig pat aušros!..

O Dievuliau, duok mums proto
Ir daugiau sveikos doros!
Argi jau ant mūsų ploto
Vienos usnys bekeros?

APSAUGOK, VIEŠPATIE!

Apsaugok, Viešpatie, nuo priešo,
Kursai patamsiais duobę knisa,
Nuo to, kursai ant kelio viešo
Purvais apdrabsto žmogų visą!
Bet aš bijau ir tų draugų,
Kuriems nelaužė nieks ragų;
Kurie per daug akyvai mano,
Kitus, ne savo ožį gano.

Apsaugok ir nuo piktadėjo,
Kursai užpuolęs kelnes mauna,
Ir nuo politiko-veikėjo,
Kursai visur tik tvarką griauna!
Bijau ir ponų-labdarių,
Šaltų nuo vėjų keturių,
Ir be jokios varsos jaunimo,
Kuriam gana alaus pliurpimo.

Apsaugok ir nuo lenkomano,
Kurs Lietuvoj šiek tiek atkutęs,
Lenkystę veisti įsimano,
Kvailiai endeku pasipūtęs!
Išrauk ir tas usnis piktas,
Kurios stačiai nei šis nei tas,
Ir stiepias ten bevardžiu stiebu,
Kame užuodžia kąsnį riebų!

Apsaugok ir nuo skystapročių,
Kurie raidžių bent kiek palaižę,
Puikybėj sėdžias tarp galvočių,
Lyg visą išmintį išaižę!
Doros nesekdami tėvų,
Nulipdę sau nemaž dievų,
Tik vieno Dievo nebemato,
Nes knistis dumbluose paprato.

Apsaugok ir nuo dekadentų,
Kurie varsas užuosti moka,
Nuo elgetaujančių studentų,
Kuriems mokintis noro stoka!
Turėčiau dar nemaž maldos...
Bet aušint burną be naudos
Per daugel širdį man griaudina
Ir lūpas skausmu surakina.

+ + +

Kokiems velniams jūs, bepročiai ar žiaurūs žmonės,
Vieni kitiems ant žemės pragarą sukūrę,
Burnojate, kad tai Praamžius be malonės
Į kovą amžiną už būvį jus subūrė!
Ar saulės šilumos, ar duonos neužtektų,
Jei meilė širdyse nesaunori prašnektų?

Juk taip nedaug žmogaus laimužei reikia,
Tiktai skaisčios nedrumskite širdies jam tyčia!
Apkerpėjus lūšna varguoliui dangų teikia,
Kai jo šeimynoje ramumas ir bažnyčia.
Bet duona net balta karti bus, mano ponai!
Jei meilė nepriglaus, nešildys milijonai.

Tuščių skundų, įgrisusių dejonių
Gana! per daug, nenuoramos rėksniai!
Gana verkšlent jums, milžinai svajonių,
Išlepinti ir sotūs tinginiai!

Ne jums jaunos tėvynės saulė teka:
Per akinius joj viskas jums juodai!
Ne meilė jums į rūsčią širdį šneka,
Tiktai garbės užgautos apmaudai.

Jums viskas griūt, subirti viskas žada:
Jau parausti net patys pamatai!..
Belieka jūsų mylistą kaip vadą
Pagalbon melst: išgelbėk tu tiktai!

Juk buvo laikas, kad prie kito vairo
Stovėjote, išminčiai! Kuo tada
Nustebinot? Ne veltui nesidairo
Į jus dabar su ilgesiu tauta.

Dabar šalis, nuo jūsų nusikreipus,
Beeina savo išminties keliu,
O jūsų priešai užkampiais bešaipos,
Kad tapote verkšlentoju gailiu.

Ne kritikų, kur šmeižia, viską peikia,
Ne pranašų bedugnės ateities, –
Mums reikia tų, kur susikaupę veikia!
Daugiau darbų! Daugiau jaunos vilties!

Pelningai duosnios labdarybės metu
Ir kryžkeliais Didžiojo karo
Kai kur kai kas
Suskubo gudriai komiteto vardu,
Kurs gerą visuomenei daro,
Pasukt ir į savąją pusę raktu,
O trindamas baltas rankas,
Prie aukso naudos pasišildęs,
Dabar jau pirklys pirmos gildės
Ne vienas kai kas.

Pabūgęs žiaurios bolševikų drausmės,
Nusisavint galvos išsigandęs,
Kai kur kai kas
Į Lietuvą spruko; išmoktos giesmės
Iškęst čia negali nebandęs;
O kai deputato mandatą laimės,
Tai, trindamas baltas rankas,
Nusavinęs daug „geradėjų“,
Bešvilpaus garsingu veikėju
Ne vienas kai kas.

Kaip „istinas ruskavo“ caro sūnus
Su drūta gude susituokęs,
Kai kur kai kas,
Dabar iš Maskvos alkanos vos skvernus
Parnešęs, nors „barinia“ juokias,
Lietuvių „liežuvio“ mėgėjas švelnus
Ir, trindamas baltas rankas,
Pilietis šiandieną pilvotas,
Uolus Lietuvos patriotas
Ne vienas kai kas.

Krauju atvaduotos tėvynės namuos
Vis spiečias gausiau darbininkų:
Kai kur kai kas,
Ilgai besibastęs kraštuos svetimuos,
Čia grįžta liesu valdininku.
Bet badas bastūną ilgai nekamuos:
Sau trindamas baltas rankas,
Sklandžių dovanų nesikrato
Ir mūro namus sau bestato
Ne vienas kai kas.

Statykite, puoškite aukštus namus
Ir bonkas ant pokylių stalo!..
Kai kur kai kas
Paklaus gal, iš kurgi tasai įdomus
Biudžetas be saiko ir galo,
Nors vakar dar šliaužėte slenksčius žemus?

Ar, trindami baltas rankas,
Nerausite už pašalinį
Tamsių įplaukėlių šaltinį
Ne vienas kai kas.

Gražių moterėlių, rūtelių žalių,
Artistų ir meno kūrėjų
Kai kur kai kas...
O ne! Dieve saugok!.. Jautriųjų gėlių
Paliest greta kyšių ėmėjų?..
Paliest dėl gandų tarpe niekšų pirklių?..
Nors trindamas baltas rankas,
Slaptingai kai kas besišaipo,
Ir galvą ištvirkėlis kraipo
Ne vienas kai kas.

O siurbėlės, niekšai, bastūnų gauja!
Diplomuotų valizų vežikai!
Kai kur kai kas
Net pavarde apsišarvojęs nauja!
Be sąžinės kyšių lupikai!
Į kūną nuodais įsisiurbus gija!..
O trinkite baltas rankas!
Gal titulus, garsą sau gauste,
Dėmės nuo kaktos nenuplauste
Ne vienas kai kas.

LAIKINOSIOS SOSTINĖS SKERDYKLAI

ministerių k. nutarimu
1926 m. birželio mėn. atidarant

Gudrus ministrų kabinetas,
Kad įsipirktų žydų miniai,
Tautos sostinėj liglaikinėj
Brangiausias pranokėjų vietas
Paversti leido į smerdyklą!..
Pardon! į gyvulių skerdyklą!

Kur kitados tautos sargyba
Aukojo kraują už tėvynę,
Dabar ten gyvulių žudynę
Atdaro žydiška taryba:
Ir baubdami keliauja vėlei
Pro „Baltą Gulbę“ gyvulėliai.

Vos vakarų papūs tik vėjas...
O Viešpatie! ne tik nuo karo,
Mus gelbėk ir nuo šito maro!..
Rods, burmistras pasigėrėjęs
Čikagoj, sakos, tą pat matęs
Ir smarvę uostyt ten įpratęs.

O vis dėlto ateis tas laikas,
Kad ir sostinei liglaikinei
Išseks kantrybė galutinė;
Įgrys galop ir „košer“ paikas.
Tautiečiams net atmint bus drovu
Sostinės negarbių vadovų.

MŪZOS PAVOJUJE

Nusiminė giedro Parnaso dievai,
Pažvelgę į Nemuno šalį kreivai,
Ir jiems mat parūpo rytojus:
Poetų taip daug Lietuvoj atsirado,
Kad ėmė net mūzos begąsčioti bado,
Gausingai svirpliams sugiedojus.

Apstojo Apoliną mūzų būrys
Ir kad kakarinę griaudžiai užvarys!..
Net kruptelė tėvas poetų:
„Kam talentus, girdi, sėjoji ant vėjo?
Juk giesmes bemegzti net tie panorėjo,
Kuriems šluoti gatvę reikėtų!“

Apolinas gynės, nedavęs visai
Kai kam net pauostyti lyros jisai,
Prisiekdams per Zeuso blakstėnus;
Bet mūzų nutildyt pigiai nepavyko.
Ant galo, tamsiai apsiniaukęs, supyko,
Lyg audrai apdengus Atėnus.

„Prisiekiu: tos usnys ilgai nekeros!
Nei ritmo, nei rimo, nei prozos geros!
Poezijos, girdžiat, nei lašo!..
Tik ko ožkablauzdis Satyras sutingo?
Turėtų ik sočiai sau darbo naudingo!
Kodėl ant kaktos jiems nerašo?“

Satyras ant lyros patsai kai kada
Uždrožia!.. net giriose juokias gaida!
Iš apmaudo, būdavo, kerta.
Bet ar tai per daugel šiandieną kvailystės.
Ar gal jam pagailo poetų jaunystės?
Šaipydamas tarė: „Neverta!“

VILIJA (NERIS)

Iš Mickevičiaus versta

Vilija, mūsų upelių matutė,
Dugną tur aukso, o veidą kaip dangų;
Vandenis semia lietuvė-sesutė,
Širdžia ir veidu skaistesnė už bangą.

Puikios, malonios pakalnės ties Kaunu;
Puošia jos tulpėmis Viliją srauną;
Myli lietuvę gražesnis jaunimas,
Negu kad rožių ir tulpių audimas.

Vilijai Kauno pakalnės per nieką:
Nemuno ieško ir žiedus palieka.
Liūdnai lietuvei ašarėlės byra,
Nes pamylėjo kito krašto vyrą.

Mylimą Nemuns, smarkiai apkabinęs,
Neša pro kalnus, per laukų platybes;
Glaudžia su meile prie šaltos krūtinės
Ir kartu skęsta į marių gilybes.

Tu save lygiai svetimam pašvęsi,
Brangią tėvučių apleidus šalelę,
Ir lyg tarp marių užmiršta paskęsi,
Bet dar liūdnesnė, Lietuvos mergele!

Širdį ir upę sunku sutūrėti;
Vilijai bėgti, mergaitei mylėti!..
Vilija skęsta į Nemuną mielą,
O bokšte liūdi merguželės siela.

VILNIUS

Prieš aušrą

Antai pažvelki! Tai Vilnius rūmais
Dunkso tarp kalnų plačiai!
Naktis jį rūbais tamsiais kaip dūmais
Dengia! Jis miega giliai!
Kame tas garsas, kuriuo skambėjai?
Kame galybė ir pranokėjai?
Kur tavo, Vilniau, tie spinduliai,
Kuriuos skleidei
Lietuvai, mūsų tėvynei?

Negreit su saule išauš dar rytas!
Miega aplinkui naktis.
Tik kartais mėnuo, bailiai išvytas,
Iš debesų tenušvis...
Norėtum brangią išvysti pilį,
Kur garsūs amžiai užmigę tyli,
Kai Vilnius buvo mums kaip akis,
Kai švietė jis
Lietuvai, mūsų tėvynei.

Ko taip nuliūdai? Ko ant krūtinės
Ašara krinta griaudi?
Gailiesi, amžius didžius atminęs?
Praeitį brangią liūdi?
Žiūrėk, rytuose aušra jau teka;
Pabudę paukščiai pagiriais šneka;
Laikai juk mainos: slėgė pikti, –
Nušvis kiti
Lietuvai, mūsų tėvynei.

TRAKŲ PILIS

Pelėsiais ir kerpe apaugus aukštai
Trakų štai garbinga pilis!
Jos aukštus valdovus užmigdė kapai,
O ji tebestovi dar vis.
Bet amžiai bėga, ir griūvančios sienos
Kas dieną nyksta, apleistos ir vienos!..

Kai vėjas pakyla ir drumzdžias vanduo,
Ir ežeras veržias platyn, –
Banga gena bangą, ir bokšto akmuo
Paplautas nuvirsta žemyn.
Taip griūva sienos, liūdnesnės kas dieną,
Griaudindamos jautrią širdį ne vieną.

Pilis! Tu tiek amžių praleidai garsiai!
Ir tiek mums davei milžinų!
Tu Vytauto didžio galybę matei,
Kad jojo tarp savo pulkų!
Kur tavo galia, garsi palikimais?
Kur ta senovė, brangi atminimais?

Nutilusios sienos, apleistos visų,
Be sargo, ginklų, be žmogaus!
Kiek primenat jūs man brangiausių laikų
Ant vieškelio amžių plataus!
Laikai brangiausi! Ar mums dar sugrįšte?
Ar vien minėsme kaip savo jaunystę?

Kada tik keliu važiavau pro Trakus,
Man verkė iš skausmo širdis;
Gaili ašarėlė beplovė skruostus
Ir mėlynas temdė akis!
Ir veltui dvasią raminti norėjau,
Aplinkui vien tamsią naktį regėjau.

NEVĖŽIS PER KARĄ

Juodo Nevėžio vilnys sukilo,
Tamsios banguoja rūsčiai:
Štai nuo Dubysos trenksmas prabilo,
Griaudamas eina plačiai.

Bėkit į kalną pasižvalgyti,
Kas ten smarkiai vakaruos
Beldžia, žaibuoja. Apmaudo vytį
Pragaras neša nasruos?

Žalgirio smarkūs eina atbudę
Nuožmūs kryžiuočių pulkai?
Mūsų prabočius amžiais bežudę,
Kraujo prigėrę vilkai!

Žudė kryžiuočiai! Švedai naikino!
Plėšė prancūzų laikai!..
Bet nei prabočiai to nepažino,
Ko susilaukė vaikai:

Eina germanai nuo Magdeburgo,
Eina nuo Reino vagos;
Nuo Regensburgo, Mainco, Augsburgo
Plaukia banga už bangos.

Kaizeris veda, viešpats Berlyno,
Kerštui teutonus visus;
Ko neišplėšė, tai sunaikino,
Kaip audražygis baisus!

Juodo Nevėžio bangos nutilo:
Tiek dar nematė velnių;
Ir nusiminus upė pagilo:
Ašaras neša žmonių!..

Laikas ir tuosius karo galiūnus
Kaip perėjūnus nušluos!
Vien tik ištvėrę Lietuvos sūnūs
Augs ir tvirtės veikaluos.

Sunkūs be galo laikai
Lietuvą brangią suspaudė:
Žūsta vergijoj vaikai;
Daugel jų priešas iššaudė.

Sodžių šimtai pelenuos
Vėjo nešiojami sauso!..
Žmonės tuščia aimanuos:
Niekas negirdi, neklauso.

Kur didžiavyriai tautos?
Veltui jie mums besapnavos?
Nėra jų! Gal kitados
Bočių tėvai jais didžiavos!

Daug išbėgiojo!.. Kai kas
Rusijoje skursta iš bado;
Mes gi sau laužom rankas,
Likę našlaičiais be vado.

NUO BIRUTĖS KALNO

Išsisupus plačiai vakarų vilnimis,
Man krūtinę užliek savo šalta banga
Ar tą galią suteik, ko ta trokšta širdis,
Taip galingai išreikšt, kaip ir tu, Baltija!

Kaip ilgėjaus tavęs, begaline, plati!
Ir kaip tavo išgirst paslaptingų balsų
Aš geidžiau, tu pati vien suprasti gali,
Nes per amžius plačių nenutildai bangų!

Liūdna man! Gal ir tau? O kodėl – nežinau;
Vien tik vėtrų prašau, kad užkauktų smarkiau:
Užmiršimo ramaus ir tarp jų nematau,
Betgi trokštu sau marių prie šono arčiau.

Trokštu draugo arčiau: juo tikėti galiu;
Jis kaip audrą nujaus mano sielos skausmus;
Paslapties neišduos savo veidu tamsiu
Ir per amžius paliks, kaip ir aš, neramus.

MINIJA

Kodėl gi tai Minijos bangos nuliūdo?
Kodėl tai jos bėga laukais pamažu?
Ar gaila, kad saulė už girių užplūdo
Ir apdengė žemę nakties tamsumu?

O skubinkis, miela, į marių platybę,
Jei gaila tau saulės skaisčių spindulių:
Išvysi dangaus karalienės gražybę,
Kai maudos nuraudus tarp vilnių blaivių.

Bet Minija mūsų kaip pirma nuliūdus;
Jos bėga kaip pirma srovė pamažu;
Negaila jai, saulei už girių užplūdus
Ir žemę apdengus nakties tamsumu.

Tik gaila jai kranto, vainikais nupinto,
Tik gaila tų dainų, kur skamba skardžiai,
Tik ąžuolo gaila, žaliai padabinto,
Kurs kalba jai meilę kas naktį saldžiai.

Nuliūdusiai Minijai paslaptį vieną
Norėčiau atdengti, kai nieks negirdės:
Kas ilgis antrasis jos kranto kas dieną.
Bet ne! Sužinos nuo aušrinės žvaigždės.

ANT DRŪKŠĖS EŽERO

Man liūdna buvo ir sunku
Keliaut gyvenimo taku
Be draugo dar jaunam:
Kame pažvelgsi akimi,
Aplinkui žmonės svetimi;
Taip liūdna vien vienam.

Tekėjo mėnuo. Iš kalnų
Žiedai kvepėjo jazminų,
Žavėdami jausmus;
Tarp žalio ežero bangų,
Toli nuo triukšmo, nuo vargų
Laivelis supa mus.

Man ranką padavei jautriai
Ir jauną širdį atdarei
Bendros žvaigždės vardu:
Dabar ar juokias ateitis,
Ar sopa, verkia mums širdis –
Jaučiu ašai už du.

ALPIŲ VIRŠŪNĖS

Aukštai kalnų viršūnės šviečia,
Ledais apkaltos ir snieguos!
Nuo amžių koja jų neliečia
Žmogaus, užgimusio varguos.

Nuo aukšto išdidžiai apmato
Žmonių stropius dienos takus,
Tačiau gyvatos margo rato
Jų veidas neatjaus puikus.

Kas joms, didžiulėms! Milijonai
Pro šalį amžinais keliais
Nuėjo kaip lig laiko monai
Su mažutėliais geiduliais!..

O jos be jausmo, be silpnybių,
Vienodos amžiais nuo aušros,
Kad liepė Viešpats iš tamsybių
Išeit ant saulės atviros.

Ir amžių amžiais sau galingai
Jos baltuos saulės spinduliuos!..
Kas aš prieš jas, kurs rūpestingai
Vos tik rytojaus beviliuos!

RIGI KULM

Nuo viršaus Rigi Kulmo, aukščiau debesų,
Išmatyt negali Lietuvos;
Vien tik dunkso aplinkui vainikas kalnų,
Apsisupusių rūbais žiemos.

O po kojų žemai stebuklingai graži
Žydi rožėmis Alpių šalis.
Susiūbavę žali ežerai keturi
Ją bučiuoja jautriai bangomis.

Nesigirdi garsų! Kiek ramumo danguos!
Nieks nebaido svajonių gamtos!
Vien ant saulės laidos vamzdžio aidas ringuos,*
Vien kaskados teškent nenustos.

Nuo kaskadų baltų lyg bažnyčių smalka
Kyla Viešpačio garbei ūkai;
Dievui tinka gamtos nekaltoji auka:
Laumės juostos ją puošia lankai.

* Kai saulė leidžias ir pusvalandį prieš jos patekėjimą, pučia vamzdį tam tikras sargas. Visi bėga iš viešbučių žiūrėti. Reginys nepaprastai gražus.

Taip čia tylu, gražu!.. Vien keleivio širdis
Nenurimusi veržias toli!
Ir tą šalį norėtų pasiekti akis,
Kur Dubysos atkrančiai žali!

ANT NEAPOLIO UŽTAKOS

saulei nusileidžiant

Ant Neapolio užtakos saulė stačių
Nebežeria žemyn spindulių;
Tik nuo Kaprijos* siunčia labanaktį rūmams
Ir Vezuvį dabinantiems raustantiems dūmams,
Auksu rašo kraštus debesų.

Pažiūrėk tik į vakarus! Rodos, kalnai
Auga, skečias iš marių antai!
Vaivorykštė jų grožiui septynžiedžius renka?
Ar be burių iš užmario garlaiviai slenka?
Ar tai debesis vien tematai?

Pažiūrėk tik į vakarus! Tokio dangaus,
Tokio mėlyno, tokio gražaus
Fra Angelico da Fiesole** nerašė,
Nors Marijos pagalbos klūpėdamas prašė,
Kai jį, būdavo, šišas pagaus.

* Kaprija – sala į pietų vakarus nuo Vezuvio.

** Fra Angelico da Fiesole – vienas didžiausių Italijos tapytojų. Pasakojama, kad klūpėdamas tepliojęs. Jo tapyba pasižymi ypatingai gražiu mėlynumu.

Rūpestingos dienos baigias triūsas veiklus;
Leidžias vakaras lėtas, ramus;
Pamažu lazzaronių*** šaukimai aptilo.
San Martino**** aukštai „Angels Dievo“ prabilo:
Kviečia melstis į Dievo namus.

Ant Neapolio užtakos, ant mėlynos,
Nesimato mažiausios bangos:
Paskutinė nuslinko į marių platumą;
Iš dangaus neša angelas saldų ramumą,
Migdo darbus žmogaus ir gamtos.

Tyli žemė, dangus. Tik žvaigždžių spinduliai
Dreba, mirga iš aukšto bailiai.
Cit, girdėtis!.. Ar žvaigždės užmigdo Mariją?
Ne, tai gieda gondoleriai Santa Lučiją!
O, kaip gieda! Lyg supa meiliai.

O gražusis Neapoli, žeme grakšti,
Kur gamta, rodos, šypsos pati!
Tu nuvargusią sielą kaip audrą nutildai;
Ją harmonija, Santa Lučija, pripildai
Ir svajonę į dangų kvieti.

*** Lazzaroni – italas elgeta bedarbis, kurs išmaldos rėkaudamas reikalauja.

**** San Martino – žymiausia Neapolio bažnyčia ant kalno.

VAKARAS

ant ežero keturių kantonų

Ežero skaisčios bangos liūliavo
Žaliu smaragdu;
Laivą be irklo varė, lingavo
Vėsos dvelkimu.

> Saulė už Alpių leidos sutingus;
> Varpai Liucernos
> Dievui aukojo darbus vargingus
> Žmogaus ir gamtos.

Medžių ant saulės kepintas lapas
Nuspindo rasa;
Rožių iš kalnų papūtė kvapas
Skania sveikata.

> Audžiau nurimęs aukso svajones
> Aušros spinduliais;
> Lėkė jos, skrido, pilnos malonės,
> Padangių keliais.

Vedė jas paukščių kelias žvaigždėtas,
Lydėjo širdis
Į tolimąsias, į numylėtas
Tėvelių šalis.

Kiek atminimų-atsitikimų,
Gyvų kitados,
Vienas už kito brėško ir švito
Anapus ribos!

Ten, kur palangėms stiepias sužiurę
Žemčiūgų žiedai,
Kur raudonmargę kreipia kepurę
Jurginų pulkai,

Ten, kur sesutės rūta dabina
Kasas nuo mažens,
Kur juodbėrėlį brolis augina
Balnot ant rudens,

Ten, kur Dubysa mėlyna juosta
Banguoja plati!..
Ko, ašarėle, ko tu per skruostą
Kaip perlas riedi?

Ten tai prabėgo mano brangiausi
Jaunystės laikai,
Ir po tiek metų pats savęs klausi:
Tai vien tik sapnai?

Kiek atminimų-atsitikimų,
Gyvų kitados,
Vienas už kito brėško ir švito
Anapus ribos!

+ + +

Išliksiu aš gyvas paveiksle tame
Net tuomet, kai kūnas, užbertas žeme,
Ilsėsis, klajones užbaigęs visas!..
Išliksiu ne vienas: išliksi vardu,
Kuri sumaningai pirštelių raštu
Nemirštamas atvaizdui dėjai varsas.
Nors mūsų pasauliai kita mintimi
Nuausta, vardai sau neliks svetimi,
Net žemės klajones užbaigus visas.

(P. Zofijai Römerienei, mano atvaizdą nupiešusiai)

Tu, Aukščiausi, skaisčiausias mano meilės šaltinis!
Tave myliu, kaip myli sūnus tėvą geriausį:
O tačiau, kaip tas lapas rudeniop paskutinis,
Štai drebu, nes per teismą mane menką užklausi.

Tu – Jehova, aš – menkas! Aš menkesnis už menką.
Tu švenčiausių švenčiausias! Aš vien nuodėmė-griekas.
Tu sutvėrei pasaulį, nors Savęs Tau užtenka,
Aš po žemės pakalnę bevyniojantis sliekas.

Serafimai per amžius ugnim meilės Tau rausta,
Cherubinai lyg marės tviski Tau sidabrinės!
Ir aš degti norėčiau ugnim savo krūtinės

Ir tviskėti per amžius dvasia, ašaroms prausta!
O drebu vien, žemumą savo baisų pažinęs,
Ir drebėdamas myliu aukštos Tėvą tėvynės.

DVI ŽVAIGŽDI

Žvaigždė, danguos užgimus, nušvito iš aukštybių
Ir dreba ten per amžius, nes uždegė ją – Dievas;
Apšviečia aukštus kalnus, tamsias girias ir pievas
Ir mirkčiodama žiba kaip diemantas gražybių.

Žvaigžde, melsvų padangių žibute sidabrine!
Tarp marių rodai kelią kaip angelas šviesybių;
Paklydusiam keleiviui tu mirksi iš tamsybių
Ir jauną kvėpi viltį į gęstančią krūtinę.

Nušvinta kartais žmogui žvaigždė ir čia, ant žemės,
Uždegusi krūtinę stebuklais įkvėpimo;
Ji neša naują galią ir meilę begalinę:

Prašvinta tuomet kelias suvargusiam užtemęs;
Savy jis jaučia ugnį kilnesnio pašaukimo!..
Laimingi, čia, ant žemės, bent kartą ją pažinę!

SAULEI TEKANT

Jau saulėtekis melsvas, spinduliais iškaišytas,
Tvinksta, rausta ir dega lyg veideliai mergaičių,
Kai po langu sužvengia žirgas jauno bernaičio.
Štai ir saulė jau teka. Sveikas, vasaros rytas!

Apsisupusi šydu, auksu austu, raudonu,
Saulė žengia per dangų karalienės gražybe!
Gėlės lenkia jai galvą, paukščiai čilba linksmybe.
Jiems ji šypsos, pridengus veidą muslinu plonu.

Sveika, mūsų linksmybe, žemei nešanti dieną!
Kam nebrangios auksinės tavo akys malonios?
Tavęs ilgis žolelė, rasa virkdai ne vieną;

Marių, stiklas atspendžia šviesų veidą valdonės;
Ant! iš džiaugsmo nuraudo girių dunksanti siena...
Nuo tavęs slepia veidą vien tik baltosios ponios.

Sesute gražuole! Dėl savo vainiko
Neskink sau rožytės, kur žydi raudona;
Šalin ir žemčiūgą auksiniai geltoną;
Nepink į vainiką nei rudo gvaizdiko!

Širdis bijo rožės ir josios puikybės;
Nuo žiedo geltono veidelis apvysta;
Gvaizdikais mergaitė jei kaišosi, – klysta:
Jie vyrams pritinka emblema tvirtybės.

Kad galvą kaišysi, įsek tu rūtelę!
Meiliausias papuošalas – rūta žalioji:
Su jąja prisiekia mylėti jaunoji;

Laimužės šviesios ir vilties ji gėlelė.
Tarp rūtų, sesute, tu tankiai dūmoji!..
Lietuvei pritinka tik rūta meilioji.

Praeities gilų miegą kas pažadint galėtų?
Kas jos dvasią atspėtų? Jai įkvėptų gyvybę?
Kas suprasti pajėgtų tamsią amžių tolybę?
Kas bent uždangos kraštą mums praskleisti mokėtų?

Jos paveikslas kaip žaibas kartais dvasią pagauna,
Kartais, rodosi, dvelki stebuklingas jos kvapas;
Kartais prašneka širdžiai amžiais kerpėtas kapas
Ir sušildo krūtinę ir vaidentuvę jauną.

Štai senelis į kapą žengia, drebąs ir baltas;
Man jo gaila: daug matęs, apsakyti daug gali...
Ten po pilį apleistą vėjas šūkauja šaltas:

Kas ten amžiais kalbėta, kad paskelbtų bent dalį!
Nemuns matė kryžiuočius, plieno ginklais apkaltus:
Apie žilą senovės apsakytų jis šalį.

TROŠKIMAI

Ko gi trokšti, nesoti dvasia?
Paslaptingais sparnais kur lakioji?
Praeities vėl sapnai ar gražioji
Tau jaunystė vaidinas slapčia?

O nesoti! vilnim įstabia
Tu kas dieną krūtinę kilnoji!
Nenutildo tavęs nei ramioji
Sidabrinė žvaigždė vakare!

Tavo norams mažai visados;
Negana valandos dabartinės;
Gaila tau vakarykščios dienos;

Gaila tau praeities net kančios!..
Tartum marės – troškimai krūtinės
Vis siūbuoja, siūbuot nenustos.

SONNET À VIKTOR HUGO

Vertimas

Il faut dans ce bas monde aimer beaucoup de choses
Al. de Musset

Daugel reikia dalykų šioj žemėj mylėti,
Kad pažintum paskui, kas mylėti verčiausia.
Saldumynus, žaislus, marių erdvę plačiausią,
Arklius, moteris, garsą ar skaistrožių rėtį.

Kartais tenka sumindžioti rožę skaisčiausią;
Dar tankiau atsisveikinant verkti, kentėti!
Ir šitai, kai bežiūrint jau laikas senėti,
Mes tada išmintingi, senatvės paklausę:

Mes tada tai, pusėtinai visko mėginę,
Gerbt išmokstame, senąjį draugą atminę.
Susipykę, pabėgę, ant galo po metų

Susitikę, kaip vakar sau ranką padavę,
Vėl kaip vakar draugai tarp šių žemės verpetų;
Vėl rytojų sapnuojam, kaip vakar sapnavę.

ROMA

Užmigo garsioji cezarų galybė;
Nutilo seniai Koliziejo linksmybė;
„Circenses“* neklykia balsai;
Jau nieks gladiatorių mirti nevaro,
Nesveikina ten morituri Cezaro!..
Vien kryžius tebspindi aukštai.

Bet Augusto Roma lig šiolei turtinga;
Jos marmuro rūmai, garbė melaginga,
Dar baltuoja saulės tvane;
Dar baltuoja rūmai, garbė paskutinė,
Kaip baltuoja kaulai, kapus apkabinę,
Bet Romos... jau mirė dvasia!

Nebėra diktatorių, nei legionų!
Ginklu Scipionai nuo kraujo raudonu
Nesergėja Alpių šalies.
Aetijus krito, o kruvinos upės
Jau praneša Romai, kad viską nulupęs,
Italiją Hunas užlies.

* „Panem et circenses“ klykdami reikalavo Romos beturčiai-bedarbiai (plebs).

Ant juodbėrio žirgo, šarvais apginkluotas,
Štai pusplikius veda Atila gauruotas,
Dunojaus apleidęs šalis.
„Kur Roma? kur Roma?“ sutikusių klausia;
Vis viena Atilai naktis ir tamsiausia:
Jam kelią apšviečia ugnis.

Lombardija dega. Gyventojai bėga.
Taip gena pavasaris tirpstantį sniegą.
Kur Roma? kur Roma garsi?
Ta Roma, kur ginklo pakelti negali;
Ji lupo Europos ir Azijos šalį;
Ten turtai pasaulio visi.

Tautoms ji terodė vien kruviną plieną,
Bet Nėmezis** rašo jai mirtį šiandieną
Ir Jovis jai tėvu nebus!
Už ašaras, kraują, už Galų vergiją,
Nauji gladiatoriai, kerštui atgiję,
Atlygins už brolių kapus!

Štai Roma ant kalnų. Atila sustojo;
Laukinės jo gaujos dievams sugiedojo
Ir skečias ginklais kaip sparnais;
Ginklų gi žvangėjimas, žirgų žvengimas,
Žmonių kaip užrūstintų marių ūžimas
Kampanijos eina laukais.

** Nemezis – rūstingo atkeršinimo deivė.

Atsiliepė Roma: balsai netikėti
Padangėmis plaukia, gaujoms negirdėti!..
Tai Rymo bažnyčių varpai.
Atsiliepė giesmės, Danguj pagimdytos,
Ir dvasios, ne žmonės, baltai aprėdytos,
Išeina palengva antai.

Atila stebėjos; nusiminė gaujos;
O minios nežemiškos, hunams taip naujos,
Vis žengė artyn pamažu.
Priėjo ir dvišakai skirtis pradėjo;
Iš vidurio baltas senelis išėjo
Ir pratarė Dievo balsu:

„Man Leono vardas. Aš – tėvas krikščionių,
Ant žemės vikarijus Dievo malonių,
Ateinu paklausti tavęs,
Iš kur tu, Atila? nuo ko ta skaudžioji
Valdžia, kad tautas ir jų miestus terioji,
Lavonais nuklojęs žemes?“

Atila nubalo, senelį pažinęs,
Kursai jį kas naktį per sapną kankinęs***.
Su baime atsakė tada:
„Aš – rykštė, Aukščiausio Praamžiaus pasiųsta,
Man liepta teisybę atlyginti rūstą;
Tautoms jūsų Roma – kalta.“

*** Einant padavimu, Atila per kelias naktis sapne matęs senelį, panašų į Leoną, kurs kalaviju jį baidęs nuo Romos.

„Tu rykštė Aukščiausiojo, – Leonas tarė:
Tai plak! Bet tą Romą, kur pikta jums darė,
Plak Romą Cezarų dienos:
Bet Romoje Rymą jau naują regėsi, –
Ranka jo šventvagiškai nepalytėsi!
Jį Viešpats galybių užstos.“

+

Nebaltuoja marmurai, huną pažinę!
Jų žuvo senovės garbė paskutinė,
Vien kryžius tespindi aukštai.
Išnyko ir hunai. Taip rykštę ir plieną
Teisybė nuplakusi laužo kas dieną!
Tik Leonų auga darbai.

Praslinko kaip sapnas daug amžių ir metų,
Ir vėlei tarp audrų, žaibų ir verpetų
Ant Rymo užtemo naktis.
Ne hunai atėjo, kaip kitą gadynę:
Italijos sūnūs, teisybę pamynę,
Štai laužias į Petro duris.

Įėjo!.. ir jo šventenybes naikina;
Kaip barbarai-hunai po kojų jas mina,
Įžeidę krikščionių jausmus,
Užmiršę, kad Rymas – pasaulio sostinė,
Kurį visos tautos ir amžiai dabinę
Kaip šventojo tėvo namus.

MILŽINŲ KAPAI

Kur lygūs laukai,
Snaudžia tamsūs miškai,
Lietuviai barzdočiai dūmoja;
Galanda kirvius,
Kalavijus aštrius
Ir juodbėrį žirgą balnoja.

Nuo Prūsų šalies
Kaip sparnai debesies
Padangėmis raitosi dūmai;
Tai gaisro ugnis
Šviečia diena naktis:
Liepsnoja ir girios, ir rūmai.

Tarp tyrų plačių
Ne staugimas žvėrių;
O ne! tai našlaitės lietuvės:
Ar verkia sūnaus,
Ar bernužio brangaus,
Kurs jų nebeginsiąs pražuvęs.

Kryžiuočių seniai
Suvadinti svečiai
Į vaišes per Lietuvą traukia;
Ištroškę garbės,
Kai aušra patekės,
Išvys, ko visai nebelaukia.

Lietuvių pulkai,
Kaip apsako žvalgai,
Ties Kaunu per Nemuną plaukia;
Po kaimus šauklys
(Jo po putų arklys)
Į kovą lietuvninkus šaukia.

Klaidu tarp miškų!
Vien tik ugnys gaisrų
Per Lietuvą kelią berodo.
Užtemęs dangus
Mėto tankius žaibus;
Beklaidžiot svečiams nusibodo.

Sutrinko miškai
Lyg Perkūnas aukštai,
Ir štai netikėtai lietuviai
Tarytum ugnis,
Kad ant stogo užšvis,
Apraitė kryžiuočius užgriuvę.

O, buvo mūšys!
Apsiniaukus naktis
Jį dienai parodyt drovėjos;
Tik kūnų šimtai,
Suvartyti keistai,
Ilgai, dar ilgai ten ilsėjos.

Dabar ten baisu
Ir nakčia nedrąsu!
Net vyrai aplenkti mėginą:
Esą tai senų
Kapai milžinų,
Ir kartais net pasivaidiną.

ŠATRIJOS KALNAS

Į Žarėnus miškais nuo Šiaulių
Jei pro Luokę kada bekeliausi,
Nepamiršk sustabdyti arklių
Ir ten kalną užlipti aukščiausį.

Piktos raganos kaip kitados
Šatrijos nebelanko bent dieną;
Bet jos aukštį pasiekt be maldos
Pakeleivį baugina ne vieną.

Atsikvėpęs giliai krūtine,
Kai nuo kalno pažvelgsi aplinkui,
Tai tik plunksna rašyt auksine
Pavesta Lietuvos dailininkui!

Kaip į atlaidus einą būriai,
Šlama girios aplinkui dievotai;
Už jų dunkso kiti pagiriai,
Ir melsvų ežerų tviski plotai.

Štai tenai iš Tyrulių Venta,
Pasisukus kairėn nuo Kuršėnų,
Nebemato Dubysos greta
Ir per Kuršą banguoja ant Lėnų.

Bet Dubysai Žemaičių kalnai
Meilesni negu muižės* raudonos;
Jai svajojas tėvai-milžinai,
Kloja patalą smeltys geltonos.

Kad vidurdieny saulė aukštai
Iš pietų prasijuoks į Žemaičius,
Nuo viršaus Šatrijos išmatai
Nesuskaitomus kryžkelių skaičius.

Už tų kryžkelių, sodžių, laukų,
Kiek akis tik apimti begali,
Užmatai iki Plungės miškų
Vis Žemaičių žaliuojančią šalį.

Štai antai mėlynoj tolumoj
Iš po žemių bekyšąs skruzdynas –
Tai Varniai, pasislėpę lomoj!
Pasistiepk!.. ir Telšiai, jų kaimynas!

Bet tuščia bežvalgais Palangos,
Pasistiepęs, kiek galint, ant pirštų!
Neišgirsi nei marių bangos,
Nors bedūkdama liautis užmirštų.

Nesimato nei bonių naujų
Aukšto Sidlavo, Kelmės, Skaudvilių,
Nei Žemygalos medžių trijų,
Nors jie vaizdūs už keleto mylių.

* Muižė – latviškai dvaras, baronų rūmai.

Bet vidurnakty čia neramu:
Tartum dvasios po žemių vaitoja;
Girios krūpčioja slaptingumu,
Trinksi kalnas, lyg raiteliai joja.

Gal tai raganos verkia dievų,
Dėl kurių šventą ugnį kūreno,
Ir nuo kalnų, kalnelių, kalvų
Čia sau renkas iš įpročio seno.

Gal kryžiuočiai, šaly svetimoj
Neatradę kapuose ramumo,
Tebeklaidžioja čia tamsumoj,
Nusiminę Malburgo tolumo.

Gal Žemaičių šalies milžinai,
Pasigedę senovės gadynės,
Laukia šauklio, kad vėl kruvinai
Stot į kovą ir ginti tėvynės.

Šatrija, tu senute meili,
Per tiek amžių iš aukšto žiūrėjus!
Daug, oi daug apsakyti gali
Apie mūsų didžius pranokėjus.

Į Žarėnus miškais nuo Šiaulių,
Jei pro Luokę diena bekeliausi,
Nepamiršk paganyti arklių
Ir ten kalną užlipti aukščiausį.

Kai vidurdieny pažvelgsi
nuo Medvėgalio aukštai,
Keturiolika bažnyčių
aiškiai išmatai.
Baltininkai ir Girgždutė,
net pats Dyvitis puikus
Pagarboj jam lenkia galvą
per girias, miškus.
Vien tik debesis praskleidus
Šatrija aukščiausia,
Pasityčiodama kartais,
savo draugo klausia:
Pasakyk gi, meldžiamasis,
Kas *mudviejų gali**
Plačiau Žemaičių šalį
apveizėti?

Bet kai rudeny ateina
ilgi, tamsūs vakarai,
Ant Medvėgalio vaidinas
ir baisu tikrai:
Kartais girdžias baubiant jautį,

* Iš žodžių „*mudviejų gali*" kilęs ir Medvėgalio vardas.

net sukrato šiurpulys!
Kartais atsilieps nuo kalno
žvengdamas arklys;
Tai girdėtis iš po žemių,
tartum kas vaitoja!
Ar žvangėdami nuo kalno
šimtas vyrų joja!
Dairos, krūpčioja vaikučiai,
išgirdę pro langą,
Kaip raiteliai žvanga,
trinksi žemė!..

Bet pas krosnį atsisėdęs
senas bočius su vaikais
Atsiminęs pasakoja,
kad anais laikais
Savo ausimis girdėjęs
nuo senų, rimtų žmonių
Daug, oi daug atsitikimų
dar įdomesnių.
Bet, nelaimei, ir senelių
vis kaskart mažėja,
Ir jų atmintis sukrypus
kaip sena audėja
Posmą ne vieną praleidžia;
Per tat padavimai,
Senovės atminimai
užsimiršta.

Ant Medvėgalio anuomet
švento Jono naktimis,
Budint danguje mėnuliui
sargo akimis,
Sako, dvylika mergaičių
palaidais kasų plaukais
Būk sustodavo į ratą,
verkė ir kvatojo,
Iš milžinkapių didvyrius
dainomis viliojo.
Išsiilgusios viliojo,
kad sena gadynė
Sugrįžtų į tėvynę
prisikėlus.

Bet paskui, kai mūsų ponai
ėmė lenkais apsimest,
O nuskurę užsimanė
baudžiavą įvest,
Lietuvoj žilos senovės
nebegerbdami tada,
Ėmė šokiais trypti kalną
svetima mada.
Ir dabar anų mergaičių
jau užburto rato,
Ant Medvėgalio viliojant,
niekas nebemato;
Ir milžinkapiuos didvyrių
vis dar ilsis kūnai;
Tebemiega ten galiūnai
nepabudę.

„Nuo Alkų* ir Piliakalnio, –
susimąstęs pasakiau:
Vežk mane pro Aukštagirį
ir pas Dyvitį veikiau."
– „Ar ne aukso užžavėto
sveikas ten ieškot manai?
Daugel čia dabar ponybės
kažko lankosi dažnai.
Bet ne kalne, karalaitės
nugramzdintame dvare, –
Auksas čia kaip ir Girgždutėj
užžavėta ežere.
Ir pats ežeras tviskėjęs
ten, už kalno, platumoj,
Tik paskui sargybai aukso
toj prasimušė lomoj."
– „Aš ne aukso, – ieškau turtų
čia užburtų brangesnių:
Tie kalnai man daug apsako
iš senovės davinių;
Sako, kaip čia bočiai gynės
nuo kryžiuočių kruvinų,

* Alkai, Piliakalnis, Aukštagiris, Dyvitis, Girgždutė – žymesni Žemaičiuos kalnai.

Kokios giesmės jų giedota
tarp tų girių ir kalnų!“ –
– „Iš nemokyto kaimiečio
ponai tyčiojas dažnai:
Argi gal prieš Dievo valią
prakalbėt kada kalnai?
Rods, iš Dyvičio eglyno
matos eglė štai toli!
Ta senutė būk tai šnekant!..
tik suprast jos negali.
Bet to ežero panytė,
sakos, klausius valandom's,
Apie praeitį ją kalbant
eglių augančioms kartoms.“
– „Vežk mane pas tą Jūratę!
Plauksme drauge laiveliu:
Pasakų senutės eglės
Gal ir aš suprast galiu.“

+

Susimąstęs žiūri mėnuo
iš ramių dangaus skliautų;
Laibas supa mus laivelis
tarp siūbuojančių meldų.
Skamba jaunas dainų aidas!
klausos jo aplink miškai:
Eglei motinai sapnuojas
didžio Vytauto laikai.

Nuo mėnulio pasislėpus,
miega slėnyse naktis:
Nuo kalnų, senų senelių,
šneka amžių praeitis!
Šneka irgi tau, sesute,
iš akelių mėlynų!..
Bet ne praeitis senoji,
tik daug paslapčių jaunų!..

+

Ko kalnai tie nėra matę
amžių praeity margoj!
Ko tas ežeras nesupęs
krikštolinėje bangoj?!
Turi Dyvitis daug turtų,
daug užburtų paslapčių:
Daugel pasakų senovės!..
ir šio meto atminčių!..

Ne dėl aukso čia paslėpto,
tik dėl turtų brangesnių
Puikų Dyvitį pamėgau,
vienas žemės vargdienių.
Pamylėjau, įsidėjau
nuo palaimintos dienos
Eglės pasakas senovės,
dainas Lietuvos jaunos!..

UŽKEIKTAS SKAPIŠKIO VARPAS

Liūdesy Skapiškio gaudžia varpai
Švento Lauryno dienoj;
Gailisi draugo, jo ilgis labai
Metinėj atmintinoj.
Draugas rūdydamas guli lig šiolei,
Ežero grimzdęs dugne;
Kartais per audrą sugaudžia: „ai, broliai,
Bent atsiminkit mane!
Broliai, broliai, kaip pavydžiu,
Kuomet jūsų aidą lydžiu!
Ar dėl dangiškos garbės
Mano balsas nebskambės?“

Daug ką apsako seneliai žili
Iš tolimos praeities;
Jų paklausyk, kaip puikybė kvaili
Baudžiama Dievo paties.
Dar tebevaldę (daug metų jau bus!)
Biržus seni Radvilai,
Skapiškio ežeru vežant varpus,
Vienas jų gyrės kvailai:
„Iki Biržų bus girdėti,
Gaus bambizai pavydėti,
Kai dėl dangiškos garbės
Mano šerdis prakalbės!“

Priešinga Dievui puikybė tuščia:
Nubaudė ją angeluos...
Rūstauja ežeras banga plačia:
Kalto nubaust nemeluos!
Rūstauja ežeras, valtį nešioja;
Meldžias mažieji varpai;
Varpas didysis ręžias, kovoja,
Bet jau sužvanga laibai.
Žvanga varpas, slidinėja;
Valtis blaškosi prieš vėją;
Vienas kartas nemeluos;
Tykšta varpas burbuluos!..

Žmonės-išminčiai gal būtų seniai
Bandę jį kelt iš gelmės;
Sudraudė juos išmintingi žyniai,
Dievo privengę drausmės.
„Dievas gerasis nebaudžia be saiko;
Baudęs atleidžia gale;
Varpo užkeikto visgi be laiko
Niekam paliest nevalia!"
Tą tik žmonės visgi žino:
Atlaiduos švento Lauryno,
Laikas bus, jis suskambės
Dėlei dangiškos garbės.

Kuomet tai bus, iki šiol nežinia!
Kas gi be Dievo žinos?
Eina į atlaidus, klausos minia,
Laukia žadėtos dienos.
Laukia, vis laukia... o šventą Lauryną
Vien tik menkučiai varpai
Garbint į atlaidus žmones vadina,
Žvangą be aido, laibai!..
Brolis, dingęs nelaimingai,
Vėl skambėsiąs stebuklingai,
Nežinia tiktai kada
Jo žadėta valanda!..

Liūdesy Skapiškio skamba varpai
Švento Lauryno dienoj;
Gailisi draugo, jo ilgis labai
Metinėj atmintinoj.
Draugas rūdydamas guli lig šiolei,
Ežero grimzdęs dugne;
Kartais per audrą sugaudžia: „ai, broliai,
Bent atsiminkit mane!
Broliai, broliai! kaip pavydžiu,
Kuomet jūsų aidą lydžiu!
Ar dėl dangiškos garbės
Mano balsas nedundės?“

ANT PUNIOS KALNO

ties Nemunu

Seneli, sveikas! Amžių amžiais
Nuo Pinsko tvikstančių balų
Pro Punios kalną susimąstęs
Banguoji, vengdamas salų!
Dievuliau mielas! Nuo anos
Pirmos praamžiuose dienos,
Kai versmių girdomas gausiai,
Čia slėniais tarp kalnų rausei
Vargingą vagą pirmutinę.
Ko iki šiol nesi girdėjęs?
Ir ko nematęs, neminėjęs
Per amžių eigą nuolatinę?
Kokių kalbų, tarmių, tautų
Iš bočių lopšio, iš rytų,
Pro tavo vandenis neslinko?
Seniai nutilo jų gandai;
Jei kur išliko gal vardai,
Tai be prasmės, be savininko!..

Ne kuo tau, Nemune ramus.
Stebėtis, amžiais tiek regėjus;
Žiūri vienodai taip į mus,
Kaip ir į mūsų pranokėjus.
Ar girdei bandą masageto,
Ar kūną skito nugalėto

Nešei į vakarų mares,
Ar skraidė Vytautas antkrančiais,
Ar vokietys nelaisvės pančiais
Čia bandė ženklinti gaires,

Ar bruko kalbą lenkai-broliai,
Ar pravoslaviją maskoliai, –
Ramus, vienodas, paslaptingas
Eini sau amžinu keliu
Ir į tautas pakeleivingas,
Su jųjų varžtu atkakliu,
Sakyte tartumei sakai:
Nusiraminkite, vaikai!
Vis viena: ryt kapuos užmigste!
Mane, kaip radę, taip palikste.

O vis dėlto pro šitą kalną
Eini tarytum susitelkęs.
Ar kvapas pelenų ir kaulų
Tave taip jaudina padvelkęs?
Ar klyksmas tūkstančių krūtinių,
Anuomet kruvinų žudynių
Antkrančiais ir miškais tebgaudžia?
Ir keršyt vokiečiui bastūnui
Tuščia besiunčia maldą skaudžią
Į dangų tylinčiam Perkūnui?

Lietuvi! pabučiuok po kojų
Krauju permirkusią čia žemę!
Pagerbk kapus tėvų-herojų,
Iš kur ainiai stiprybę semia!
Tai čia baisi, atmintina
Įvyko drama kruvina,
Kokios pasaulis nėra matęs!
Net kraujo troškuliu besočius,
Plienu apkaustytus kryžiuočius
Jos vaizdas šiurpuliu sukratęs!..
Tai kapas Margio milžinų!
Nors amžių šešetą sukako,
Kaip jie – tik sauja pelenų!..
Tačiau daugiau už gyvus sako.

Lietuvi! kurs dienos didvyriams
Paminklus iš akmens kali
Ir juos vainikais dabini,
Nurausk, liūdniems tautos didvyriams
Net neužritinęs be vardo
Akmens ant jų brangios duobės,
Kur šiandien kapą žagrė ardo
Dėl pelno, be tautos garbės!..
Pagerbti karžygius mokėjo
Ties Termopilėmis graikai,
O mes? Ar mūsų tik vaikai
Atlygins skolas pranokėjų?

Ant aukšto aukuro-kalvos
Už garbę-laisvę Lietuvos,
Kaip jos auka, galvas padėję.
Ilsėkit kaulai pranokėjų
Pastogėj mėlyno dangaus,
Sargyboj Nemuno ramaus,
Vien apraudojami tik vėjo!..
Ilsėkit, brangūs pelenai,
Garbingai žuvę už tėvynę
Ir sau nevystantį nupynę
Vainiką, Margio milžinai!

Saulutė leidžias vakaruos;
Skubėk namo, skubėk, Kastyti!
Matutė laukus nekantruos:
Jai nusibos besižvalgyti
Į besiūbuojančias mares
Ir vėjo ištemptas bures.

Bet Kastytį,
Kaip matyti,
Marių dovanos vilioja;
Vakarėlio jis nelaukia,
Tik žuvytėms tinklą traukia,
O mintis dausuos skrajoja.

Liūliuoja vilnys pamaži;
Aukštai žvaigždutės pasimatė;
Ir štai iš vandenų graži
Išplaukia dieviška Jūratė,
Balta kaip vandenų puta,
Žaliai lig pusės pridengta.

Oi Kastyti
Baltalyti,
Kam žuvytes man vilioji?
Kam vilioji marių giją?
Marės – mano viešpatija!
Aš – Jūratė nemarioji.

Bet nenusiminė bailiai
Kastyčio vyriška krūtinė;
Akių tik žiebė spinduliai
Ir jėga tryško begaline;
O atsikvėpęs sau plačiai,
Irklavo į aną stačiai.

Vos Jūratė
Jį pamatė
Priešais milžinu galiūnu,
Užsimiršusi skaistybės,
Savo dieviškos didybės,
Pamylėjo žemės sūnų.

Pakilo vėsulas staigus;
Sujudo bangos apmaudingos;
Nustebo net patsai dangus.
Kada Jūratės dauggalingos
Kasa ir lūpų geiduliai
Kastytį palietė meiliai.

Jis laimingas!
Stebuklingas
Marių pasakas sapnuoja,
O Jūratė prie jo šono
Rūmuos gintaro geltono
Jam akis saldžiai bučiuoja!..

Bet susirūstino smarkus
Perkūnas, iš dangaus pamatęs,
Kad drįso palytėt žmogus
Skaistybę dieviškos Jūratės;
Paleidęs žaibą ir griausmus,
Sudaužė gintaro namus.

O Kastytį
Baltalytį
Liepė bangai pasiūbavus
Palangoj, aikštėn pušyno,
Išvilioti ant smeltyno,
Negyvai jį užbučiavus.

O, paklausykit vakarais,
Kai marių bangos nerimauja
Ir krantą barsto gintarais
Gelmės nematomoji sauja:
Girdėtis per miglas-druskas,
Lyg verkia ir vaitoja kas!

O vaitoja,
Ašaroja
Tai Jūratė nelaiminga:
Atsiminusi Kastytį
Ir kad rūmai sudaužyti
Dievo apmauda bausminga.

Dabar lietuvė pamariais,
Suvarsčius gintarų siūlelį,
Sau mėgsta baltą kaklą jais
Gražiai papuošti prieš bernelį;
Bet kai meilužę uždainuos,
Ji skamba tonuose liūdnuos.

O kai myli,
Norint tyli,
(Jos sapnai tylėt įpratę),
Tai ta meilė jos krūtinėj
Neša jėgoj begalinėj
Kartais audrą kaip Jūratė.

Į Čičinsko puikų dvarą
Nuo Mitriūnų ir Lenčių
Suvažiavę duoda garą
Daug bajorų, daug svečių:
Mantvydaitis juokdarys,
Bartkaus posūnis kairys,
Ožkabarzdis jaunikaitis,
Aldadrikas Jonuška,
Žnairas kūtvėla Tiška
Ir naktibalda Valaitis.

Griežia smuiką rūpestingai
Išsiskutęs vokietys,
Jam kimbolais melodingai
Taiko Leiba Šepetys.
Kumščia drūta, apskrita
Muša būbną Dabita,
Lig alkūnių atsiraitęs:
Ant vaškuotų gi grindų
Šoka plikos lig blauzdų
Liaudos gražios bajoraitės.

Bet Čičinskas apsiniaukęs
Sėdi rūstas, nešnekus,
Ant plikos kaktos sutraukęs
Rūkšlių gresiančius lankus.
„Šimtą rykščių toms mergoms
Atskaityk, Kmita, nuogoms!
Išblaškyt minčių nemoka.
O, tas „veto“, ta naktis
Gal neslėgtų kaip mirtis!..
Kaip negyvos lėlės šoka.“

Neša vargo užmiršimą
Kūčių vakaras brangus;
Žemei skelbia atpirkimą
Įsikūnijęs dangus.
Gieda „gloria“ aukštai
Angelų šimtų šimtai,
Bet žmonėms tik gero noro!..
Gieda štai antri gaidžiai;
Šoka, linksminas svečiai!..
Bet Čičinskui trūksta oro.

Ant alkūnės pasirėmęs,
Sėdi rūstas, nešnekus;
Vien, iš boso pasisėmęs,
Lenkia midaus puodukus.
Jo nei plakamų klyksmai,
Nei juokaudami linksmai
Sėbrai nuramint nemoka.

Veltui Liauda paklusni:
Ir jaunuoliai, ir seni
Visas Adventas kaip šoka.

Kai iš seimo piktas grįžo,
Piktas, keistas, neramus,
Tai lig šiolei neatlyžo:
Verčia pragaru namus.
Šokiai, klyksmas per naktis...
Nedorybių atmintis
Jam užmigt *vienam* neduoda?
Ar lig šiolei nebylys
Šventas sąžinės kvieslys
Neprašneks į sielą juodą?

Ginti žūstančios tėvynės
Nuo kazokų ir Maskvos
Stojo sūnūs. Vien negynęs
Tik Čičinskas Lietuvos.
Liaudos išrinktas balsais,
Seime riejos su visais,
Gavęs vardą išdaviko;
Nepermaldomas kitų,
Ant sumanymų aukštų
Veto velniškai užriko.

Sako, Maskvai persidavęs,
Skleidžia Varšuva gandus,
Kad už tai nuo priešų gavęs
Aukso kupinus puodus.
Tarp žmonių tačiau plačiai
Eina gandas, kad stačiai
Velniui bus užrašęs sielą
Nuo anos baisios nakties,
Kai, apgautas įtarties,
Nuskandino savo mielą.

Žmonės skuba ant rarotų.
Spengia šaltis; dar tamsu.
Iš eglynų apšarmotų
Staugia vilkas; net baisu!
„Klopai gali naktimis
Išbadyti sau akis:
Reikia jiems apšviesti kelią.
Dievą reikia ne tamsoj,
Reikia garbinti šviesoj!..
Šok, Kmita! užkurk miestelį!“

Nuo bakūžių samanotų
Skraido liepsnos... ir Kmita.
Išvažiuoja ant rarotų
Pats Čičinskas su svita:
Mantvydaitis juokdarys,
Bartkaus posūnis kairys,
Ožkabarzdis jaunikaitis,

Aldadrikas Jonuška,
Žnairas kūtvėla Tiška
Ir naktibalda Valaitis.

Prieš bažnyčią pasitinka
Juos klebonas su stula,
Į didžiausią kaltininką
Tokia prašneka byla:
„Tavo darbus ir kelius
Taip skriaudingus, atkaklius
Ant svarstyklių jau pasvėrė
Dievo teisė amžina
Ir atrado, kad gana
Žemė ašarų prigėrė!..

Tu pripildei visą šalį
Savo vardo baisuma!
Žemė jau pakelt nebgali,
Tavo kalčių slegiama.
Nors ganytojui skaudu,
Dievo gimusio vardu
Neįleisiu į šventyklą,
Lig atlyginsi skriaudas,
Iki dvasiškas žaizdas
Numazgos šventa maudykla!“

„Gal Čičinsko nepažįsti?
Ir jo keršto be ribos,
Kad į jį šiandieną drįsti
Atsiliept be pagarbos!..“
Žiebia šūvis; ir ramus
Regi dangiškus namus
Dievo pašauktas klebonas!..
O Čičinskas su draugais
Grįžta žvangančiais žirgais,
Piktas, net melsvai raudonas

„Kas prieš jį skaudžiai bedrįso
Atsiliepti? Kur? Kada?
Jo nejaudė seimo viso
Rūsčios kumštės ar malda.
Dievo teismas? Jei prieš jį
Kas ir sudreba širdy,
To prieš žmones neparodys!..
Ėda dar kita žaizda!..
O, tai buvo kitada!
Jos dauggalis buvo žodis!

Bet ir ji!.. O, švento Jono
Nelaimingoji naktis!..
Į drobulę šilko plono
Jo brangioji, jo širdis
Įvyniota be skundų,
Net be kunigo maldų!..
Štai ir tiltas!.. Nuo to tilto!..

O, Čičinskas niekados
Keršyt neužmirš skriaudos
Ir tikėjimo apvilto."

Bet yra aukštai galybė!
Net Čičinską ji pasieks;
Nes prieš amžiną teisybę
Neišliks nebaustas nieks.
Štai jo darbus, jo kelius,
Apmaudingai atkaklius,
Ant svarstyklių jau pasvėrė
Dievo teisė amžina
Ir atrado, jog gana
Žemė ašarų prigėrė.

Štai ant tilto be vežėjo
Stoję baidosi žirgai!
Pats Čičinskas sudrebėjo!
Stebias, žvalgosi draugai:
Puikūs rūmai, kur linksmai
Šoko, trypė, šit ūmai
Į kiaurąsias grimzda, skęsta...
Į Čičinską gi staigus
Spyrė griaudamas dangus
Kaip į niekšą nepakęstą.

Žmonės iš rarotų grįžta;
Dairos, krapšto sau akis:
Kas tai? Vietos nepažįsta,
Nors išaušo jau naktis!
Iš po žemių, atidžiai
Klausant, girdžias: gied gaidžiai!
Kur Čičinsko švietė rūmai,
Tviski sklidina bala,
Kyšo vidury sala,
Jos pakrančiais auga krūmai.

O ant tilto guli kūnas;
Tai Čičinskas. Koks baisus!
Žiemą nutrenkė perkūnas,
Rūbus nudrėskė visus!..
Dievobaiminga minia,
Net su kunigo žinia,
Niekšą laidoti mėgina.
Bet įkas jį į žemes,
Tik žiūrėk, jos vėl išmes!
Vietos jam su kerštu gina.

Bėgo metai, amžiai slinko;
Daug užgydyta žaizdų!
Net didžiausio kaltininko
Žmonės n'atmena skriaudų.
Vien tik žemė, niekados
Nepamiršdama skriaudos,
Nuo Čičinsko palaidūno

Gynės! mėtė iš kapų.
Veltui žmonės ant varpų
Davė, kad priimtų kūną.

Tik, kai joj įsigyveno
Rusų cariška valdžia,
Ta Čičinską išgabeno,
Dievas žino, kur slapčia.
Užsiliko vien bala;
Kyšo vidury sala,
Jos atkrančiais auga krūmai.
Iš po žemių kai kada
Lyg girdėtųsi skunda,
Kur Čičinsko grimzdo rūmai.

Vertimai iš indų „Rigvedos“

DAIKTŲ PRADŽIA

Nebuvo dar tada nei nieko, nei būtybės;
Nebuvo erdvės, nei dangaus skliautų aukštybės.
Kas veržėsi gyvybėn? Kur? Kieno globotas?
Kur niūksė gelmės, vandenų bekraštis plotas?

Mirties tada nebuvo nei nemirtingumo;
Dienos griežtai nematės ir nakties skirtumo.
Savaime Vienas Jis alsavo nealsavęs;
Be Jo gi niekur nieks nėra daugiau gyvavęs.

Tamsa pradžioj akla tegludė ūkanota,
O visuma lyg neaprėpti marių plotai!
Apgaubtas tyruma gyvavimo šaltinis,
Kaitros įdiegtas mezgės vienas pirmutinis.

Iš to viršum pražydo visupirm geidimas; (kama)
Paskui jam artimas grynos sielos kvėpimas!..
Ir štai dabar galvodami išminčiai rado
Pačioj net nebūtybėje būtybės pradą.

Nutiesę pražulniai matavimui virvaitę,
Pasiekė, kas ten viršuje? ir kas žemai ten?
Diegų davėjai? ar jėgų susibūrimas?
Žemai savigama, o aukštumoj skridimas?

Tai kas gi pasakys? ir kas tai visa žino,
Iš kur ta visata? ir kas ją pagamino?
Jei su pasauliu drauge ir dievai sutverti,
Tai kas gi bepajėgs mums paslaptį atverti?

Iš kur tas tvarinių begalis įvairumas?
Gal to, kurs tvėrė, gal netvėrė, sumanumas?
Tai žino tik dangaus aukščiausiasai valdovas!..
Nejaugi ir Jisai nebūtų to žinovas?

MALDA Į AGNĮ*

Į Agnies kunigą meldžiuosi,
Kurs šventą auką atnašauja,
Hotarą, Viešpatį dosniausį,
Šventųjų pranašų godotą
Ir dabartinių vertą godo.

Dievus mums Agnis tesutelkia!
Įgyt per Agnį trokštam turtų
Ir sau palaimos kasdieninės,
Garbingai sūnumis turtingi.

Kiekviena atnaša ir auka,
Kurią tu apsupi aplinkui,
Tuojau pas dievus, Agnie, kyla.

Garbus Hotaras, Agnies viešpats,
Iš tarpo pranašų aukščiausias
Draug su dievais tegul ateina!

Tu savo garbintojams rodai
Ir palankumą, ir malonę,
Tuo įgarsėjęs, Angiraiti!

* Agnis – ugnis; Hotaras – vyriausias kunigas iš Angirų giminės.

Aplink tave kas dieną, Agnie,
Nakties žibinte, susirinkę
Tau garbę duodame maldingai.

Visų aukų šviesiai valdovei,
Tau stovinčiai teisių sargyboj,
Savuos namuose išaugintai.

Kaip sūnui tėvas taip tu, Agnie,
Būk mums prieinamai maloni
Ir prie geros priveski kloties!

VARŪNUI

Nors tavo įstatus, Varūne,
Visi mes lygiai kaipo žmonės
Įpratę laužyti kas dieną,

> Mirtin įnirtusiojo ginklui
> Neatiduoki mūsų, Dieve!
> Nei užsirūstinusio kerštui!

Pasigailėjimui, Varūne,
Širdis tau giesme atsileidžia
Kaip žirgas, raitelio paleistas.

> Rūstybei nuraminti giesmės
> Į tave skrenda, ilgis laimės,
> Kaip skrenda paukščiai savo gūžton.

Kada palenksime pagalbon
Virš kunigaikščių tą galiūną,
Varūną, žiūrintį į tolį?

> (Bet jūs pasiekėte seniai ją,
> Jūs uolūs visados ir stropūs
> Davėjui tam, kurs atsimoka.)

Jis žino ir kelius tų paukščių,
Kurie padangėmis beskraido,
Ir veda laivus, marių viešpats.

Jis žino, įstatų davėjas,
Kad mėnesių su daug dienų
Iš viso dvylika ir vienas,*

Kelius jis žino vėjų-vėtrų
Ir audrų, siaubiančių plačiausiai,
Ir kas viršum jų viešpatauja.

Varūnas įstatų sargybai
Galingas sėdi – rūmuos viešpats
Ir marių gelmėse valdovas.

Iš ten į viską paslaptingai
Išminčius žiūri, ką įvykdęs
Ir kas įvykdyti dar reikia.

Sūnau Adities** galingasai!
Ganyti teikis mūsų žingsnius
Ir malonėk prailgint amžių!

Šarvu Varūnas, aukso kaltu,
Krūtinę apsidengęs spindi;
Žvalgai aplinkui jo sargybai.

Jam niekur niekas kenkt negali:
Nei priešai tarp žmonių nedori,
Nei tie, kas piktžodžiauti drįstų.

* Pas indus skaitėsi 13 mėnesių į metus.

** Aditis – amžinastis.

Jis teikėsi išaukštint žmones,
Didžiausią garbę skyręs sielai,
Suteikęs lygiai jiems ir kūną.

> Pas jį kaip karvės į ganyklą
> Taip bėga mano geismo mintys,
> Pas jį, kursai į tolį žiūri.

O vėl kalbėkim viens į kitą,
Kai tau pateiksiu saldžią girą,
Kad pamėgintum kaip Hotaras.

> Leisk visagalintį išvysti
> Ir jo ratus virš žemės skrendant,
> Kad mano giesmių išklausytų.

O, išklausyk meldimo mano!
Būk maloningas man, Varūne!
Su malda artinuos tavęspi.

> Tu virš visų, gilus išminčiau!
> Ir danguje valdai, ir žemėj;
> Tu išklausyk manęs šiandieną!

Išrišk drūčiausius mano pančius!
Sutraukyk irgi vidutinius:
O paliuosuok ir nuo menkiausių!

SURJAI (SAULEI)

Dievų nušvitęs atsidengė veidas:
Akys Varūno ir Mitro, ir Agnies.
Savim pripildė dangų, orą, žemę
Surja, ta siela stingio (mirties) ir judrumo.

Tartum meilužis savo numylėtos
Vejasi saulė raustančios aušrinės
Ten*, kur dievotos giminės ir kartos
Džiaugdamos eina iš laimės į laimę.

Linksmi saulutės žirgai šviesiakarčiai,
Skaistūs ir smarkūs, giesme apdainuoti,
Gerbiami bėga per aukštąjį dangų;
Žemę ir dangų aplekia į dieną.

Surjos dievystę, puikią jos didybę,
Vos tik atskleidus, vėl naktis uždengia;
Vos šviesūs žirgai iš vietos paleista,
Naktis, žiūrėk jau, uždangalą rengia.

* Supr. danguje.

Išvaizdą puikią Mitrui ir Varūnui
Surja saulužė danguje dabina,
Nešdama vieną spindinčią ir žydrą,
Tai vėlei antrą prieblandoje tamsią.

Šiandie, dievuliai, patekėjus Surjai,
Teikitės saugot mus nuo vargo, skurdo!
Pasigailėkit, Mitre ir Varūne,
Aditie Sindhau, Prithivi ir Diejau!

Ne tai kad aukso būtų gimęs diegas,
Vienintelis pradžioj valdovas gyvas.
Pripildė Jis mares, iškėlė žemę.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Jis kvėpė dvasią, jėgą; Jam paliepus,
Visi dievai, pasaulis visas klauso;
Jo atspindžiu – mirtis ir nemarybė.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Jis savąja didybe žemės viešpats,
Kurio, kas gyvas, snaudžia, kas kvėpuoja
Dvikojai, lygiai keturkojai klauso.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Galybe savo Jis iškėlė kalnus
Ir vandenis nuo sausumos atskyrė;
Galingi Jo pečiai – pasaulio šalys.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Nustatė žemę Jis ir aukštą dangų,
Ir saulę danguje, ir platų tolį!
Jis visatą erdvėje išmatavo.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Jo žvalgosi prieš kovą priešų eilės
Ir meldžia bailia širdžia jo pagalbos.
Nuo Jo saulėteky nušvinta saulė.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Kai atplaukė anuomet vandenynai
Ir gyvą diegą atnešė ir ugnį,
Jis kėlės didis kaip dievų kvėpimas.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Galingas žiūri Jis į vandenynus,
Kai, jėgą kaupdami, mokina melstis!
Jis virš dievų, Jis vienas tikras Dievas!
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Te mums nekenkia tas pasaulio tėvas;
Sutvertojas dangaus, tiesoj galingas!
Didžių tyrų ir vandenų karalius!
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Nieks kitas be Tavęs, o Pradžiapatie!
Savim negal visų apimt būtybių.
Suteik, ko trokšdami Tau atnašaujam!
Duok mums gerybių turtais pasidžiaugti!

CAURA – PANČASKIA*

Dar ir dabar matau svajonėj
Lotosui lygias jos akis,
Krūtinę apvalią, malonią,
Ir aistroj alpsta man širdis.
Dar pabučiavimų žarijos
Ant lūpų tirpsta kaip medus!
Kaip ta bitelė iš lelijos
Jų gerčiau amžiais saldumus.

Dar ir dabar manau, brangioji!
Man be tavęs gyvent – mirtis.
Viena tu man žvaigždė skaisčioji!
Tu mano laimės priežastis:
Ir jei likimas mane gyvą
Nusprendė skirt su tavimi,
Tai kas man Brama, Višnu, Šiva?
Jie ne dievai!.. Man svetimi!..

Dar ir dabar visam pasauly
Tuščia ieškočiau panašios:
Nieks nenurodys nei apgaule

* Arba 50 vagies strofų. Jas parašęs Bilhana iš Kaširo XI amž. keletą valandų prieš mirtį, nuteistas už tai, kad drįso pamylėti karaliaus dukterį. Karalius tomis eilėmis taip buvęs sugriaudintas, kad poetui dovanojęs gyvybę, net dukterį jam kaip žmoną atidavęs. Kiekviena tų strofų prasideda žodžiais: „Dar ir dabar." Iš jos išverčiau pavyzdžiui keturias strofas.

Kaip mano mylima gražios:
Veidelio nuostabia skaistybe
Kas iš mergaičių jai prilygs?
Net Kamo moteries gražybė
Prieš ją drovėdamos išnyks.

Dar ir dabar karštai ją myliu
Skurdžioj akivaizdoj mirties
Ir raminuos, kentėdams tyliu
Dėl jos, dėl jos tik atminties!
Skubėk gi, budeli teisėjas!
Gyvatos siūlą man nutraukt.
Nusiraminsiu tiek kentėjęs;
Gana kančios man galo laukt!

JAUNOJI LIETUVA

POEMA

Kur šiandieną Jinai?
Miega jos milžinai;
Po žemių jų ilsis krūtinė!
Kaip po audrų didžių
Kad ant marių plačių
Užmiega vilnis paskutinė.
Kur garsioji šalis,
Varius savo vilnis
Lig Dono ir marių Juodųjų?..
Vienas garsas tiktai,
Vien apžėlę kapai
Beliko iš amžių senųjų!
Miega bočių šalis!
Apsiniaukus naktis
Tiek amžių kaip jai nebešvinta!..
Veltui meldi aušros,
Miršta balsas maldos,
Vien gailios tau ašaros krinta!
Gedimino laikus
Vaidelutis garsus
Prikeltų!.. bet kur vaidelutis?
Aukso kanklių balsai
Nebeskamba visai;
Ir dainių giesmynas menkutis.

O tačiau Lietuva
Tik atbus gi kada:
Ne veltui ji tiek iškentėjo!
Kanklių balsą išgirs,
Miegąs kraujas užvirs,
Nes Kryžius gyvatą žadėjo.
Skausmuos jėgos išaugs,
Atgimimo sulauks:
Jau blaivosi orai aptemę.
Tik į darbą greičiau!
Tik mylėkim karščiau!
Tik, vyrai, pajudinkim žemę!

PIRMOJI GIESMĖ

I

Ar pažinote Rainį, kurs Atkaičiuos gyveno?
Bus jau ketvertas metų kaip našlė jo pati.
Na, ir buvo gi vyras! Nors prieš mirtį apseno,
Lenkės žilo jo plauko giminėlė plati.
Dieve, duoki jam Dangų! Nieks žmogaus nesutiko,
Kurs ant jo ką galėtų pasakyti piktai:
Patarimo reikėjo ar paskolint skatiko, –
Kur daugiausia išminti kaip ne Rainio takai?
O kaip ūkį žiūrėjo! Tokio, būdavo, javo
Susidėjęs nerasi, nors apeitum pavietą:
Jo kviečiai, vasarojus lyg kad rūtos žaliavo;
O kaip tankūs! Per žingsnį nematai lyg per skietą.
Ir mylėjo gi ūkį! Ar svečiai užvažiuos,
Ar per šventę po pietų su šeimyna visa
Kai išeis apžiūrėti, kaip išrodo laukuos,
Tai jam, būdavo, žodžiai plaukte plaukia tada.
Vieną kliaudę turėjo (kas gi jų neturėjo?),
Nors jį ponai guodojo ir už stalo sodino,
Nuo jo lenkišką žodį nieks išgirst negalėjo,
O jog kalbą sugraibė, kas gi to nebežino.
Ir ne tai patriotas jis ten buvo koksai,
Kaip dabar kad išmano vyrai, mokslus ištyrę!
Bet Rainys taip jau rado; taip kalbėjo tėvai;
Tai pats Dievas, jam rodės, tokią kalbą paskyrė.

Dieve, duoki jo sielai karalystę Dangaus!
Verkė, laidoją kūną, jo kaimynai visi.
Neberasi šiandieną tokio būdo žmogaus;
Kita virto gadynė; patys žmonės kiti.

II

Nebe tie ir Atkaičiai! Ar tai Dievas neduoda?
Ar per daugel išmano mokslus ėję vaikai?
Lig Sekminių iššluosto paskutinį aruodą;
O paskui kaip maitinas, vienas, Dieve, žinai.
Ūkis teko Laurynui. Baigė mokslą paviete.
Nenorėjo prie darbo tėvas spausti sūnaus,
O matušei lyg saulė kaipo pirmgimis švietė,
Per tai, būdavo, vaiko niekados nepabaus.
Nieks nesako, kad būtų sau koksai tinginys,
Kaip Mažeikos dykūnai, ką paimsi nuo krašto;
Bet nedaug nusimano, o kitų neklausys;
Norints galvą guldytum, jis tau, rodos iš rašto,
Vis tą patį bevaro: „E, duonelės užteks,
Ir meteliams galelį šiaip be taip gal sumegs!"
Tikrą tiesą pasakius, ne vieni tik Atkaičiai:
Visur žmonės dejuoja, kad taip ūkis nupuolė;
Laima žmoniška būtų, dirvos deria lig šiolei,
Bet geriausias jų sultis siurbia dielės-maskoliai:
Abrusitelių šerti pilną šalį privarė;
Mums patiems gi į darbą visur kelią uždarė.

III

Jaunesnysis gi Juozas būdo buvo, ant veido
Gyvas tėvo paveikslas. O jog mokslo nebaidės
Ir mažam jam nebuvo neapykantoj raidės
Kaip Laurynui, tai tėvas jį į Kauną išleido.
Čia nemaž patarimais ir Juška prisidėjo.
(Buvo geras tai ponas, pačią vedęs gan šauną,
Bilazaro vienturtę.) Jis tai Juozą mylėjo
Ir tėvams prikalbėjo mokslan leisti į Kauną.

IV

Buvo giedras tą metą, bet ankstybas ruduo.
Vyrai kviečius vagojo; paskučiausi vainikai
Baigė vysti; priskynus jų saujelę, sesuo
Puošė broliui kepurę; liūdnai švilpė sėjikai.
Vis tai dėjos į galvą mažas Juozas tada:
Kaip, bekinkant jam arklius, kudakavo višta;
Kaip matušė kelionei ryšelius dėstinėjo;
Kaip praleido lig tilto ir per visą tą laiką
Glostė vargšą sūnelį; kaip abudu verkšleno.
„E jau, matuš, bent liaukis, vien tik birbinus vaiką“, –
Maldė tėvas nepykdams, vien iš įpročio seno.

V

Kiek tai metų praslinko!.. Kiek nubėgo vandens
Į mares tolimąsias nuo to giedro rudens,
Kad kaip mažas paukštytis, dar nematęs vargų,
Skrido mažas Juozelis iš tėvučių namų
Į nežinomą šalį, tarp žmonių svetimų!
Kiek tai skausmo matušei!.. Betgi švietė tada
Jai per ašarų miglą nors žvaigždė tolima
Bent po metų sulaukti tos brangios valandos,
Valandos iškilmingos jos nešioto sūnaus,
Kad mišias prie altoriaus pirmąkart užgiedos
Ir, jai verkiant iš džiaugsmo, seną galvą suspaus:
Kad net motinos kitos su pavydu sakys:
„O, laiminga Rainienė! Vargo ta nematys!"
O dabar?.. Kad ateis netikėta mirtis,
Teks vienam gal Laurynui jai užmerkti akis!..

VI

Kaune Rainio Juozelis tiek tik vargo tematė,
Iki sodžių apmiršo, paverkšlenęs trumpai.
Jo uolumą prie mokslo ir gabumą supratę,
Jam mokytojai sakė: „O, išlėks tas aukštai!"
Nuo mažens neturėdams prie žaislų palinkimo,
Savyje užsidaręs, su draugais maž broliavos;
Jam nuobodžios išrodė linksmos dainos jaunimo;
Vien tik mokslas rūpėjo; vienos knygos sapnavos.
Norint buvo jaunesnis už moksladraugius savo,
Senio vardas jam duota, nieks nežino kada.

To tai senio pagalbos jų visi reikalavo,
Kai kam būdavo moksle teks sunkesnė našta.
O kad vasarą grįžo aplankyti tėvų,
Laukė tėvas kaip saulės parvažiuojant sūnaus:
Bet kalbos ir jautrumo daug nematės tarp jų:
Būdo buvo abudu gana kieto, sunkaus.

VII

Vien gražioji Onytė, atvira visados,
Kaip pavasaris linksma, brolį šnekint mokėjo;
Jai tai Juozas ne kartą lig gaidžių valandos,
Ką iš knygų išskaitė, pasakoti turėjo.
Jis jos lavino protą, ją rašyti mokino,
Jai ant žemlapio rodė viešpatijų ribas;
Kai istoriją šventą ji maždaugel pažino...
Net graikų ir romėnų pasakojo dėjas.
Bet Onytei daugiausia tie patiko karionių
Pasakojimai gražūs iš senovės laikų,
Kuomet papoms paliepus, plaukė minios krikščionių
Šventą žemę vaduoti iš nelaisvės turkų.
Apie šventąją žemę ir Rainienė tankiausia
Dievobaimingai klausės, net jai ašaros krito:
O paskui jai sapnavos, būk pamokslą gražiausią
Sakąs Juozas, o žmonės verkią viens už kito.
Buvo Juozas ne kartą iškalbingas tikrai;
Tada švietė jam veidas, kaip žydrasis dangus;
Ir bažnyčią mylėjo: bet vargu ir patsai
Bežinojo ik šiolei, ar jis kunigu bus.

VIII

Dienos slenka palengva; metai bėga risčia.
Žmogus auga bežiūrint... dar greitesniai pasęsta;
O mirtis netikėta savo jėga slapčia
Ką nuo krašto užgriebia, tas į užmirštį skęsta;
Toks likimas ant žemės čia keleivio-žmogaus!
Pernai šlajomis braukė ant rarotų Rainys, –
Šiandien žemė šaltoji jo krūtinę prispaus,
Gentys smelčių saujelę ant duobės užbarstys!..
Kai į drebančią ranką vaško paėmė žvakę,
Mirdams pašaukė Juozą ir jam tiek tik pasakė:
„Man nebuvo, vaikeli, to žadėta sulaukti
Nors senatvės gale, ko taip troškau karštai!..
Neužmiršk mano žodžio: iki galo ištraukti
Gimnazijos mokslą, o paskui!.. Pats žinai!..“
Ar jam užėmė žadą? Ar širdis gal apsalo?..
Tiek tik sūnui prieš mirtį pasakyti tespėjo;
Bet suprasti jo norą lengva buvo lig galo:
Jį ne vienas tik Juozas numanyti galėjo.

IX

Juk bažnyčios tarnybos Juozas pats nesibaidė:
Kaip malonūs jam buvo subatos vakarais
Tie nešparai prie žvakių! Kur jo mintys neskraidė,
Kai vargonai dudeno dievmaldingais balsais!
Tos apytamsoj žvakės! Tie griaudingi vargonai!
Tas ramumas, kurs dvasiai tiek be žodžių pasako!
Tas nematomas Viešpats, prieš kurį milijonai

Amžiais krinta ant kelių kaip ta dulkė ant tako!..
Vis tai Juozui iš mažo jautrią širdį griaudino
Ir bažnyčios tarnybai atsiduoti masino.
Pašaukimas tai buvo? Dievas geras žinojo!
Bet, jau penktąją klasę baigęs, Juozas galvojo
Užsivilkti suknelę. Jo svajones šviesias
Trukdo mirdamas tėvas: liepia baigti klases.

X

Kas gi tai atsitiko?.. Su Atkaičiais per kelią,
Vedęs pačią vienturtę, valdė dvarą Juška;
Už ausų raitė ūsus, smailią kirpo barzdelę,
Ūgio buvo nemažo, o pakaušė plika.
Buvo geras tai ponas. Nesiskundė kaimynai,
Kad ką būtų nuskriaudęs; tik mаž ūkio žiūrėjo:
Svečią vaišinti mėgo; jo aplinkui beržynai
Rudeny ir per žiemą nuo medžioklių skambėjo.
Pas save seną Rainį kvietė tankiai Juška:
Tai bites kapinėti, tai pasėti javus;
Gimus Juozui, prie krikšto nešė pats su teta,
O paaugusiam vaikui siuntinėjo žaislus.
Kad, jam einant į mokslą, gabumus jo regėjo,
Juškai vaiko pagailo: kam tur kunigu žūti?
Ir į mokslą aukštesnį tėvui leist įkalbėjo,
Nes tada tas galėsiąs net ir vyskupu būti.
Bet per vasarą Juozą pas save į jaunimą
Pavadinęs, kaip gyrės, jį mylėti mokino;
Pasilinksminęs vynu, ne tai per užmiršimą,
Ne tai jį malonuodams, savo žentu vadino.

XI

Vienais metais už Juozą Juškos Vanda jaunesnė,
Kad penkioliktus baigė, jau kaip rožė žydėjo;
Panaši į matušę, tiktai ūgiu aukštesnė;
Norint būdo gan lengvo, gerą širdį turėjo.
Rods, matušė gan tankiai jai primint neužmiršo
Bilazarų gentystę, kurie – lenktis nepratę!
Ir širdy rūpestingoj jai Mankauskį jau piršo,
Kurs du šimtu valakų Vilniaus banke užstatė.
Bet jos Vandzia dar maža iki šiol tegalvojo
Apie aukštą matušės pranokėjų kilimą;
Jai tik jupos rūpėjo ir vien tą težinojo,
Kaip prikalbinti tėvą, kad sukviestų jaunimą.
Rods, Mankauskio jai tiko eržilai kaip ereliai:
Rausvos, ilgos jiems kartys, žemę kapsto rūstingai!
Bet vėl Juozui užtraukus skardžią, šauną dainelę,
Jo baritonas mielas širdį gundė jausmingai.

XII

Baigdams šeštąją klasę, Juozas Glinskį pažino.
Glinskis Jonas už Juozą vienais metais tiktai
Buvo moksle aukštesnis ir ne kartą mėgino
Prisiartint prie Rainio, bet šis laikės šaltai.
Na, ir būdai jų buvo jau tikrai nevienodi: –
Vienas atviras, gyvas, pilnas siekių aukštų, –
Antras šaltas iš tolo, kurs net atskirą žodį,
Tarsi sverdamas svėrė, lyg bijodams klaidų.
Kas tikėti galėjo, kad tą kliūtį nemenką

Tuodu priešu pašalins ir sau ranką paduos?
Bet ateina tie metai, kad žmogus neužtenka
Jau pats sau ir nuliūdęs ieško draugo drauguos!
O, laimingi tie metai ir jų gražios draugystės,
Kad nesuteptas širdis ir jų pirmas svajones
Mezgia siūlais auksiniais, idealais jaunystės,
Aukštus gražina siekius kaip artista tepliones!
O, žvaigždėtos svajonės ir jų jautrūs pinikai,
Kaip pavasariui auštant pirmučiausi vainikai,
Kai, dar šalčio nematę, galvą laiko aukštai
Ir, į dangų sužiurę, vien svajoja tiktai!
O, laimingi tie metai, kurių pirmos draugystės
Lyg ant vaško ant dvasios neišdildomu pirštu
Idealus išrašo kaip teises karalystės,
Kad senatvė pati jų paskui neužmirštų!

XIII

Jonas Glinskis ir Juozas kad arčiau pasižino
Jų taip priešingi būdai į akordą gražiausį,
Tarsi pindamies pynės, kaip balsai pianino
Kad ir pakelia dvasią, ir taip lepina ausį!
Kiek tai kartų antrieji begiedojo gaidžiai,
Ir ant Žaliojo kalno mėnuo blyško prieš rytą,
O jiems kalbos-svajonės vis tekėjo saldžiai
Apie aukštą jų siekį, širdyse įrašytą!
Aleksotos pakalnės buvo jų numylėtos:
Čia tai Nemuno vilnys eina juosta plačia;
Čia tai vasaros naktys, tylios, ramios, žvaigždėtos
Apie Dievo gražybę jiems kalbėjo slapčia!

Čia lakštingalas tankiai savo stemplę mėgino,
Pasislėpęs žilvičiuos, ir jų sielas ramino.
Čia, jiems kalną užlipus, kurs vadinas Linksmoji,
Kaip tam Nemunui vilnys Jonui žodžiai tekėjo.
Juozas klausės nurimęs, o dangaus ankstyboji
Vakarinė žvaigždelė jam iš tolo spindėjo.
Čia tai Jonas ir Juozas viens kitam išpažino
Savo paslaptį šventą, ir abudu išvydo,
Kad tas pats pašaukimas juodu gundė, masino,
Kad į šalį tą pačią jų sumanymai skrido:
„Kiek tai pikta ant žemės! Kaip čia klaidžios kelionės!
Žmonės ieško, svajoja... randa laimę vien slidžią.
Ar tai vertos to triūso mūsų tuščios karionės?
Juk verčiau apsiskirti tiesą aukštą ir didžią!
Šviesti žemės pakalnei žiburėliais žvaigždės!..
Vesti klystančius žmones į Dangaus karalystę!..
Ir kentėti, ir vargti vien dėl Dievo garbės...
O, kaip aukštą ir gražų siekį tur kunigystė!“

XIV

Nebužilgo bus metai: Juozas vienas tiktai
Kartais Linksmąją lanko, bet tam proga reta.
Vakarais čia kaip pernai šviečia žvaigždės aukštai!
Naktys žavi!.. Bet draugo jau nebėra greta.
„Seminarijos rūmas taip iš tolo bausmingas;
O kiek atilsio dvasiai! Kiek ten švento darbštumo!
Jonas, juodą suknelę apsivilkęs, laimingas!
Džiaugias, radęs ten dvasiai vietą tikro ramumo.
Kaip prailgo belaukti!.. Dar du mėnesiu liko

Gimnazijai baigti, kaip tėtušiui norėjos!..
Ką per laiką prabėgusį veikt atsitiko?
Kokios mintys belankė? Kokios naujos idėjos?“
Vis tai Juozas netrukus apsakyti ketina
Savo draugui, kurs jį ant Velykų vadina
Pas save į Sokaičius; ir tenai apkalbės,
Kuomet kunigo rūbais apsivilkti galės...

XV

Ar tai rasit iš aukšto jau koksai pranešimas?
Ar pati jau nujaučia širdis valandą savo?
Tik čia Juozui užslinko įstabus nuliūdimas,
Ir baritonu tokią giesmę sau uždainavo:

Lakiok belakiojęs, paukšteli gražus;
Kur tūpsi, ar pats bežinai?
Kai margus per audrą ištiesi sparnus,
Ar skrisi, kur nori patsai?

Tačiau nebijok! Dievas sergės tave;
Be Jo tavo plunksna nekris;
Iš aukšto Jis žiūri Apveizda guvia
Ir sergsti tamsiausias naktis.

Kai vėjas sušvilps ir tau lizdą sugriaus,
Plačiai po miškus išnešios –
Paleisi tada griaudų balsą plačiaus,
Nutūpęs aukštai ant šakos.

O žmonės, nudžiugę dėl tavo stemplės,
Linksmesniai prie darbo pakils;
Ir tavo garbė per girias nuskambės!
Ir šiaurio kaukimai nutils!

ANTROJI GIESMĖ

I

Pavasario dienos išaušo, prašvito;
Pabudo užmigę gamtos veikalai;
Ir meldė nuo Viešpaties apdaro kito
Bailiai iš po sniego išlindę šilai.
Numetusi ledą, nudžiugus Venta,
Bučiuodama krantą, banguoja, putojas;
Ją sveikina pempės giesmė įprasta
Ir žagrę išėjęs mėginti artojas.
Prasijuokė saulė skaisčiais spinduliais;
Vaikai vienmarškiniai palangėmis šildos;
Dabinasi girios drabužiais žaliais;
Ir žiedas ant kalno iš pumpuro gvildos.
Velykos! Velykos!.. Kas jūsų nelaukė,
Kaip vaikas margai išrašyto kiaušinio!
Taip jūsų šį metą eilė nusitraukė!
Norėjot atvykti be rūbo žieminio.
Bet štai ir sulaukėm! Giesmė velykinė
Išbėgo į tolimą dangų šaunai;
Užkaito iš džiaugsmo atšalus krūtinė,
Ir laimės ilgėjos nubudę sapnai.
Bet laimę sutiksi ant žemės retai;
Ji taip kaip pavasario šypsos saulutė:
Tai meile nušvinta, tai žiūri šaltai;
Net dreba vainikai, ją rūsčią pajutę.

II

Ant kranto Ventos stovi rūmas švarus:
Išbaltintos sienos, rausvi kaminai,
Į kelią alėjos! Šermukšnių kerus
Net vieškeliui puošti sodina tarnai.
Aplinkui, kur žiūri, net miela žiūrėti:
Šeimyna kaip skruzdėlės kruta, darbuojas!
Dirvonai aparti, takai nuravėti,
O sodnas liepais šimtamečiais didžiuojas.
Tai Goštauto dvaras!.. Pažįsta visi
Jo valdančią ranką tikrai geležinę!
Nečypdo jis žmones: pas jį nebasi
Ir piemenys, bandą į lauką išginę.
Užtai jo dvare vienas ponas tegali
Galvoti. Klausyti – jo sąlygos kietos.
Kiekvienas iš anksto paskirtą tur dalį
Nudirbti, ir tinginiui nėra čia vietos.

III

Jadvyga taip pat, nors duktė jo vienaitė,
Nesėdi sau rankų kaip poni sudėjus:
Sodina jurginų kerus su tarnaite,
Pati jiems su grėbliu ežias išakėjus.
Jai akys kaip našlėse spindančios rasos,
Šilkais sumazgytos geltonosios kasos,
Meili kaip pavasario pirmas dvelkimas!..
Bet žiūri iš veido slapta nuliūdimas.
Ją Goštautas myli, kaip tėvas tiktai

Tegali mylėti, bet žodis retai
Karštesnis jam sprūste kada beišsprūdo:
Tiek darbo jis turi!.. Ir tokio jau būdo!
Jos motina širdį auksinę turėjo;
Ji niekam žodelio skaudaus nepasakė;
Ar buvo laiminga? Ar daugel kentėjo?
To niekas nežino; užgeso kaip žvakė!
Su ja tai Jadvyga ilgais vakarais
Galėjo kaip linksmas paukštytis čiauškėti;
Jai mirus, žodeliais laisvai atvirais
Nebėra prie ko nuo širdies prakalbėti.

IV

Motiejus ant švenčių iš Vilniaus pagrįžo;
Jau baigia klases, o dar vėjus tebgaudo:
Nors raukosi tėvas, jis kaip įsitižo,
Tai žvirblius ir varnas nuo ryto bešaudo.
Su kuo tada žodį prašneksi? Su kuo?..
O saulė taip šviečia! Pavasario oras
Nuo pagirio dvelkia, krūtinę bučiuoja.
Taip sieloje giedra! Pažadintas noras
Lyg, rodos, ko ilgis, lyg meilę sapnuoja.
Bet nėra Jadvygai kada besapnuoti;
Jauniems jos pečiams rūpestys nepigus:
Drabužį ir maistą šeimynai paduoti
Ir, baigiantis metams, suvesti galus.
O čia ir garnys pagiry suklegeno,
Pernešęs po pažasčia kregždę juodmargę:

Reiks pusdienį siųsti, kaip buvo nuo seno,
Nes valgyt norės darbininkai pavargę.
Ant galo, nuo darbo nulikus, Jadvyga
Įbėgo į saliūną prie pianino;
Užgauti nors vieną jo skambančią stygą
Kiek laimės ir džiaugsmo, ji viena težino!

V

Ir skausmą, ir džiaugsmą atdengti laisvai
Vienam pianinui Jadvyga paprato;
Jis vienas ją gali suprasti visai,
Jis vienas, jai rodos, našlystę jos mato;
Kaip skundas į Dangų jo skrysta balsai,
Ir pakelia dvasią, ir širdį sukrato!..
Štai, mirus matušei, bus metai dveji,
Tik jam savo paslaptis paveda ji!
Ir jis ją supranta: širdies paslapčiausią
Jos maldą atjaučia ir, jai paklusnus,
Tai verkia ar džiaugias, tai skundžias ar klausia,
Tai skelbia skaisčiausius mergystės sapnus.
Šiandieną, kad skleidžiasi spinduliuos lapas,
Kad dvelkia malone pavasario kvapas,
Jadvyga ir draugas taip stygomis šneka,
Taip jiem valandėlės kaip pasakos lekia,
Kad nieko nemato, negirdi svečių,
Kurie, užsiklausę svajonių skaisčių,
Nedrįsta pratarti: akordai prapultų;
Bet irgi klausytis slapta neišpultų.

VI

Jadvyga pakėlė žydrąsias akis,
Ir visas jai kūnas iš karto nutirpo.
Ją diegte nudiegė kita kibirkštis!
Norėjo pašokti; bet kojas pakirpo
Nematoma jėga: jai priešais stovėjo
Jaunikis gražus, nepažįstams visai;
Kaip ugnys safyro jam akys spindėjo.
O veidą dabino pirmieji ūsai.
„Odi profanum vulgus et arceo“*, –
Atsiliepė Glinskis juokaujančiu tonu,
Pertraukdamas tylą. – Varyk mus namo!
Matyt, nebelaukei tokių nevidonų!
Bet mano moksladraugis Juozas Rainys,
Kurį aš prieš tamistą apkalbinėjau,
Taip muziką sakosi mylįs žynys,
Kad mes... nagi teisinkis pats, geradėjau!“
Čia Juozas jau lūpas atverti ketino,
Širdis jam tvaksėjo, plačiau atsidarius;
Bet pana Jadvyga klausyt nemėgino,
Kaip paukštis paspruko, tik „perprašau“ tarius;
Pašaukus tarnaitę, jai liepė skubėti
Prašyti ponaitį ir poną greičiau.
„Svečiai iš Sokaičių!.. ir taip netikėtai!..
Dievuliau! Kad būtų dar kiek žmoniškiau,
Švariau apsitaisius! Dabar nuo pat ryto

* Eilė paimta iš Horacijaus, lib. III, carm. I. Lietuviškai: „Neapkenčiu nepašvęstos gaujos ir varau nuo savęs.“

Ik šiol nesivilkusi apdaro kito!
Plaukai pasišiaušę kaip šiurpės nuo vėjo;
Basa...“ Čia net verkti Jadvyga norėjo.

VII

Nuo Goštauto dvaro, už mylę geroką,
Ant rėžių siaurų neturtingai maitinas
Sokaičių bajorai; nors arti temoka,
Savitarpy ponais-paliokais vadinas.
Per teismus nuplikę, basi į bažnyčią
Žingsniuoja ir vien prieš miestelį apsiauna.
Prašnekink lietuviškai juos norints tyčia,
Jie tyli; vien barzdą išpūsdami šauną.
Jų moterys austi marginių nemoka,
Prie darbo gan tingios ir snausdamos ruošias;
Bet polką po aslą patrypdamos šoka
Ir išeigai perkelio jupomis puošias.
Nususę Sokaičiai ne Goštautui pora,
Kurs tūkstantį margų su viršumi valdo.
Bet Glinskį jis gerbia kaip tvirtą bajorą,
Kursai nesipūsdamas ūkio neardo.
Jis Glinskiui ir Joną išleisti padėjo
Į mokslus, sušelpdamas jį reikale;
Todėl neužmiršta ir šis geradėjo
Į petį bučiuot su guodone gilia.

VIII

„A, sveiks, ilgaskverni! – pravėręs duris,
Motiejus pasveikino klieriką Joną. –
Bijau, ar dūšelė į dangų neskris,
Gavėnei supliuškinus juodą sutoną."
„Ne taip jau tur būti išrodome baisūs, –
Jam Glinskis atsakė. – Kad mūsų būrys
Vis auga: štai mano moksladraugis taisos
Taip jau seminarijon: Juozas Rainys!"
„Oi sergėkis, tamista, to geradėjo! –
Į Juozą Motiejus juokaudamas tarė. –
Matyti jam velnias rimtai įkyrėjo:
Prieš jį ne vienam pašaukimą įvarė."
„O vis tik įtraukt ne kiekvieną jis gali, –
Atkirto Rainys. – Kas velniop jau težiūri,
Tasai, apsirinkęs sau juokdario dalį,
Verčiau ilgaragių pasirenka būrį."
„Veizėkit! naguotas, nepėsčias Rainys!
Tur būti plėšrių ilgasparnių ainys!..
Aš, tartum nujausdams svečių juodsparnių,
Dvi varni pašoviau; žiūrėkit šitai!
Juk kaip nepavaišint svečių malonių,
Kokių net iš kelmo isšpirsi retai."
„Na, tokia ir puota, koksai medininkas!
Bet varna lyg moterų būtų lyties;
Ne dvasiškam luomui! Verčiau savininkas
Jaunikiui gražiam ją prispaus prie širdies!"
Atsakymas Juozo Motiejui patiko

Už tai, kad skolingas šis jam nepaliko,
Ir ėmė bučiuoti, karštai apkabinęs,
Lyg būtų nuo šimto jį metų pažinęs.

IX

Pagrįžo ir Goštautas; darbus paliko,
Nes svečias aplanko, tai Dievas aplanko;
Ir nors pavardė Rainio jam nepatiko,
Bet, to neparodęs, jam padavė ranką.
O Jonas jam mylimas buvo tikrai,
Kursai, su Motiejum sutikęs širdingai,
Kaip draugas ir perspėjo jį atvirai,
Ir lenkė prie gero gana pasekmingai.
Todėl ir Motiejus dabar nebe tas,
Kaip pirma kad buvo kaip vėjas suklydęs;
Kaip vyras apleido draugystes piktas,
Jų visą paikumą ir blėdį išvydęs.
Ir tėvo gerove dabar nedidžiuojas;
Nestato kaip čiaužiantis sliekas ragų;
Karštai pamylėjęs tėvynę, darbuojas,
Žinodams, jog nėra dienos be vargų;
Tik saujoj sugniaužęs nelaiko skatiko,
Ir norints užmanymus turi gerus,
Bet būdo gan minkšto kaip buvęs paliko;
Ant galo liežuvis ne kartą aštrus.

X

„Bet kur tai Jadvyga?“ – jo tėvas užklausė.
„Tur būti, – atrėžė Motiejus, – dar rėdos,
Juk moterų būdas – išrodyt gražiausia!
O čia jaunikaitis – ne vaikas pelėdos.“
Net prakaitu Goštautui veidas nubalo:
Ir gėda dukters, ir atsakymo kvailo!
Ir tai dar prieš ką!.. „Paikas!“ – tarė ant galo.
Užgautos mergaitės ir Juozui pagailo,
Ir toj valandoj, neapkęsdams giliai
Motiejaus, jau lūpas atverti norėjo;
Jam švietė žnairiai iš akių spinduliai;
Bet čia pro duris ir Jadvyga įėjo.
Kad būtų dabinusi, to neregėti!
Bet pats jai nebūtų galėjęs artista
Ar ką beatimti, ar ką bepridėti:
Gražių moteriškių čia taktas neklysta.
Šneka nesirišo, visus išmėginus
Takus; pats Motiejus, juokuoti pradėjęs,
Nutilo; Jadvyga lyg ko nusiminus;
Mažai tekalbėjo ir josios gynėjas.
Savitarpy vienas, kaip sako, tebus
Ar atbulas, ar įkyriai nešnekus, –
Išdžiūsta kalbos turtingiausia vaga;
Palieka užkrėsti visi jo liga.
Tik Glinskis, kaip Goštauto tikras namiškis,
Šiek tiek dar berišo netvarkią krūvelę,
Juokais pasakodamas: „Šiandie jiems kiškis,
Važiuojant į Aukštdvarį, peršokęs kelią.“

XI

Čia Mauša Rudbarzdis, pravėręs duris,
Jarmulką nuvožęs, maldavo karštai:
„Šviesiausias poneli! Juk kaina nukris;
Aš moku brangiau, kaip man gyvą matai!“
„Ta atilsio man nebeduos kirmėlė
Šiandieną“, – lyg pykdamas Goštautas tarė,
Bet džiaugės: graži jo teliukų veislė
Žydeliui akis iš kaktos net išvarė.
„Be reikalo, Mauša, neaušink burnos,
Kaip vien kakaryku, taip vien kakaryku
Dainuodams. Sakiau, ir nebus atmainos:
Jei nori derėtis, eik pirkti gvaizdikų!“
(Jau buvo besakąs: keliauk prie mužikų.)
Rods, Mauša žinojo jau Goštauto būdą,
Nekart nuo jo pirkdamas gyvulį, grūdą;
Bet žydo nuo amžių jau toks papratimas:
Ilgiau paderės, – bus laimesnis pirkimas.
Kai Goštautas, perprašęs savo svečius,
Išėjo užbaigti derybas su žydu,
Jauniesiems, dar vingius padaręs kelius,
Lyg papūtė oras sveikesnis į vidų...
Susėdę arčiau, net juokuoti pradėjo;
O Jonas ir Juozas, Jadvygai priminę
Nebaigus jai skambint, labai malonėjo
Išgirsti bent užbaigą jos galutinę.

XII

Jadvyga visaip išsisukti mėgino;
Bet Glinskis ir Juozas taip meldė širdingai!
Ji sakėsi skambinti ant pianino
Tiktai tesimokanti, gal ir klaidingai.
Kitiems nepapratus atdengti jausmų,
Ji žino: skaudu ir nelengva jai bus
Tą draugą prašnekinti tarp svetimų,
Kuriam patikėjo slapčiausius sapnus.
Bet veltui Jadvyga išsikalbinėjo!..
Kai jau įvairiausias spragas išmėgino,
Kai Juozas patsai padainuot prižadėjo,
Ant galo jau sėdosi prie pianino.
Užgavo akordus. Jų vienas už kito
Skardžiai nuskambėjo tolyn kaip gandai!..
Nutilo!.. Jai akys kaip žvaigždės nušvito,
Ant baltojo veido nuraudo skruostai.
Dabar lyg atplaukę balsai iš Dangaus,
Kaip verkiančios vilnys siūbavo ir pynės.
Tai diegė į širdį iš skausmo gilaus,
Tai monais vaidinos skaisčiausios gražybės,
Tai nešė ramumą kaip girios tėvynės!
Šopeno noktiurnai! Kiek slepiat gilybės!
O, veltui nuo jūsų širdis kada gynės!

XIII

Dar ausyse gaudžia, neskamba balsai!
Nutilo!.. Neplojo Jadvygai nieks bravo,
Tik angelas pralėkė, rodos, patsai!
Tik, rodos, per sapną krūtinė siūbavo.
Gal žodį be reikalo davė Rainys
Dainuoti!.. Bet davė ir jo nemainys!
Giliai atsiduso, lyg oro plačiau
Norėdams pasemti iš savo krūtinės;
Ir žodžiai paplūdo kas kartą griaudžiau,
Tarytumei kanklės skambėjo auksinės:

Iš aukšto švietė jaunam keleiviui
Žvaigždė ant dangaus
Ir rodė kelią į giedrą šalį
Ramumo brangaus.
Bet netikėtai užtemdė dangų
    Plačiai debesis!..
Ir suklaidino keleivį jauną
    Giria ir naktis!..

Kaip jaunas sapnas skaisčios malonės
Dievaitė šitai,
Pamojus ranka, keleivį veda,
Kur švinta rytai!
Antai jau rausta aušros padangės...
    Bet liūdna jaunam:
Apleis keleivį graži dievaitė,
    Teks eiti vienam!..

XIV

Jadvygai ir žodžiai, ir tonų balsai
Patiko; net akys iš džiaugsmo žibėjo;
Tiktai užganėdintas Juozas patsai
Nebuvo: jam stygos per jautrios skambėjo!
Ir, permainęs balsą jausmingai malonų,
Rimtai uždainavo baritono tonu:

Nors, žinau, rūpestingos čia ant žemės kelionės
Niekados neapšviesi, viltis!
Betgi aš nemaldausiu kaip didžiausios malonės,
Kad man Viešpats užmerktų akis!

Apsiverkti nemoku, pasiskųst negaliu:
Nesupras žmonės mano skundos!
Ir nueisiu pro šalį su tuo skausmu giliu,
Kurs be žodžio paliks visados.

Čia Juozui širdis taip pradėjo tvaksėti,
Kad balsas ant karto nutrūko suklydęs.
Dar buvo iš naujo mėginęs pradėti
Neužbaigtą giesmę, bet, priešais išvydęs
Jadvygą, jos ašarų pilnas akis,
Nutilo tarytum sugautas vagis!

XV

Pabaigęs derybas, jau Goštautas buvo
Linksmesnis: nuo žydo atlupo šimtinę!
Nemaž jų į Krokuvos iždą pakliuvo,
Ir toji, jis tiki, nebus paskutinė.
Nors tiek kaip bevaikis Baduonių Kmita
Jisai akademijai duoti negali;
Bet tautišką mokslą sušelpt kai kada
Ir jis neužmiršta, jam nešdamas dalį.
„Čia mūsų mokyklose žūva dvasia!
Vaikai nepažįsta tėvų praeities!
Ir žingsnis už žingsnio visų akyse
Užlieja verpetai maskolių vilnies!
Vienoj tik dar Krokuvoj aukuras senas
Šventų palikimų lig šiolei kūrenas!..“
Ne taip nusiminę vaikai aimanavo;
Bet Goštautui veltui užginčyt mėgino:
Jis vien tiktai galvą skurdžiai belingavo:
„Pas mūsų tiktai, kaip ištautint, težino!
Todėl ir Motiejų į Krokuvą leis,
Kad, mokslą ten baigęs, pažintų tą kraštą,
Kursai nuo Jogailos kultūros keliais
Mums nešė brolystę, ir laisvę, ir raštą...“

XVI

Svečiai išvažiavo. Jadvyga ilgai
Jų tarškantį briką akelėms lydėjo.
Tarytum ko trūko! Lyg dygūs nagai,
Krūtinę surėmę, gilyn vis skaudėjo!
„Bet argi tai kunigu Juozas jau bus? –
Nuliūdusi klausė Jadvyga savęs. –
Tur galvą nemenką ir moksle gabus,
O mokslas su galva aukštai jį išves.
Taip jautrią tur širdį, o žmonės, žinai,
Be meilės jam karštą atšaldins krūtinę;
Atvės idealai, gražiausi sapnai,
Žmonių melagystę iš anksto pažinę.
Jo alpstančią širdį ji žadint mokėtų,
Jam būtų gaivinančia ryto rasa,
Kaip angelas-sargas karštai jį mylėtų,
Jo siekiams aukštiems atsidavus visa!
Ir vienas ant kito saldžiai pasirėmę,
Bežengtų sau bendrą kelionę greta;
Iš meilės šaltinio sau galią pasėmę,
Nelenktų pečių po sunkiausia našta!“

XVII

Tarytum iš miego pabudus ant galo,
Pati net pabūgusi savo sapnų,
Jadvyga mėgino, užsėdus prie stalo
Bemegzti, bet kliudė per daug atmainų!
Nesisekė darbas. O mintys vis bėgo

Kas kartą tos pačios, lyg tyčia kankino!..
Atsiminė: Juozui daugiausia pamėgo
Noktiurnas nuo „cis-moll"! Ir jau pianino
Akordus paėmus, iš naujo pradėjo
Kartoti Šopeno noktiurną gražiausį;
Balsai vėl žavėdami supos, skambėjo
Ir skelbė raminantį skausmą švenčiausį,
Kurs neturi žodžių, tik balsas stygų
Jį neša į Dangų nuo žemės vargų.
„Kodėl tai, Jadvyne, tau šitas patiko
Noktiurnas? – atsiliepė tėvas ant galo. –
Ar negut Rainys tuos garus tau paliko?
Ne veltui dukrelei ir veidas nubalo!
Girdėjau: ir Rainiui noktiurnas Šopinis
Patiko, tačiau neužmiršk niekados:
Kad tarpas tarp jo ir tavęs begalinis!..
Ir jį išvaryk iš siaurutės galvos!"
Motiejus juokuodamas buvo prataręs,
„Kad žmonės vis lygūs: Adomo veislė!
Neturto užlopiama esant skylė!.."
Bet Goštautas rūstas, plačiai atidaręs
Akis, lyg jam žodžio pritrūko gerklėj,
Nuėjo sau gulti, labanakt netaręs.

TREČIOJI GIESMĖ

I

Pabudo iš miego nuraudę rytai.
Pakilo saulutė, bet dar neaukštai;
Dar braukia rasas nuo kasų:
O rasos kaip perlai ant lapų sužibo,
Vainikų galvelės prie žemės nudribo
Ir tūkstančiais spindi varsų.
Pasveikino rytą budrus vyturys.
Kas kartą išveizdi aiškiau pagirys;
O saulė vis lipa aukščiau.
Keli spinduliai net ir langą užgavo,
Per medžių šakas nedrąsiai sužaibavo
Ir žiūri į vidų skaisčiau.
Bet veltui bežiūri skaisčiau spinduliai:
Dar Juozas ir Jonas tebmiega giliai;
Net Ruzė Glinskiutė pikta:
Seniai pasirėdė gražiais perkeliniais,
Žiedais užsimaustė šviesiai misinginiais!
Atauš pagalios arbata.
Ar žadinti, Glinskienė jau nebežino;
Du kartu sukosyti, rods, pamėgino,
Bet jų nepaleidžia miegai.
Lyg, rodos, ir gaila jų sapną baidyti:
Jau išnaktos buvo, o šviesą matyti
Pas juos buvo vakar ilgai.

Tikrai, apie ką taip ilgai jie kalbėjos,
Žinoti Ruzytei labai gal norėjos,
Bet kas tenai juos besupras?
Tik, rodosi, brolis kalbėjo už du,
O Juozas iš reto: „Aš noriu, žadu:
Bet kaip? Vienas Dievas išras..."

II

„Na, vyrai! – atsiliepė Glinskis drūtai. –
Lig priešpiečiui miegta dykūnai tiktai!
Iš miego nei mano žmona
Neišsuka sviesto, o juk, indaroką
Aukštai pasiraičiusi, suktisi moka.
Gana bekirmyti, gana!"
Užgėdinti vyrai iš lovų kūliais
Išvirto, o saulė skaisčiais spinduliais
Tiesiog į akis jiems žiūrėjo.
„Ir mano jau boboms belaukt nusibodo;
Važiuot į bažnyčią jau laikas išrodo:
Nemaž ten žmonių nubildėjo.
Šiandieną, vyručiai, brangus Atvilkys*;
O jūs besivartot kaip lauže lokys!"
Vis Glinskis jiems varė nuo galo:
„Už Kauną atsiėmėt skolą šiandieną:
Gal vakaruot teko ten naktį ne vieną;
Bet marš nusiprausę prie stalo!"

* Kitur sakoma: Pravadų diena. Senovės bažnyčioje tą dieną naujai apsikrikštiję nusivilko baltą rūbą; iš to: Atvilkys.

„Kalbi nežinodamas, – tarė pati:
Paklausk, kuomet atgulė vakar? Kiti
Seniai jau miegojo saldžiai.
Bepumpi kaip ubagas, pupų sau puodą
Pabėręs: užmigt ne tik mokslas neduoda:
Pasiekia visur rūpesčiai.“
„Kas žmoniškai šneka, iš karto suprasi!
Pačios, pasivožęs po puodu, nerasi
Tokios kaip manoji sena!
Kokie rūpesčiai tiems beūsiams tikrai?
Nevaišino Aukštadvario ponas gerai?
Ar apdavė kuo mergina?“
Čia pažvelgė Ruzė į Juozą slapčia.
Tas gėrė arbatą, esąs kaip ne čia;
Tylėjo, kaip žemę pardavęs!
O Ruzei tarytum kas širdį įgnybė:
Ar būtų jai Juozas šiąnakt per kvailybę
Be reikalo prisisapnavęs?

III

Bildėjo ir rūko nuo ryto keliai.
Kieno kiek įmanomi buvo arkliai,
Tas porą pavalkais užkinkė;
Pėsčiųjų kaip gulbių devyni pulkai;
(Nuo jų apdarų marguliavo takai)
Žingsniavo, būriais susirinkę.
Ant vyrų daugiausia sermėgos milinės;
Mergaičių gi jupos margai čerkesinės;

O rūtos dabina kasas.
Į Užventį plaukė. Didi atlaidai,
Ir bonės raudonos, ir graudūs varpai
Dievotules kvietė visas.
   Pratėgminės dvarponių minkštos karietos
Ik šiolei netrinksi: bažnyčioje vietos
Už auksiną vis atsiras:
Sulėkusiems ponams pusiau tik sumos
Vis šveicorius vietą lazda iškamuos,
Daužydams sermėgiams kupras.

IV

   Jei Dievui tik lūpų užtenka garbės,
Žemaičiai kaip žvaigždės Danguj bežibės,
Jų balsas padanges aplėks:
Ar gieda Ražančių, ar šventą Antaną:
Ar valandas apie Švenčiausiąją Paną, –
Jų nieks iš tiesų neperrėks.
   Bet maldai ir širdį jie turi nešaltą;
Ledais tik paviršiumi laiko apkaltą;
Ji tirpsta per „Šventas Dieve!“
Ir Vilniuje, ten Aušros Vartų angoj,
Šventoj Kalvarijoj, garsioj Kretingoj,
Stebuklais brangiam Šidlave!
   Bet visą širdies jų suprasi jautrumą
Tada tik, kad „Pulkim ant kelių“ per sumą
Užtraukia bažnyčia visa!
Kad dreba net sienos nuo balso ir griausmo,

Už nuodėmes ašaros veržias iš skausmo
Ir krinta kaip Dievo rasa.
Taip jausti ir melstis tik vargšai tegali,
Kurių nuo senovės nelepintą šalį
Beslėgė vargai ir vargai!
Ir žudė kryžiuočiai, ir baudžiavos spaudė,
Ir kraujo, ir ašarų upės bemaudė,
Retežius gamino draugai!

V

Tą giesmę, Strazdelio nekaip išgalvotą,
Tą „Pulkim ant kelių“, tiek kartų giedotą,
Rainys iš pat mažo girdėjo!
Šiandieną tačiau taip kita jam išrodė:
Kiekvienas jos posmas jam širdį lyg skrodė,
Ir ašara akys žibėjo.
Štai žmonės pavargėliai meldžia malonės!
Ir jam iš krūtinės nors neina dejonės,
Bet kelias ne rožėmis klojas.
Dar užvakar buvo gražaus pašaukimo
Jam kelias taip aiškus; dabar apšvietimo
Maldauja, ant kryžkelio stojęs.
Ne tai, kad tikrai nežinotų, kur žengti;
Bet skaudančią širdį nelengva palenkti:
Gali tik ją laužti kaip plieną!
Kad norints bent protas jam aiškiai prašnektų!
Dar Juozui šiandieną jo balso užtektų!
O, rodos, užtektų šiandieną!

Ir, matomai, Viešpats išklausė meldimo;
Štai Juozui pagailo gražaus pašaukimo:
Suaugo su juo nuo mažens!
Net pašaipą kartais už jį iškentėjęs,
Ar gal jį bemėtyt, kaip šėlstantis vėjas
Kad blaško lapus iš rudens?

VI

Kad „Pulkim ant kelių“ beūžti nustojo
Ir kunigas „Gloria“ jau užgiedojo,
Pakėlė ir Juozas akis.
Praslinko tada pro jo pakraštį dvieju:
Tai buvo Jadvyga su broliu Motieju,
Bet ją Juozas matė užvis!
Kas tuokart su juo atsitiko, nežino;
Tik veltui su atida melstis mėgino;
Jo mintys vis klydo ir mišo.
Tai, rodės, iš jo besityčios Juška!
Tai širdį lyg dilgė erškiečių šaka!
Tai, rodės, kas pančiais surišo!
O kartas nuo karto vis grįžo mintis,
Kaip ta paslėpta pelenuos kibirkštis,
Kad, vėjui papūtus, atgyja:
Jadvyga čionai! Ko nuliūdus jinai?
Nejau, angelėli, ir tu pažinai
Skaudžiausią širdies kalaviją?
Dar pažvelgė kartą... Ir viską užmiršo!
Vienintelis jausmas nūn paėmė viršų:

Ar buvo tai meilė? Gal ne!
Gal buvo tik broliškas gailesčio jausmas,
Kuriam mylimosios daugiau sopa skausmas,
Kaip savo paslėptas dugne!

VII

Suma jau pasibaigė. Vienas už kito
Bajorai pro žmones laukan išsirito;
Poroms klebonijon betraukė.
Vikaras pamokslą pasakė griaudingą;
Sutrynė ne vieną širdelę jausmingą!..
Bet ponai pamokslų nelaukia.
Nors Juozas bažnyčios apleist neskubėjo,
Tačiau iš pamokslo nedaug ką girdėjo:
Kitur jo beskraidė mintis.
Jis žino: dabar pas kleboną pilnai
Svečių susirinko, turbūt ir jinai!..
Ten traukte jį traukia širdis.
Seniuką kleboną aplanko visi:
Guodoja jį ponai ir vargšai basi;
Visiems atdari jo namai.
Pas jį ir į teismą ateina kas dieną;
Kaip tėvas skaudžiai jis apšaukia ne vieną,
Tačiau atsileidžia ūmai.
Šiandieną nemaža svečių susirinko;
Pirmiemsiems vežėjai jau arklius bekinko.
Asesorius kunigus skaito:
Atvykti be bilieto jiems nevalia!..

Tačiau valdininką apeisi šalia,
Jei jis nuo degtinės apkaito.

VIII

„Per daug dievobaimingas tamsta esi! –
Atsiliepė Ruzė. – Štai laukiam visi
Mes tamstos seniai... net prailgo!“
„Norėjau, – atsakė Rainys, – paklausyti,
Kaip sakos pamokslas; juk rasit sakyti
Pačiam prisieis neužilgo.“
Jadvyga į Juozą čia taip pažiūrėjo,
Kad tas net prisiekti širdy panorėjo
Daugiau nesijuokt niekados.
Motiejus, kurs apžado tokio nedarė,
Bemaž kone verkti Ruzytę privarė,
Kad ta nesilaiko mados:
„Dabar mat panelės kitoniškai klastos,
Ir uodegas išpučia kaimiškės prastos...
Ne rožės iš dangiško daržo!“
„Iš Dievo malonės!.. – Glinskytė stebėjos. –
Tai ar apsileisi?.. kaip sodžių verpėjos,
Kurios net stuomens nesuvaržo.“
„Na, gražios merginos! Gana jaunikaičius
Iš kelio klaidinti! Seniai, į Sokaičius
Žiūrėdami, žvengia arkliai!“ –
Namo juos beragindams, Glinskis sušuko:
Skilvys mat išalkęs jam grobus susuko
Ir kurkė po pilvą pypliai.

Nors davė klebonas stiklelį išmesti, –
Per tai tik gavai įkyriau pasigesti
Žalibarščių ir lašinių!
„Gana jau, besoti!.. – jį Glinskienė mokė: –
Nors kartą bent liaukis su pasaka tokia!
Net gėda kaimiečių žmonių.“

IX

Nors Ruzei Motiejus gana įkyrėjo,
Tačiau kad į kelią jai ruoštis padėjo,
Pritūpčiodamas mandagiai, –
Mergaitei širdelė minkšta atsileido,
Skruostai net užkaito ant apskrito veido,
Ir akys nušvito smagiai.
Užmiršo tada, kas jai šiąnakt sapnavos,
Ir taip su Motiejum meiliai šnekučiavos,
Kad, rodės, ir tam nusibos.
Jadvygai ir Juozui vieniems pasilikus,
Akims jų netyčia bailiai susitikus,
Iš karto pritrūko kalbos.
Pritrūko iš karto kalbos ir drąsos!
Taip merkias iš karto žmogus nuo šviesos,
Kad trykšta tiesiog spinduliai;
Bet akys daugiau nekaip žodžiai atdengia:
Giliau jos į širdį nedrąsią nužengia
Nekaip iškalbingi piršliai.
Jadvyga ir Juozas nedaug sau pasakė;
Bet širdys gana sutartingai jiems plakė;

Ir veltui drovėjos aikštės:
Abudu suprato kiaurai širdimi,
Jog sau nebebus niekados svetimi,
Ar džiaugsis kada, ar kentės.

X

„Mus tamsta per vasarą dar aplankysi? –
Paklausė Jadvyga. – Juk gal atsiminsi
Našlaičių ir savo draugų?“
„O, noro netrūktų, – atsakė Rainys. –
Bet puikūs čia rūmai, o aš vargdienys;
Man skirta vien kelias vargų!“
„Kodėl gi vargų? Kas kam skirta Dangaus
Aš to nežinau; tik žinau, nuo žmogaus
Priklauso dažniausiai likimas;
O tamsta, tikiuosi, visai ne iš tų,
Kurie nepasiektų net rūmų aukštų,
Jei tvirtas bus pasiryžimas.“
„Ne koks aš didvyris, kaip tamsta manai!
Bet pertvaros yra, kurių milžinai,
Ir tie nepajėgtų išgriauti;
Jos amžiais išaugo lig mūsų laikų;
Čia jėga neveiksi, o melsti aukų...
Ne! Meilės vargu elgetauti!“
„Jei noras bus karštas, šalčiausius ledus
Sutrupins, bet tamsta per daug išdidus,
O tai nemaža nuodėmė!
Tačiau ateitis, aš tikiuosi, parodys,

Kad tamstos širdelė geresnė neg žodis;
Joj mano vilties ištvermė.“
Ir, trilapį neužmaršuolės gėlelės
Nuskynus nuo drebančios rankoj puokštelės,
Nuraudus, lyg kuo nusidėjus,
Piršteliais jam įteikė, per užmiršimą
Net neatsisveikinus, sėst į vežimą
Pasprukus, kur laukė Motiejus.

XI

Kelyje Jadvygai vis dūrė į širdį,
Kad šiandie nuo Juozo tą patį ji girdi,
Ką vakar iš tėvo girdėjo;
Ar būtų Motiejaus čia neatsargus
Liežuvis prikišęs nelemtus nagus?
Tikėkis ko gero nuo vėjo!
O, kiekgi tai kartų kančia ir juokai
Greta sau bendrauja ir rišas paikai,
Ir veltui ieškotum pradžios:
Taip buvo per amžius! Taip buvo ir bus,
Su tuo ir pasaulis nueis į kapus.
Ant paiko čia nėra valdžios!
Bet ne! Rodos, brolis už ją tik užtartų!
Net tėvui pačiam jis išdrįso tiek kartų
Užginčyt, n’apkęsdams skriaudos;
Nors nėra tarp brolio ir jos atvirumo,
Nors juokias dažnai iš sesutės jautrumo;
Bet jos nenuskriaus niekados.

Tos abejos mintys Jadvygą kankino
Per ištisą kelią ir veltui mėgino
Į brolį linksmiau ji prašnekti;
Šneka nesirišo: nelengva kalbėti!
Per prievartą širdžiai nelengva tikėti!
Nelengva, kas plyšo, susegti!
Nebuvo taip pat ir Motiejus šnekus.
Gal kaltas tam murksantis oras sunkus?
Nes debesys dangų aptraukė:
Nekrinta iš aukšto ik šiolei lašai,
Bet debesys juodos praskydo palšai
Ir vien tik griaustinio belaukė.
Nušvito žaibais pagirys vakarinis;
Sugriovė šių metų pirmasis griaustinis,
Ir griauna, ir greit nenustos.
Pabiro lašai vis kaskart didesni;
Ir štai jau upelių šimtai tekini
Į prieglobstį bėga Ventos.

XII

Laimingas, kursai apsiverkti dar gali:
Palengvins jam ašaros skausmo nors dalį!
Laimingas, kam ašaros krinta!
Taip debesys murkso ant palšo dangaus;
Bet iš po lietaus, su perkūnais staigaus,
Dangus lyg kad veidas nušvinta.
Laimingas tasai, kurs tarp žemės vargų
Sau draugą sutiko iš šimto draugų

Ir gali jam širdį atverti!
Laimingas!.. Lengviau jam kentėti tada!
Taip vieno našta, ant dviejų sumesta,
Pečių taip negali nusverti!
   Bet Juozas Rainys nuo mažens niekados
Nei skųstis, nei ašaroms savo skundos
Kaip vaško tirpyt nemėgino:
Kaip ežero stiklas – jo veidas ramus!
Kaip užtvenktą upę, karčiausius skausmus
Jis savo širdyj užrakino!
   Prieš vieną tik Glinskį, tą draugą širdies,
Jisai neturėjo ikšiol paslapties;
Šiandieną ir tas neišklaus,
Kas Juozo širdy? Tik kai viskas sumigs, –
Gal vienos nemiegančios žvaigždės paliks
Klausytis jo skausmo gilaus.

XIII

   „Kame man brangūs jaunystės sapnai?
Kame tie padangėmis skridę sparnai?
Kur aukštas, gražus pašaukimas?
Kaip šalčio užgauti pavydo žiedai!
Lyg debesys tamsios užtraukė juodai!
Beliko tiktai atminimas!
   Tik vien atminimas!.. Ir tas nepaliaus
Kaip sąžinė griaužti! Kur žengti toliaus,
Kas man beparodys, oi kas?
Kaip silpnas keleivis, ant kryžkelio stojęs,

Kaip, krušai javus bekapojant, artojas,
Taip aš benuleidžiu rankas.
  Kame mano galia, kuriai įtikėjau?
Kaip milžinas žengti per audrą žadėjau
Ir vargti dėl gero kitų!..
Silpnos moteriškės akių spinduliai
Užšvitę įsmigo į širdį giliai...
Ir tiek po visų apžadų!
  Motuše brangiausia! Kaip graudūs varpai
Tau bus ta žinia!.. Kad man lopšį supai,
Nemigus per kiauras naktis,
Kad leidai į mokslą paskui ant skolos, –
Ne tos betikėjais sulaukt valandos!..
  Linksmesnė tau švietė viltis!
Bet argi jau viskas kaip sapnas išnyko?
Nejau ant švenčiausio, brangaus man dalyko
Paženklint kryželį belieka?
Ir vis, ko taip troškau, dienas beskaičiau...
Kur mano vienintelį tikslą mačiau...
Tai viskas pavirstų į nieką?"

XIV

  „Bet argi aš nendrė, belankstoma vėjo?
Ar veltui draugai visados man tikėjo?
Ir milžinu tankiai vadina?
Silpnos moteriškės akies spinduliai...
Svajonės tuščios svetimi sopuliai...
Ir viską ant karto naikina?

Nekrūpčiočiau, regis, nuo griausmo, žaibų,
Nei audros kaukimo, žmonių nelabų,
Nei priešų nuožmiausios gaujos!
Kaip milžinas stočiau į atvirą kovą,
Aprinkdamas Viešpatį sau už valdovą!
Bet jos... o, taip gaila man jos!
Tai angelas, rodos, iš apskričio kito,
Kurs veidu aušros netikėtai užšvito
Ir naują parodė man šalį,
Kas jausmų gilybė! Kiek veide skundos!
O ne! dėl manęs ji kentėt niekados...
Kentėt dėl manęs ji negali!“

Ir kas do naktis! Kaip žvaigždėta, graži!
Užmigo ir paukščiai, ir žmonės visi;
Tik mėnuo per dangų riedėjo:
Tik angelas, įmygio pasiuntinys,
Per sodžius beskrido! Tik vienas Rainys
Akių iki šiol nesudėjo!

I

Tiek darbo padėjus! nakčių nemiegojus!..
Tarp baimės, greta ir vilties, ir grasos,
Ant slenksčio gyvatos naujos atsistojus,
  dienos susilaukus laisvos,
Kiek aušta iš karto drąsiausių sapnų!
Kiek gema sumanymų! Saulė pati
Kitaip, rodos, šviečia ant tų milžinų:
  siaura jiems pasaulė plati!
Laisvi nebužilgo studentai!.. Besems
Tą išmintį gilią, kur mokslo žinovai
Iš katedrų skaito, ir ką tik nulems...
  O, rods, tai ne Kauno vadovai!
„O man, – sako Jakštas Smigeikai, – ir Kauno
Tarytumei gaila! Žmogus čia išvarė
Klases ir svajojo! Čia Nemuno srauno..."
  „E urvas!" – Ažukalnis tarė.
„Ne urvas! Bet visgi išpultų ką veikti, –
Sumanymų pilnas pradėjo Smigeika
Karščiuotis: – Gal laikraštį reiktų įsteigti;
  tai būtų naudinga ir sveika."
„Na, vyrai, už mūsų gražias lietuvaites
Išlenksime stiklą! – čia Tumas sušuko: –
Apleisime našlaites dėl mokslo dievaitės:
  oi, teks pasigest joms Kaziuko!"
Ir, ėmęs niūniuoti: „Sudiev, mylimoji!"

Per petį žiūrėdamas, Daugirdo klausė:
„Ei ką, balandėli Kaziuk, bedūmoji?
  Ar vėl gal kokioji gražiausia?.."
Kazys neatsakė nei žodžio ant to,
Tik šaipės. Rainys prakalbėjo tada:
„Jau skirstytis laikas! Į kelią ryto!..
  Ar vėl susitiksime kada?"

II

Dar vakar gimnazijos buvę vaikai,
Direktoriaus seno drausmės pribijoję, –
Šiandieną jau vyrai!.. Drąsiausi takai
  svajojas jaunoj jų galvoje!
Pabaigę ant galo vargingas klases,
Aplaistę krūvelėj midum atestatus,
Ryto po šalis išsiskirstys visas,
  kur veda sumanymai platūs.
Ar vėlei netyčia kada susitiks,
Sulinkę ant tako siauručio po metų?
Ar vardas kieno nenuskendęs išliks,
  kaip valtis vikrus iš verpetų?..
Kas žino? Sudiev, jūs gražiausiosios dienos
Ir Kauno pakalnių išminti takeliai!
Ir jūsų gimnazijos įprastos sienos!
  ir jūs ne per sunkūs vargeliai!
Laimingas tasai, kurs bent žino, nuo ko
Kelionę pradėt į nežinomą šalį!
Rainys pas tėvus išvažiuoja ryto,
  bet ko betikėtis ten gali?

III

Malonios ir puikios pakalnės Dubysos,
Išpintos žemčiūgų vainikais margai!
Šalis, kur užaugau! Kur atmintys visos
   griaudingos kaip mūsų vargai!
Banguoja Dubysa blaiviai vilnimis,
O beržas našlaitis, nuleidęs šakas,
Kad švinta rytai ir išblykšta naktis,
   jai beria sidabro rasas.
Ne rasos, tai griaudžios jam ašaros byra!
Bet veltui šakas garbiniais apdabins:
Dubysa jau myli... bet tolimą vyrą:
   vien Nemunas ją apkabins.
Lietuvės neieško kaip vilnys Dubysos
Sau meilės už kalnų, už girių tamsių;
Bet meilę ir širdį atranda ne visos,
   nes bėga lietuviai nuo jų.
Lietuvės, kur vilnys Dubysos banguoja,
Sau rūtomis pina geltąsias kasas;
Kad pradalges grėbia, griaudžiai uždainuoja,
   bet širdį jų kas besupras?
Ir eina tos dainos per Lietuvą mūsų
Kaip Nemuno mielo blaivioji vilnis!
Joms pritaria balsas nuo Kuršo ir Prūsų;
   jų klausos nutilus naktis.
Kaip rausta jurginai ir rūtos žaliuoja,
Ir pina Dubysos pakrančius margai,
Taip žydi lietuvės, bet liūdnai dainuoja,
   nes spaudžia jų šalį vargai.

IV

Bet kas gi Onytei Rainių beprilygtų?
Kaip spindinčios rasos – akių spinduliai!
Ar kam taip ir širdis pravirkdint pavyktų,
   kaip jai, kad užgieda griaudžiai!
Štai pradalges grėbia, į kupečius deda,
Ir dainas ringuoja mergaičių pulkai;
Jų tarpe Onytė pirmobalsį veda,
   ir skamba nuo dainų laukai:

Trys sesutės grėbia šieną;
Ne tiek grėbia, kiek dūmoja:
Turi brolį tą tik vieną,
Ir tas vienas joms išjoja.

Ir išjoja į tą šalį,
Kur tėvų tėvai nebuvo;
Retas ten ištverti gali,
Daug jaunųjų ten pražuvo.

Oi gegute, tu raiboji!
Kam tau balsas taip griaudingas?
Oi sesute, ko vaitoji?
Spaudžia skausmas gailestingas?

Broli mūsų, tu jaunasis!
Kokias dovanas paliksi?
Margas kraštas tolimasis:
Ar ten laimę besutiksi?

Ar ten laimę besutiksiu,
Ar sunkių vargų pritirsiu,
Betgi dovanas paliksiu
Ir į tris dalis paskirsiu.

Vyresniajai aukso žiedą,
O antrai šilkų skarelį!
Šiai trečiai, kur liūdnai gieda,
Gilų ašarų upelį.

V

Dar gaudžia balsai; bet mergaitės nutilo,
Vien skubina ritinti džiūstantį šieną;
Kodėl? Vakarų debesis neužkilo,
   kad giedrą užtemdytų dieną.
„Kodėl tai Onytė taip liūdnai vedžioja? –
Užklausė priėjusi Vanda Juškytė. –
Ar gaila, kad saulė įspindus giedroja?
   kad džiūsta žvangučiai pavytę?"
„Kas volungei liepia verksmingai dejuoti? –
Atsakė Onytė. – Ar beržui šakas
Nuleisti!.. Taip širdžiai sunku nedainuoti,
   o jausmo kas pradžią suras?"
„Laimingas, kas jausmui išreikšti gabus:
Jis tirpsta tada, kaip prieš saulę ledai!
Kas gali nors verkti, tam ašaros bus
   kaip balsimo brangūs žiedai!"
Tik galvą ant to palingavo Onytė.

„Be reikalo, – tarė ant galo, – panytė
Taip kalba, lyg, rodos, tikrai nusiminus,
 o vargo sunkaus nepažinus.
Kas kitas mums, vargšams: štai saulė nuo ryto
Bekepina galvas! Ir rankos pūslėtos!
Todėl, kaip tai pievai, ir veidas pavyto,
 ir dainos iš skausmo pradėtos!“

VI

Čia Vanda, į šalį pažvelgus, paklausė:
„O brolis ar dar nepagrįžo viešėti?
Dabar išsipildys valia jo karščiausė,
 sutoną pradėjus dėvėti.“
„Taip juoktis iš mūsų varguolių kančios, –
Prašneko Onytė lig šiol nedrąsi, –
Nereiktų tikrai! Ne be tamstos kalčios
 tas viskas!.. Taip sako visi.
Panytė sau juokias! O mūsų matutė
Štai rausta. Tikrai nelaimingas ir brolis:
Juk tie, kur dabar jam apsupo galvutę,
 pajuokę nuo jo atsitolys.“
„Nugrimzdę į skolą, – Laurynas prašneko
Priėjęs, – tikėjomės: Juozas mums skylę
Užlopys. Duonelės ikšiol dar užteko
 šiaip taip, bet štai brolis užvylė!
Panele! tikrai neklaidink nelaimingo
Mums brolio! Juk skriaudą nemažą darai!
Taip sunkūs laikai! Ir šeimyna pabrango,

o čia dar namai-pragarai!
Ko gero, o tau jau tikrai netikėjos
Nabašninkas mūsų tėtušis nuo ponų!
Kad garbins dievotės dvasiškių gerbėjos,
ar bus tai klausytis malonu?“

VII

Juškytė, akis atidarius plačiai,
Stebėjos ir savo ausims netikėjo!
Jai veidas tai raudo, tai blyško rūsčiai,
nors nieko suprast negalėjo.
Suprato tiktai, jog kas nors atsitiko
Su Juozu. Bet kas? Ko jie nori nuo jos?
Pats būdas kalbos jai skaudžiai nepatiko:
juk ji – ne kaimietė vejos!
Kad Juozas per vasarą lankos dvare,
Kad Rainio nabašninką tėvas sodino
Į stalą, tai jiems mat išaugo aure!
ragai!.. ir ribos nebežino?
„Ko norite, žmonės, nuo mano galvos,
Ir ko susiraukę? – užklausė šaltai. –
Ar negut gal vištgaidis ant sąšlavos
prieš lietų pragydo keistai?“
Ir nieko nelaukus gentis Bilazaro
Namo atsisuko. „Nepyk taip, panyte!
Mums skausmas, ne apmaudas lūpas atdaro! –
ją šnekint mėgino Onytė. –
Juk kunigu brolis tegul sau neliktų!

Nelengvas tai žingsnis – tarnyba bažnyčios!
Man rūpi, kad viltyse neapsiriktų:
  juk žmonės paskui besityčios!"
„Begaišus tik! – seseriai tarė Laurynas:
Nežūsme, jei Dievas tik gyvus laikys
O tamstos dvare laukia mūsų vaikinas
  ir paslaptis pats apsakys!"

VIII

Juškytei laimingai išgirsti neteko
Lauryno, bet viską suprasti pradėjo:
Rūstybė kaip upė palengva nuseko,
  širdy vien tik juoktis norėjo.
„Tai Juozas į kunigus eit neketina?
Dėl jos tai? Ir ji nepasergėjo to?
Jo būdas slaptus mat jam lūpas rakina!
  Reikės jį prašnekinti ryto."
Jai taip žingeidu, kaip tai meilės jam žodžiai,
Ilgai pasislėpę, ant galo prašneks?
Ne taip kaip Mankauskiui, kurs kalba nuobodžiai,
  nes žino, kad Vanda jam teks!
„Už Juozo tekėti? O ne! niekada!
Juk ji ne kaimietė, jis pats tur suprasti;
Bet jo paklausyti šneko kai kada –
  meiliau, negu auksą atkasti!"
Kas širdį žmogaus besuprasti galės?
Ji mainos kaip margos padangės nuo vėjo;
Bet neina pavėju: ir tą pamylės,
  kurio sau pavergti nespėjo.

IX

Širdis be karionės nemoka mylėti:
Be kliūčių ji gęsta aistra kibirkšties!
Kur lengva mylėti, nereikia kentėti, –
ten rankos jinai neišties.
Kas skausmo, nemigęs naktim's, nepažino,
Kas neslėpė riedančių ašarų savo,
Kas savo širdies sopuliais nemarino, –
tas meilę sapnuot tesapnavo.
Tas laimei pasiekti gal ranką išties,
Kaip kūdikis menkas, drebėdams bailiai.
Nevertas! Jis rakto neras nuo širdies;
bet jo neužmuš sopuliai,
Ant žemės plačios neišlepę vaikai!
Jiems kaulų ant tako gana pamestų!
Laimingi! Jų meilei taip reikia menkai:
nežino troškimų aukštų!..
Kad Juozas jau taip neužilgo ketino
Į kunigus stoti, Juškytei pagailo;
Dabar gi, kad paslaptį visą jo žino,
jai juokas iš gailesčio kvailo.
Už jo ištekėti! O ne! niekados!
Ir Juozas patsai juk suprasti tat gali,
Išklausiusi jo slepiamosios maldos,
nusuks sau juokais ją į šalį.
Ir linksma kaip paukštis, pabudęs iš ryto,
Pakėlusi jupą, namo beskubėjo.
Aplinkui lig pagirio neužmatyto
šienpjūtė pakvipus krutėjo.

X

Nuo Girdvainių dvaro lig pagirio tęsias
Baltais dobilėliais išpintas žolynas;
Aplinkui, kur žiūri, po pievas plačiąsias
   tarytum sujudęs skruzdynas.
Ant dalgių palinkę antai šienpjūviai,
Sakytum mėgina vis kirsti plačiau;
Išvydusi mirtį žolė pusgyviai
   lyg prašo: „Greičiau, bent greičiau!“
Kaip vilnys ant marių nuo milžino-vėjo,
Taip pradalgės guldos ant pievos žalios;
Pakritę vainikai gardžiau sukvepėjo,
   rasos pasgeidę gailios.
Tenai, ant kalvos, bedainuodami krauna
Mergaitės ir vyrai plačius vežimus;
Paraudusius skruostus jiems prakaitas plauna,
   bet veidas sau linksmas, ramus.
„Sakyk man, Petruk! – pasipuošusi rūta
Užklausė Barbutė, primindama pleką: –
Tikrai gi senovėje vilktakių būta?
   Kaip mūsų senuoliai dar šneka.“
„A Dievas juos žino! Būk daugel galėję
Senovės žavėtojai! – smeigdamas šakę
Į kupetį šieno, Petrukas atsakė, –
   Ir žmones užkeikti mokėję.
Į mišką paleisdavę staugti vilkais
Net visą vestuvių būk susirinkimą!..
Ant galo ir žmonės net mūsų laikais
   įgauna žvėrių prigimimą!“

„Ir meilė būk esanti amžina bėda, –
Šnekėjo Barbutė. – Iš proto išvaro,
Kaip Šatrijos raganos širdį išėda
  ir žmogų paguldo ant maro.“
„Padėk Dieve! – tarė Juškytė pro šalį. –
Dailiai gi vežimą bemokanti minti
Barbutė! Iš tikro tekėti jau gali!
  Ir laikas Barbora vadinti!“

XI

Nelaukus atsakymo, Vanda kiekvieną
Pro šalį prašnekint meiliai neapleido,
Nežino kodėl? Bet jai linksma šiandieną:
  net šypsosi akys iš veido.

Bet štai jau ir Girdvainių dvaras antai!
Sulinkęs į žemę, tarytumei lūžta;
Išbaltintas sienas iš tolo matai
  lyg vištą, apžergusią gūžtą.
Aplinkui sodelis; ties durų išbėgo
Du topeliu; langus lig pusės užgožė
Akacijų krūmai; jų tarpus pamėgo
  serbentas ir raustanti rožė.
Apsukus sodelį, Juškytė norėjo
Į kambarį savo patekti slapčia,
Švariau pasipuošti; šiandieną reikėjo
  juk jai pasirodyt gražia.
Pasakius tikrai, kartą jai pirmutinį

Į galvą atėjo, kad Juozui patikti;
Bent kartą jai norisi gal paskutinį
jam įspūdį gražų palikti.
Bet pėdsakiai-šunys iš tolo pamatė
Mieliausiąją savo globėją panelę
Ir, lodami ją pasitikti įpratę,
nudžiugę užbėgo jai kelią.
Juška su pačia apie Juozą šnekėjo,
Kai šunys „vamt vamt“ ant saviškių sulojo;
Pro langą galinį lyg kas subildėjo:
tur būti Mankauskis atjojo.
Nors poni Juškienė ir mėgsta pamigti,
Tačiau jau nuo priešpiečių apsirėdyti
Papratus: „Tu, tėvai, bėk, – tarė, – sutikti;
aš šoksiu bent apsiklastyti.“

XII

„Tai tu, mano Vandzia! Tikėjaus ko kito! –
Atsiliepė tėvas. – Kame gi buvai?
Pas mus ponas Juozas kaip šūvis įkrito,
o tu lyg kad tyčia žuvai!
Norėjau bent kiek sulaikyti; kaip vėjas
Įpuolė; lyg vandeniu karštu aplietas:
Tiktai atsisveikinti, sakos, atėjęs!..
Žinai jį: kaip titnagas kietas!..
Palauk, sakau, Vandos! Būk žmogus ant galo!
Su ja atsisveikink!.. Jam tik apsiniaukė

Išvargintas veidas; paskui lyg nubalo!..
Kodėl jis tavęs nepalaukė?
Bet aš apsakiau tau ne viską pilnai:
Štai šįmet gimnaziją pabaigė jis...
Bet rasit tu viską geriausiai žinai?" –
čia pažvelgė jai į akis.
Akies neprimerkus, mina nekalčiausia,
„Na, žinoma, – tarė, – turbūt įsitraukė
Į klierikų skaičių!" Širdyje gi klausė:
„Kodėl gi tai jos nepalaukė?"
„Užtat gi kad ne! išvažiuoja teisių
Mokintis į Varšuvą, – sakė Juška. –
Nors gal valandų ten pritirsiąs tamsių,
bet tikįs Apveizdos ranka.
Kaip būsią paskiau, jis nežinąs; tik žinąs:
Į kunigus eiti šiandieną negali...
Per vasarą uždarbį gauti ketinąs,
kur nors išvažiavęs į šalį.
Paskolint pasiūlijau jam pinigų
(Žinai: ir pas mūsų nedaug jų visai),
Tačiau atsisakė: nebijąs vargų;
galįs užsidirbti patsai.
Šiaip taip prikalbėjau vaikus Bilazaro
Prie mokslo bent kiek lig rudens prižiūrėti.
Tas mokslo jaunuomenei užrašus daro
ir Juozui galės kiek padėti."

I

Idėjos, jei didžios, nemiršta kaip žmonės;
Tik neina kaip saulė ramiai be karionės:
Jos mėto ne kartą žaibus!
Užtatgi, kad saulė nušvis ant dangaus,
Nustelbę diegai dar sveikiau atsigaus,
Jų vaisius palaimintas bus.
Atėnų ir Spartos pagirtini sūnūs,
Atminę garsius pranokėjų galiūnus,
Iš amžino miego pakyla!
Ir veltui islamas, galybe puikus,
Prieš Graikiją siunčia jančarų pulkus, –
Štai pančiai belaisviams jau dyla!
Pabudo ir slaviai. Kosovo* kapai,
Tarytum tėvų užžavėti varpai,
Prabilo ir širdis sukratė:
Nudžiugo Maldava, Morica raudojus,
Sriauniau išsibėgo nuo Alpių Dunojus,
Kai tekančią aušrą užmatė.
Ir vengras vergauti toliau nesutiko.
Užsigeidė Stepono švento vainiko
Ant savo karalių galvos;
Slovakai, lužičai ir net Pamarys,

* Nelaiminga kova Kosovo laukuos buvo XIV a. paskutinioji, po kurios jau visi Balkano pussalio slaviai pateko į turkų vergiją.

Net suomių granitus aplankęs šiaurys
Už švintančią laisvę kovos.
  Laimėkite, jaunos pakylančios šalys!
Už laisvę kariauti padės Visagalis!
Drąsiai už tėvynę į kovą!
Nors jėgos gal silpnos, bet stiprins dvasia:
Kas eina su meile, su širdžia didžia,
Tam Viešpats patsai bus vadovu.
  Karadzič, Šafarik, Dobrovski, Deake!**
Vardai jūsų garsūs per amžius skambės,
Ir sūnūs sūnums, jūsų darbus apsakę,
Didžiuosis ir, sau panorėję garbės,
Į darbą sustos kaip tėvų milžinai
Ir žadins kitus taip kaip jūsų vardai!

II

  Po Lietuvą miegta tėvynės vaikai;
Per amžius juos žudė vargingi laikai,
O pranašai skelbė kapus.
Nuvargę, nupuolę, nustoję vilties,
Suvystyti pančiais tamsiosios nakties,
Kada, oi kada atsibus?
  Per Lietuvą Nemunas eina platus;
Ne jam atrakydinti pančių raktus:
Banguoja skurdus, nusiminęs!

** Vuk Stefanovič Karadzič – garsus serbų poeta, Šafarik ir Dobrovski – garsūs slavių ir ypatingai čekų praeities tyrėjai, Pranciškus Deak – garbingiausis kariautojas už vengrų laisvę.

Kaip milžinas kelias ir daužos į šonus,
Pavasario metais senovės valdonus
Ir savo jaunystę atminęs.
   Užmigo tėvynės bajorai-galiūnai!
Dvasia svetima jų gaivinami kūnai;
Tėvų palikimą užmiršo;
Nustoję senobinio būdo, liežuvio,
Viešai užsigynę net vardo lietuvio,
Tėvynę sau kitą išpiršo!..
   Jų garsūs prabočiai į Brastą, Parčovą
Keliavo ginkluoti tarytum į kovą
Apginti Podolę nuo brolių;
Šiandieną kovoja už Vilniaus lenkystę
Ar džiaugias, kad kūdikį-sūnų suvystė
Pati, parvežta iš maskolių!
   Neklauskis jaunuomenės jos idealo:
Nuskurdo, sunyko, krūtinės atšalo,
Kaip žemė be šilto lietaus!
O, klaustumei veltui, kame jos tėvynė:
Prabočių didžių kaip vergai užsigynė
Ant vieškelio pilko, plataus.
   Jei nori atrasti lietuvį šiandieną,
Ieškok, kur aprūkę šiaudiniai stogai!
Senų padavimų išgirsi ne vieną,
Kurie užsiliko per amžius ilgai;
Tačiau ir tenai, kas atėjo į mantą,
Senelių-tėvų jau kalbos nesupranta.

III

Kas Varšuvos miestą nors kartą aplankė,
Kam teko sau progą atrasti parankią,
Pasprukti nuo globos tėvų,
Tas žino Saksonišką sodną. Alėjos
Ten tamsios. Studentai ir rūbų siuvėjos
Sau paskiria ten „rendez-vous“.
Aplanko jį kartais ir ponai, net ponios,
Šilkais pasirėdžiusios, grakščios, malonios;
Už medų saldesnės jų buzės.
Kad šneka, tau rodos, lakštingalas gieda;
Širdies jų nepirksi už misingio žiedą;
Teisingai, tai šiaurio prancūzės.
Lietuvio, kaip sakoma, būdas, šneka
Per sunkūs; jį lenkės vadina meška.
Lietuviams nuo amžių jos tiko:
Jogaila Jadvygą juk taip pamylėjo,
Kad Algirdo tėviškės išsižadėjo
Ir Vytautui Vilnių paliko.
„Tu, Jakštai, žiūrėk! – besityčiojo Tumas. –
Tų lenkių-deivių stebuklingas grakštumas!
Meilingos kaip glostomos katės!
Iš Dievo malonės poeta! Rašyti
Gali joms sonetus ir širdį įgyti!..
Laimingas, eiliuoti įpratęs.“
Sumanymų pilnas, prie ginčų pripratęs,
Smigeika pradėjo užstot lietuves:
„Ne kartą jisai apie Palangą matęs,
Kurias tik papuošk, o tau širdį nuves

Kur tinkant: Kęstutis, Birutę ties mare
Išvydęs, užmiršo kryžiuočius ir karę."

IV

Studentai kiti: kas užstojo už Tumą,
Kas juokdamas gyrė Smigeikos jautrumą.
Tik Klimui juokai nepatiko:
„Didvyrių vardų bent nekaišiokit, – tarė, –
Kurie mūsų kraštui taip daugel padarė
Ir atmintį šventą paliko."

Į Jakštą paskui, kurs dažniausiai tylėjo,
Švelniai atsigręžęs išrodyt pradėjo
Poezijos pilną gražybę
Laikų, kad Jadvyga, nors ašaros byra,
Apsirenka baisų Jogailą už vyrą,
Tautų pasišventus vienybei.

„Tu, Klimai, tikrai bene iš kunigų! –
Ažukalnis kirto. – Griaudinti mergų
Nė Jakštas gražiau neparašo;
Tik mat trubadūrų ir bardų laikai
Pragaišo, o žemės suvargę vaikai
Ne giesmių, bet duonos sau prašo!

Nustokit sapnavę! Poezijos laikas,
Taip pat kaip kvailios teologijos tvaikas,
Kaip amžių senų milžinai
Sau laiką paskirtą seniai atgyveno;
Dabar sociališki klausimai peno
Kitoniško ieško šaunai."

Čia ginčai pakilo tikrai ne dėl juoko;
Bet maž kas užstojo už Jakštą ir Klimą:
Jie gavo net vardą naktinio apuoko.
Tik Tumas suirzusį susirinkimą
Sutvarkė, užgėręs už gražiąją lytį
Ir Daugirdui liepęs šį tą apsakyti.

V

„Ne vien apie Palangą gema dievaitės! –
Pradėjo Kazys. – Nemačiau dar mergaitės,
Kaip vakar kad teko regėti:
Ne tai kad jau būtų graži iš tiesų,
Bet gracijos pilno stuomens ir kasų
Negalima atsižiūrėti,
Susekęs jos rūmą, daviau trirublinę
Šveicarui (smulkiausią suteiks jis tau žinią,
Tik nesigailėk pinigų).
Jos tėvas esąs nuo Šiaulių ir nemenką
Dvariuką turįs; gyvus pinigus renka
Ir samdo pusšimtą vergų.
Tačiau nelaimingas! Gal metų du bus,
Apsirgo vienturtė: ligos įstabus
Ją būdas džiovinti pradėjo:
Kur buvus, kur ne, tik, žiūrėk, pianino
Liūdniausias gaidas užsimiršus mėgino
Ar sėdus prie lango tylėjo.
Artistų, matyt, jai sapnavosi glorija:
Vis prašės į Varšuvos konservatoriją

Ištirti Šopeną giliaus,
Pakrapštęs sau galvą ir makšną pakratęs,
Ją išvežė tėvas į miestą, supratęs,
Kad vysti kitaip nepaliaus.
   Patsai ant žiemos atvažiavo iš dvaro
Į miestą gyventi; čia turi namus.
Retai kam pavaišint duris atidaro
Ir pats mažkur eina; gana įdomus!
Vadinasi Goštautas; mūsų Juozukas
Rainys, kaip suuosčiau, gan tankiai ten sukas."

VI

   „Jei Juozas ten sukas, – atsiliepė Tumas, –
Nedaug tau padės tavo jaunas gudrumas;
Kazeli, oi būk atsargus!
Prikiši patsai netikėdamas kuodą:
Rainys sau už nosies užlįsti neduoda,
Nepjaustytus turi nagus!"
   „Jūs Rainį, – atsiliepė Klimas, – mažai,
Matau, bepažįstat: ne meilės daržai,
Ne deivės tam vyrui sapnuojas!
Mus galva peraugęs, aukščiau už mus žiūri;
Jam mokslas terūpi; nors smagenis turi, –
Kaip jautis suplukęs darbuojas."
   „Ant margo šio svieto visaip atsitinka;
Ne kartą pasiekia net ir darbininką
Amūrai! – Smigeika prašneko. –
Juk kaip Aleksandras Didysis nebuvo

Didesnio! O ko taip jaunutis sužuvo?
Per daugel mylėti jam teko!“
„Bet visgi Rainys, – ėmė Jakštas kalbėti, –
Nepaprastas tipas; poetos jį dėti
Galėtų į dramą nukalę;
Savy užsidaręs, kai kartais prašneks,
Tai tavo atidą kaip segte prisegs;
Jis slepia nepaprastą galią!
Nuo mūsų jis bėga; nemėgsta jaunimo;
Jam, rodosi, rūpi vien mokslas tiktai;
Bet širdį jis turi: tautų atgimimo
Taip niekas negali atjausti karštai!
Kad užvakar man apie slavius kalbėjo,
Žibėjo jam akys ir lūpos drebėjo!“

VII

Pusiaukelį mėnuo per dangų išvarė,
Kad skirstytis ėmė studentai, nutarę
Vienybėje skinti sau kelią,
Pradėti ir šelpti viens kitą kaip broliai,
Ne taip, kaip kad daugelis elgias lig šiolei,
Šiltesnę sugavę vietelę.
Kad Jakštas ir Klimas, pralenkę kitus,
Ant Krokuvos priemiesčio samdė ratus
(Per daug mat namo pasivėlys),
Ant kampo bestovintį Rainį sutiko;
Abudu iš išgąsčio rikte suriko:
Tai buvo tik Rainio šešėlis.

Stovėjo išblyškęs kaip marmuras baltas;
Tik prakaitas bėgo per veidą jam šaltas;
Draugų iš pradžios nepažino;
Prašnekinus, rodos, ryšiai jam iširo:
Nes ašaros retos kaip pupos pabiro;
Pabudo ir bėgti mėgino.

Bet Jakštas ir Klimas jau jo nepaleido
Pamatę, kaip dega jam akys iš veido,
Supratę nepaprastą kovą!
Neklausdami skausmo baisaus priežasties
Ir net nežiūrėdami noro paties,
Parvežę paguldė į lovą.

Per ištisą naktį akių neuždaręs,
Nei žodžio į savo draugus nepratarės,
Gulėjo Rainys kaip be žado;
Tik saulei jau tekant, blakstėnai pradėjo
Sulipti, krūtinė ramiau atsilsėjo,
Sapne užmiršimą atrado.

VIII

Jadvyga suprasti negali visai,
Kas stojos su Juozu? Ar kitas jisai?
Ar ji taip mažai jį pažino?
Kaip jis, taip lig šiolei jos nieks neužvylė:
Ją vakar kaip vandeniu jis apipylė
Ir juoktis ant karto mėgino.

Mėgino dar juoktis; paskui susipratęs,
Akis pilnas ašarų joje pamatęs,

Lyg, rodos, pratart ką norėjo;
Bet lūpas puikybė, matyt, surakino,
Ar rasit jau širdį savy užmarino:
Nei žodžio netaręs, išėjo.
   Ar Juozą dar myli, pati nemokėtų
Dabar atsakyt; bet žaizdų iškentėtų,
Ji žino, užmiršt negalės!
Ji žino, galybės jokios neužteks!
Kas trūko širdy, to jau nieks nesumegs,
Ir ji kaip pirmiau nemylės.
   Išblyškus per savaitę tankiai raudojo
Nuo tėvo slapčia ir ramumo ieškojo,
Padėjus Šopeną į šalį;
Ieškojo ir rado maldoj išrišimą:
Jos skausmas pavirto į tą nuliūdimą,
Kurs juoktis per ašaras gali.
   Paėmus Šopeną iš naujo tada,
Noktiurnų akordus iš lengvo užgavo;
Dabar jie neskrido kaip dvasios skunda,
Tik opią krūtinę kaip sapnas lingavo;
Jie kalbino tylų širdies nuliūdimą;
Kaip balsimu tepė žaizdų atminimą.

IX

   Kas stojos su Juozu? Kokia priežastis
Jadvygai neduoda užmigt per naktis?
Tai Goštautas žino geriausia.
O Rainiui susirgus, kaip jo sveikata?

Malonės silpnybe sau nepaprasta
Per tarną ne kartą pats klausė.
   Kad dukterį savo ramesnę išvydo,
Iš džiaugsmo jam veidas nušvitęs pražydo:
Vienturtę kaip tėvas mylėjo.
Jis parodai jausmo statyti nemoka,
Tačiau rūpestingos širdies jam ne stoka,
O labas dukters jam rūpėjo.
   Kad savo Jadvygą išvydo ramesnę,
Jam tartum žvaigždė užtekėjo šviesesnė,
Širdies atrakindama raktą:
Pats Juozą aplankė, užmiršęs didybę;
O jauno ligonio pamatęs silpnybę,
Net jam pabučiavo į kaktą.
   „Tikėjaus ne veltui, gerutis vaikine! –
Pradėjo iš reto. – Kad tavo krūtinė
Juk tėvišką maldą atjaus;
Matau, kaip sunku buvo mano maldos
Jaunam paklausyti; bet pats kitados
Po metų pažvelgsi ramiaus.
   Matau tavo širdį kaip krikštolą gryną
Ir vyrišką būdą, kaip matos retai!
Su juo neįbrisi į melo purvyną
Ir, duok Dieve, rasit išlėksi aukštai!
O, ačiū, kad mano maldos paklausei:
Mokėsiu už tai atsilygint gausiai.“

X

Ant to neatsakė nei žodžio Rainys;
Juk ką apie jį žmonės sau bemanys:
Vis tiek kaip pernykštis jam sniegas!
Ko laimė Jadvygos nuo jo reikalavo,
Jis, vis tai išpildęs, dėl jos paaukavo!..
Dabar... galvą lenkia vien miegas.
Užmigti, užmiršti, nors kiek atsilsėti,
Nors bent valandėlę nejaust, negirdėti,
Net atsikratyti nuo noro!..
Paskui? O, jis žino, kam priekaištus kęsti:
Verčiau idealams gyvatą pašvęsti!
Tik oro plačiau jam, tik oro!..
Čia jam pamažu akyse ėmė temti!
Nuilsus krūtinė dar kartą pasemti
Sau oro plačiau pamėgino.
Užmigo. Tai kartais Jadvyga sapnavos;
Tai slaviai vaidinos, atgimę didžiavos;
Tai Glinskio svajonės masino.
Bet miegas ligonio nebuvo ramus:
Neglostančius, regimai, atminimus
Jaunoji krūtinė beglaudė!
Nes krūpčiojo kartais; įdubę skruostai
Rasojosi prakaitu nepaprastai
Ir degė kaip uogos nuraudę.
„Būk tamsta ramus! – tarė daktaras senas,
Kai Goštautas jo susirūpinęs klausė. –
Nors vyrai tokie taip kaip elksnis kūrenas,
Bet jo organizmas – tvirtainė drūčiausia.“

„Duok Dieve! – išeidamas Goštautas sakė, –
Kad tik neužgestų kaip deganti žvakė?“

XI

Geresnės kaip laikas gydyklos nerasi:
Kentėjęs ir verkęs laiku apsiprasi;
Palaiminta laiko gydykla!
Kas daugel mylėjo, tas daugel kentėjo,
Tas, vyru išaugęs, nelinksta nuo vėjo:
Kančia – tai didvyrių mokykla.

Daug gali pakelti ant savo pečių,
Kas nesveria siekių ir norų plačių
Ant kurčio savimeilės svaro,
Kas laimės neieško kaip tas godulys,
Kuriam vien tikt savo širdies sopulys
Skaudėdamas miegą nuvaro.

Ne savo tik laimės ieškojęs Rainys
Šiandieną ramesnis kaip tas kalinys,
Kursai net prie pančių pripranta;
Aplanko dar retkarčiais jį atminimas;
Bet tai nebe marių audringas bloškimas,
Kurs garlaivius skaldo į krantą

Jam laimė ant žemės, matyt, nežadėta!
Tai norints Jadvyga, taip jo numylėta,
Gal laimę po metų atras.
Tada ir ant jo gal kitaip pažiūrės;
Nejau tada ašaros jai nebyrės,
Kai didžią jo auką supras.

Čia Juozui pačiam nenoroms akyse
Dvi ašari-perlu kaip žvaigždės užšvito;
Ir norints kaip milžinas gynės dvasia,
Žaizdų atminimai jam vienas už kito,
Lig šiol neužmigę, vėl grįžo, kankino,
Ir veltui nuo jų apsiginti mėgino.

XII

Ne tai, kad Rainys savo žingsnio gailėtųs:
Juk metė svajojęs sapnus numylėtus
Dėl laimės ir gero Jadvygos!
Bet Goštautą kaipgi geru paminėti?
Kurs savo didybėj jam liepė kentėti,
Kuriam tik „jų mylistos" lygūs.
Taip vaišino jį aną kartą širdingai;
Bučiavo kaip sūnų; paskui iškalbingai
Kaip tas, kursai myli karštai,
Pradėjo sakyti, jog kaip nebylys
Jis, dukteriai vystant, regėt negalįs,
Juk ją turįs vieną tiktai!
„Jaunystė nežiūri rytojaus dienos;
Širdies, ne galvos ji beklauso senos!"
Tai buvo jo žodžiai tikri.
Bet jis, kaipo tėvas, užmiršti negali
Vienturtei paskirti atsakančią dalį,
Kaip leidžia jam turtai geri.
„Nors širdį ir būdą aš tamstos aukštai, –
Kalbėjo, – statau, bet ir pats juk matai,

Ar leisti už tamstos galiu
Vienturtę, kuriai net didikų netrūks!
Bepyktų ant tėvo, kai karštis atslūgs,
Patekus vargingu keliu.
   Kaip tėvas ant tos nesutiksiu skriaudos! –
Ir tartumei priešais baidyklę patikęs,
Net balsą pakėlė: – O ne, niekados
Ant to nesutiksiu“, – rūstingai surikęs;
Bet greit kaip išauklėtas, rimtas žmogus
Saldžiai nusiblaivė, paslėpęs ragus.

XIII

   Čia tartumei Juozui kas lūpas užvėrė,
Kaip žmogui, kurį pirmą kartą nutvėrė
Už rankos slapčioj valandoje!
Ko pats gal nedrįso sau prisipažinti
Svajojęs, tai žmonės gerovei apginti
Štai svarsto ant delno išklojęs!
   Bet Goštautas, kartą prašnekęs, skubėjo
Išberti greičiau, kas seniai jam gulėjo
Kaip slėgiąs akmuo ant širdies:
„Neslėpdamas meilės, – jam tarė, – varai
Jadvygą į kapą, žinodams gerai,
Kad jūsų sapnai – be vilties;
   Jei trokšti jos laimės, jei vyras esi,
Duok pats jai suprasti, jog raiščiai visi
Tarp jūsų lyg būtų nebuvę!
Ant karto pasveikus, paskui bus dėkinga,

O Goštautas tamstai išpirš ir turtingą,
Ir rasit gražesnę lietuvę.“
„Be piršlio apseis, – tas atsakė šaltai. –
Bet panai Jadvygai, jei reikia tiktai,
Aš nepasigailėsiu ir mirti!“
Ir nieko nelaukęs... O, tos valandos!
To vakaro jis neužmirš niekados,
Kad širdžiai jos uždavė kirtį!..
Dabar, kai į praeitį vis tai nuslinko,
Sudaužęs jam širdį, kapais palydėjęs,
Kai Lietuvą sau mylimąja aprinko,
Ir garsią, ir brangią didžiais pranokėjais,
Prisiekęs prižadint užmigusią šalį,
Dar visgi Jadvygos užmiršti negali.

XIV

Tačiau jau šiandieną bent ant svetimos
Sterblės nesėdės ir sapnų nerymos
Be tikslo slapčia kaip tada!
Kam vargti, darbuotis, dabar bent jau žino!
Nors meilę tėvynės jis metais augino,
Bet meilė tai buvo kita.
Jį traukė tada garsūs Piastų darbai,
Boleslovo Dnepre sapnavos stulpai,
Sapnams Vernyhoros tikėjo*;
Laisvosios respublikos seimų liuosybę,

* Vernyhoros pranašystės apie Lenkų karalystės prisikėlimą.

Rubežių nuo marių lig marių platybę
Jam Zigmanto varpas minėjo.
  Užkloti kapais milžinai Lietuvos
Jam nieko nesakė! Nelenkė galvos
Prieš juos, jųjų vardą sutikęs.
Net gėda priminti, kad savo liežuvio
Seniai nevartoja, tik vardą lietuvio
Per įprotį sau pasilikęs.
  Bet laikas ateina, stačiai akyse
Tie patys vardai jau kitokia dvasia
Atliepia į tavo krūtinę!
Tai prašneka kartais apžėlę kapai,
Tai pergalę priešų paskelbę varpai,
Tai kartais žvaigždė vakarinė!
  Ir Juozui prašvito. Ką veltui bekęsti,
Rymojus be tikslo, sapnus besvajojus, –
Jis žino, kam verta gyvatą pašvęsti!
Jis jaučia, ką Lietuvai žada rytojus!
Į darbą tada už prabočių kapus!
Jo darbas ir vargas čia bergždžias nebus!

I

Palaimintas laikas, kada vėversys,
Į dangų iškilęs, viešai apgarsys
Pavasario auštantį rytą;
Kad vėjas, svetys tolimųjų kraštų,
Tirpydamas sniegą, papūs iš pietų
Ir gamtą prikels užmigdytą.
Palaimintas laikas! Ne kartą rytys
Dar rytšaliais galvas žiedams nulankstys,
Bet saulė vis lipa į žiemius,
Vis lipa ir šypsos nudžiugus saulutė;
Nudžiunga ir žmonės, į darbą sukrutę;
Pavasaris lanko pakiemius!
Pavasaris kitas nabašninkus gali
Prikelti, kad bočių užmirusią šalį
Iš amžino miego vadina!
Jo balsą išgirsta kapų pelenai,
Pakyla galingi tada milžinai
Ir ateičiai vieškelį mina!
Palaimintas laikas! Nors priešginiai tingūs,
Gyvatos pabūgę, begarbins laimingus
Ramumo ir miego sapnus, –
Bet veltui trukdytų gyvavimą jauną:
Jis tvinkčiot kas kartą aiškiau nepaliauna
Ir pamatus griauna senus.

Gražu, kai pavasaris, griaudamas ledą,
Pažadina gamtą skaisčiais spinduliais;
Gražiau, kai didvyriai mylėdami veda
Tėvynę naujais atgimimo keliais!
Palaiminti jūs, atgimimo laikai!
Ir jūs, išrinktieji tėvynės vaikai!

II

Nuvargusi amžiais, palikus be vado,
Netekus sūnų, tu miegojai be žado!
O laikas, kurs griauna ir ardo,
Užmigdęs valdovus, išugdė ilgainiui
Pelėsius ir kerpes ant tavo tvirtainių,
O tau net atsakė ir vardo!
Bet laikas jau keltis! Ir taip paskutinė
Europoj, kaip amžiais anais tau krūtinė
Krikštu apsiplaus atgimimo!
Bet rasit įstojus į vieškelį naują,
Tu vėlei kaip tuokart aukosi net kraują
Kaip motina pasišventimo!
O, laikas jau keltis, šalis Lietuvos;
Gana bus globėjų ant tavo galvos,
Kurie tavo turtais dalinos!
O, laikas ir tau savo žodį ištarti!
Jaučiu, kad išganymas laukiamas arti,
Kursai mūsų bočiams vaidinos!
Kai tau Donelaitis prieš metų dar šimtą
Poemą šešimasčiais apmetė rimtą,

Tu jos kaip per miegą klauseis!
Kad Bohuš, Kraševski ar Narbutas rašė
Ir praeičiai tavo stebėtisi prašė,
Tik žodžiais gėrėjais garsiais.
   Paskui Valančiauskas ir Daukantas Simas,
Net pats Baranauskas jei maž betikėjos,
Kad tau užtekėtų kada atgimimas,
Nesmigo ir tau jų nedrąsios idėjos;
Šiandieną kiti užtekėjo laikai:
Į darbą visi eina tavo vaikai.

III

   Kas Vilniuje stabo stovylos nematė,
Kurį Muravjovui maskoliai pastatė?
Jis tvirtas: o visgi suirs!
Bet pats Muravjovas pastatė sau kitą,
Tvirtesnį už rausvąjį suomių granitą:
Jo vardas per amžius nemirs.
   Herostratis garso ieškojo sau tyčia,
Uždegęs Efese Dianos bažnyčią,
O šis ir sapnuot nesapnavo,
Kad, Lietuvai spaudą užgynęs ir raštą,
Sau vardą įgis ir sužadins tą kraštą,
Kursai jau menkai bekvėpavo.
   Lietuvi! Jei saulė ant tavo dangaus
Kada užtekės, tu nespjauk ant žmogaus,
Nors tavo netroško jis labo!
Tiktai parašyk: „Kas prieš tiesą kariauna,

Pats rankomis savo sumanymą griauna."
Tą žodį iškalk ant jo stabo!
Lietuviškos raidės skaudžiai nepatiko
Didvyriui; nemaž jis paleido skatiko,
Kad jos Lietuvos neapšviestų;
Bet vargšės kelius naktimis sau atrado,
Ir, rūpinant Dievui, dėl jų nėra bado
Gyventojams sodžių ir miestų.
Kaip vaisių užgintą po Lietuvą gaudo
Iš Prūsų slapčia atgabentus raštus,
Bet veltui sargyba ant sienos bešaudo:
Jie eina, kaip vėsulas eina platus!
Jie žadina mūsų užmirusią šalį,
Ir niekas jiems kelio užkirsti negali.

IV

Šnipai Lietuvoj veltui uosto ir skraido:
Lietuvis už knygas nukęst nesibaido,
Bet pats neišduos paslapties!
Kas, degdamas meile tėvynės, spausdina
Tas knygas už sienos ir žmonėms dalina:
Tamsios besiklauski nakties!
„Tai darbas studentų! Ar gal kunigų?
Nes reikia ant to juk nemaž pinigų", –
Taip žmonės savitarpy spėja;
Bet vienas tik Dievas bežino tikrai
Ir rasit dar Juozo ilgi vakarai,
Ir žvakė – jo darbo budėja.

Kai pirmąkart Glinskiui tos knygos pateko,
Skaisčioj jo širdy naujas balsas prašneko:
„Ir aš, – tarė sau, – juk lietuvis!
Juk brangūs ir man Lietuvos milžinai,
Jos pievų kvepėjimas, girios, kalnai
Ir Vytauto Didžio liežuvis."
Nuvykęs tada aplankyti Atkaičių,
Rainienei numirus, paguosti našlaičių,
Lietuviškai ėmė šnekėti.
Mat Jonas vikaras jų buvo bičiulis;
Onytei iš mokslo gan mėgo, tratulis,
Bet lenkiškai apsakinėti.
Tik poniai Juškienei lietuvių darbai
Kaip sodžių srovė nepatiko labai
Ir praminė ją litvomanija:
O senis Kiaulinskis (praminta nedoras),
Kurs valdo du margu, Pariečių bajoras,
Nusprendė, kad tai klopomanija.

V

Keliaujant iš Varšuvos į Vilanovą,
Kurią Marisenkai Sobieskis, mat kovą
Ties Viena laimėjęs, pastatė,
Nebėra jau girių kaip Vazų laikuose,
Kai šaudyt mokinosi tuose miškuose
Karaliai, medžiot neįpratę.
Dabar čia kur ne kur išvysi giraitę,
Kur ieško pavėsio, nuo saulės sukaitę,

Miesčionys per vasaros tvaiką;
Raibajai gegutei kukuojant, nemenkas
Čia mokslo jaunimas dainuodamas renkas,
Praleidęs egzamino laiką.
   Štai dvidešimt vyrų pavėsy beržyno,
Susėdę į ratą ant pliko žolyno,
Raštus įsigilinę varto;
Kieno ne visai teišdygo ūsai,
Juos tartum norėtų ištraukti patsai,
Raitydamas kartas nuo karto.
   Lietuviškai šneka. Nuo Vilniaus lietuvis
Stebėtųs išgirdęs, kad sodžių liežuvis
Svetur net ponaičiams patiko!
O juk Lietuvoj, kur net vokiškai vaiko
Išlavint didžiūnai mokytojus laiko,
Už jį nebeduotų skatiko.
   Jau dvidešimts vyrų greta tartum broliai
Susėdo; dar Rainio nebėra lig šiolei;
Jo žvalgos kaip skęstąs salos!
Be jo susirinkę ne ką benuveiktų:
Kas dvasią pakeltų, vienybę suteiktų
Be jo sumaningos kalbos?

VI

   „Žiopsok bežiopsojęs! Sulauksi jį sveiką! –
Nerimdamas ėmė karščiuotis Smigeika. –
Begaudyk kaip paukštį po girią!“
„Nebūk, susimildamas, pirmas prie maištų!

Be reikalo, – teisino Klimas, – negaištų:
Jam užvakar motina mirė.
  Kaip giltinė vaikščioja, vietos negauna;
Nelaimės pribaigs jį bežiūrint dar jauną;
O tau niekados nesiskųs!
Ir, rodos, užgauti skaudžiau neužgausi,
Kaip jį apie kančią jei kuomet užklausi;
Neklauskit šiandieną nei jūs!“
  „Ar žinote, vyrai, – atsiliepė Tumas. –
Kuo dieną užbaigsme? Jau skaitė daugumas,
Ką Jakštas sumąstė andai!
Užtrauksme tą giesmę; nes štai Goštautytė
Net gaidą suskubo skambiai sustatyti!..
Ir Rainiui išnyks apmaudai.“
  „Kuri Goštautytė? Ar ta geltonplaukė,
Kuriai taip bravisimo publika šaukė
Per koncertą?“ – Jakštas užklausė.
Čia truput nuraudęs ir glostydams plaukus,
Pridūrė: „Ir ją į ratelį įtraukus,
Mums būtų žvaigždė nemenkiausia!“
  „Nereikia geresnės už ją lietuvaitės! –
Atsiliepė Daugirdas, ūsą užraitęs. –
Jau taip kaip ir mūsų jinai.“
„Tas viską suuostys, – Ažukalnis tarė. –
O vis dėl tėvynės ponaitis tai darė!
Tai ką apie deivę žinai?“

VII

„Žinau irgi paslaptis tų demagogų,
Kurie vien apdriskėlį laiko per žmogų, –
Užpykęs Kaziukas atsakė. –
Jie kęsti neapkenčia aristokrato,
Nes patys po užkampius grūstis paprato
Ir maigyti Magdę vienakę.“
Ažukalnį buvo pagavęs piktumas,
Net akys žaibavo; bet nuvertė Tumas
Tai viską ant juoko laimingai:
„Žiūrėkite, vyrai, ir mano vaikinas,
Į širdį užgautas, kaip milžinas ginas,
Tiktai ne per daug sąmojingai.“
Bet Jakštas, dainų atidaręs skrynelę,
Į žmones paleidęs, norėjo, joms kelią
Kad tikras pravestų artista:
Jas salėse būtų taip miela parodžius!
Ikšiol tedainuojamos buvo po sodžius
Ir platinos per vargonistą.
„Be reikalo, – tarė, – per savo netaiką
Tiktai begaišiname bėgantį laiką!
Kazeli, sakyk iš tiesų!
Tai tą Goštautytę pažįsti gerai?
Ir ji mano giesmę suprato tikrai?
Sustačiusi ją dėl balsų.“
Nors Daugirdas ir taip užgautas skaudžiai
Ažukalnis tartum nuilsę gaidžiai
Žnairiai dar jautojos viens kito;

Tačiau, kai visi ėmė Kazį prašyti
Apie Goštautytę šį tą apsakyti,
Ir tam pykčio ūpas nukrito.

VIII

„Seniai Goštautytę pažinti rengiausi, –
Pradėjo Kazys. – Juk tikrai nemenkiausį
Mums garsą iškelti galėtų:
Daug gal moteriškės! Tokios gi žvaigždės,
Maniau sau, pats vardas daugiau mums padės,
Kaip šimtas kitų kad padėtų.
Ir štai įsitikinus jau lietuvaitė;
Ji Rainio brošiūras gėrėdamos skaitė,
Net, rodos, širdelė jai plakė;
Juk buvo ir Jakšto dainų pamėginus;
Bet riešutas – kietas, gerai nepažinus
Grynosios kalbos, kaip man sakė.“
Čia Jakštas nuraudo, kaip rytas užgimęs,
O greitas Smigeika, dar vis nenurimęs,
Vėl ėmė ant vietos nestygti:
„Dabar gana aišku, kur Juozas užtruko:
Artistės, matyt, aplankyti užsuko;
Sakykite, kaip čia nepykti?“
„Ten Juozas nevaikščioja, – Daugirdas tarė. –
Ar nėra jie kartais dėl ko susibarę?
Juk lankės pirmiau neretai.
Rods, pereitą žiemą pats Goštautas rašė;
Žinau tai gerai, ir lankytis jo prašė,
Bet tam nei primink apie tai.

Jį šnekinau kartais; nenor nei klausyti,
Kas nors ten turėjo sutikt mūsų vytį!
O ji taip simpatiška matos:
Mokinas lietuviškai; tėvas patsai,
Nors nėra dar tikras lietuvis visai,
Bet jau nuo to vardo nekratos."

IX

Čia Tumas sušuko: „Antai ir Rainys:
Kapos jį Smigeika kaip margas genys!
Ir verta: reikėjo tiek laukti!
Tačiau: kaip tai paprasta, sau susibarę,
Paskui atsileidę ir viską aptarę,
Atminkime dainą užtraukti."
„Nepykite, broliai, kad taip užtrukau! –
Prašneko Rainys. – Pakeliu apsukau
Jautrių raudonsiūlių padangę;
Tie pėdsakai-giltinės viską išuosta,
Nuo mūsų apaštalų Lietuvą šluosta,
Prigrūdę jais cypę-belangę.
Buvau aplankyti, belaisvių paguosti;
Bet būkim atsargūs; pradėta užuosti
Ir mūsų lietuviškos pėdos;
Štai mano keli jau sužuvo laiškai;
Maskviečiai gi rašo: „Ten šėlsta vilkai!..
Nakčia pasibaldo pelėdos!.."
„Kad jie nesulauktų! Tų kurtų bijoti? –
Sušuko Smigeika. – Nejau užsikloti
Ir sau bemiegoti saldžiai?

Gana tų baidyklių! Jei reikia aukų, –
Aš pirmas! Žiūrėti staugimo vilkų,
Kai gieda antrieji gaidžiai!“
„Be juoko, Smigeika paliks dar šventuoju
Kankintiniu mūsų! – betyčiojos Tumas. –
Ko gero, vyručiai, geruoju-piktuoju
Teks šventąjį garbint! Tiktai jau ramumas
Pragaiš tarp šventųjų Dangaus karalystėje,
Kaip kartais suyra ir mūsų draugystėje.“

X

Matyti, Rainys nieko kito nelaukė
Iš Tumo burnos, nes pečius tik sutraukė!
O Klimas užklausė tada:
„Tai ką apie mūsų sumanymą rašo
Maskviečiai? Ar vėl teologų neprašo,
Kad šelptų juos savo malda?“
„Juk tiesą pasakius, – Ažukalnis tarė. –
Ką mums kunigai, protą gulti nuvarę!
Jie mūsų tik darbą trukdys!“
Čia Tumas nusijuokė: „Be kunigų?..
Tai šok tu į darbą ir be pinigų,
Kaip tas be pentinų gaidys.“
„Per daug tu, Ažukalni, jau neteisingas! –
Atsiliepė Jakštas. – Kas plėšė vargingas
Pirmąsias vagas rašliavos?
Tai Sirvydas, Daukša, Tolkiemių klebonas*,

* Tolkiemių klebonas – Kristijonas Donelaitis, mirė 1780.

Juška, Valančiauskas, Antanas Baronas!
Tai vyrai širdies ir galvos!
O juk ir šiandieną..." Čia Vincas Darbinčius,
Draugų pramanytas: mislinčių mislinčius,
Nes aušino burną retai:
„Bet kam čia, – prašneko, – tikybos dalykus
Prikaišiot? Ar, sąžinės pančiams išnykus,
Ją rišime patys šitai?"
Tačiau ir kiti atsiliepę balsai
Talkos kunigų nenorėjo visai;
Iš principo jos nenorėdami:
„Laikai nebe tie maloningi užstojo,
Kada kunigėliai už nosies vadžiojo,
Žmonijai šviesos pavydėdami."
„Gaištis, daugiau nieko! Tik gaudymas vėjo", –
Nerimti iš naujo Smigeika pradėjo;
Pradėjo žvalgytis ir Klimas.
Bet Juozas tylėjo. Išspaustas ant veido,
Sakytum jam skausmas pratarti neleido,
Ar paveikė nusiminimas.

XI

Ant galo prašneko: „Netoli keliausme,
Jei dešimtį kartų statysme ir griausme
Tą patį, ant vietos bemynę;
Kalbų? E, gana iki sočio kalbų
Ik šiolei turėjom! Šiandieną darbų,
Darbų reikalauja tėvynė!

Ne kartą net apima nusiminimas:
Taip iširas mūsų jėgų sutarimas,
O darbo tebėra pradžia.
Šitai neapykantos tiek milžinų!
Bet maž darbininkų, tėvynės sūnų,
Didvyrių su meile didžia.
Nenorit, kad eitų su mums kunigai?
Bet tie neapykantos šaunūs raugai
Iš gryno šaltinio nebėga:
Jūs norit už sąžinės laisvę kariauti,
O drįstate patys tą jausmą užgauti,
Kurs daugeliui alfa omega.
Esi tu bedieviu – tai tavo dalykas!
Už ką gi berūgsti, kad aš katalikas,
Kurs tavo sapnais negyvena;
Ant galo be Dievo nerasi žmogaus:
Tik vieno Jisai – karalystėj Dangaus,
O kito – po žemę replena."

XII

Čia Juozas nutilo, supratęs patsai,
Per daugel pasakęs; bet priešų balsai
Nedrįso dabar prieštarauti.
O jog kunigai – įtekmingi vadovai,
Daug gali padėti lietuviškai kovai,
Tai nutarta jų neužgauti.
„Taip pat ir maskviečiai studentai sutiko, –
Kalbėjo Rainys, – nors patiems mums paliko

To laikraščio straipsnius tvarkyti,
Bet talką žadėjo; tik rašo: jums siena
Į Prūsus arčiau; juk reikėsią šiandieną
Į Tilžę slapčia tik rašyti.
  Taip pat iš Petrapilio, Kauno, Seinų
Turėsme nemaž darbininkų jaunų;
Tikiuos, nepritrūks ir skatiko;
Sumanymui mūsų netrūks ir gyvatos:
Lietuviško laikraščio garsas, kaip matos,
Visiems žingeidingai patiko."
  Smigeika, iš džiaugsmo pašokęs ant vietos,
„Ar matot, – sušuko, – nors sąlygos kietos,
O ką padaryti gali!
Ant laikraščio balso, to aido brangaus,
Trijų milijonų dvasia atsigaus,
Nors mūsų čia tėra keli!"
  „Ne ką dar padarėm!" – pasergėjo Tumas;
Tačiau, kai Smigeikai pritaręs daugumas
Pradėjo net rankomis ploti,
Visiems pasirodė: šitai milijonai
Lietuvių sukyla kaip amžių valdonai
Ir rengias į kovą barzdoti.

XIII

  O Jakštas, kaip pranašas balsą pakėlęs,
Sušuko: „Lietuviai! nuo šios valandėlės
Mums era kita prasidės!
Tas pirmas lietuviškas laikraštis mūsų,

Kuriam naktimis teks keliauti iš Prūsų,
Tai draugas aušrinės žvaigždės!
   Po Lietuvą mūsų – naktis iki šiolei!
Ir lenkai ją migdė, ir slėgė maskoliai;
Bet usnys ilgai nekeros.
Štai laikraštis eina jos dvasią gaivinti;
Jis neša jai rytą; tai kaip pavadinti
Tą pranašą mūsų aušros?“
   Sužiurę kaip vienas į Rainį draugai
Jo nuomonės laukė; nemąstęs ilgai,
Tas ėmė tik rankomis ploti
Ir tarė: „Štai vardas „Aušros“ netikėtai,
Gal per įkvėpimą ištrūko poetai!
Šaunesnio ne kam beieškoti.
   Teeina tada, pasislėpę nakčia,
Tebrėkšta tėvynei padange plačia
Tos mūsų Aušros spinduliai!
Gal jos neapkęs kas papratęs vėlai
Pramerkti akis, kam šilti patalai;
Bet vargšas ją sveikins meiliai.
   Kur gryčios aprūkusios, vargšo duba, –
Ten mūsų ik šiolei išliko kalba;
Jų mylistos jos užsigynė:
Gal mes nesulauksime tos atmainos,
Tačiau kad išaušus aukštai padienos,
Ir juos prisižadins tėvynė.“

XIV

„Tautiečiai! mums pavesta uždavinys
Ir šventas, ir didis! – kas kartą Rainys,
Karščiau užsidegęs, kalbėjo: –
Mums teko pravesti pirmuosius takus;
Sutiksime priešų; bus kelias sunkus;
Be to nieks kovos nelaimėjo.
Bet ką mums ar vargas, ar audros verpetai!
Mes žinom, jog mūsų – ateinančiai metai!
Į darbą! O Dievas padės.
Pavasaris aušta! Jo žingsniai pirmieji –
Palaiminti žingsniai! Laikai tolimieji
To rytmečio mums pavydės.
Į darbą! Į darbą, kam dega krūtinė!
Apleisto dirvono vaga pirmutinė –
Sunkiausia, bet kiek ten sapnų!
Ir mūsų tėvynei, tiek amžių vaitojus,
Ar žinom, ką auštantis žada rytojus?..
Tik reikia darbų, milžinų.
Smigeika! buvai apsukrus visados:
Tarp sąlygų mūsų sunkios valandos
Tau Tilžėje „Aušrą“ tvarkyti!
Ažukalnis klausimą kels darbininkų!
Mums Daugirdas, Tumas suras šalininkų
Po aukštdvarius – gražiąją lytį.
Kas būsime talentą savo užkasę, –
Tu, Jakštai, pakelsi tam miegtančią dvasią!
Tau slaviai giesmės tepavydžia!
Lietuvių istoriją paėmė Klimas

Ištirti: tai aukštas, gražus pašaukimas:
Parodys mums praeitį didžią.
   Daugiau mokslo vyrų! Galingas jų žodis,
Ką gal Lietuva, svetimtaučiams parodys,
Jos vardą aukštai užrašys!
Į mokslą! Į mokslą su norais giliais!
Jis vardą lietuvių apdengs spinduliais!
Jis mūsų didvyrių lopšys.
   Į mokslą! Į darbą kiekvienas, ką gali:
Iš miego prikelsime mylimą šalį!
Tekaukia sau veltui šiaurys!“
Čia Juozas nutilo, beržai tik šlamėjo;
Tylėjo visi, bet kai Tumas pradėjo,
Šitaip uždainavo būrys:

Jau slaviai sukilo. Nuo Juodmario krašto
Pavasaris eina Karpatų kalnais.
Po Lietuvą – žiema. Nei žodžio, nei rašto
Neleidžia erelis, suspaudęs sparnais.
Petys gi į petį, na, vyrai, kas gali,
Sustoję į darbą už mylimą šalį,
Prikelkime Lietuvą mūsų!

O laikas jau, laikas iš miego pakilti;
Štai penketas amžių – naktis be aušros!
Gana aimanavus! Prižadinkim viltį
Ir stokim į darbą, nelaukę giedros!
Petys gi į petį ir t. t.

Kas tiki į Dievo Apveizdą galingą,
Tas baimės vaikų nepažįsta silpnos!
Mums teko per amžius dalis nelaiminga,
Bet niekas nežino rytojaus dienos.
Petys gi į petį ir t. t.

Aplinkui jau žydi visur atgimimas;
Išpančiotos tautos gyvuoja plačiai;
Ir Lietuvai lemtas ne kitas likimas,
Ir Lietuvai laisvės nušvis rytmečiai.
Petys gi į petį ir t. t.

Prikelkim darbais Gedimino tėvynę!
Priminkime Vytauto Didžio ribas!
Prižadinkim kalbą, ką proseniai gynė,
Ir vardą, kurs vietą Europoj atras!
Petys gi į petį ir t. t.

Gražu už tėvynę pavargti, kentėti;
Palaimintas darbas šalies prigimtos;
Laimingas, kurs, pradedant aušrai tekėti,
Su broliais į darbą kaip milžinas stos!
Petys gi į petį ir t. t.

O tu, kurs lietuvio tik vardą nešioji,
O dvasią užspaustum tėvynės jaunos...
Tegul ir tave ateitis tolimoji
Minėja... kaip išgamą mūsų dienos!
Petys gi į petį, na, vyrai, kas gali,
Sustokim į darbą už mylimą šalį!
Prikelkime Lietuvą mūsų!

SEPTINTOJI GIESMĖ

I

Ir kas do naktis! Dega žvaigždės aukštai,
Bemirkčioja tartum akutės;
Iš užgirio pilnas mėnulis antai
Įspindo į langą grinčutės.
Šarmotas rytys nebeblaško sniegų,
Tik, kvapą užimdamas, spaudžia
Ar pirštais gudriais ant grinčutės langų
Žvaigždelėmis verpalą audžia.
O taip neseniai vertė pusnį žiemys
Ir kaukė kaip liūtas užklydęs;
Iš girios pagrįždams, kraupus įnamys
Žegnojos, jo rūstį išvydęs.
Bet priešais – rytys, ir žiemys atsargus,
Giliai įsikasęs į sniegą,
Per sieksnį į žemę suleido nagus
Ir tartum lokys sau bemiega.
Gražumas dangaus! Tarp žvaigždžių įsikirtę
Septyni antai Šienpjūviai!
Aukščiau dar šviesiau – Grigo Ratai apvirtę
Ant kelio, išgrįsto blaiviai.
O kelias žvaigždžių milijonais nušviestas:
Kur žiūri, vis žydros akelės;
Kaip juosta per apvalų dangų ištiestas –
Tai Paukščių vadinamas Kelias.
Aplinkui nei balso! Tiktai vargdieniai –

Bekyšo iš pusnių eglytės;
Tik kartais nuo beržo šarmos garbiniai
Nukrinta kaip lapas nuvytęs.
Tik pusnys aplinkui ir žvilga, ir spindi;
Tik spengia kas kartą skaudžiau...
Girdėtis!.. Iš tolo lyg skambalas dindi
Ir, rodos, kas kartą arčiau.

II

Pas Jušką nemaža svečių susirinko:
Aplinkiniai, gentys, draugai;
Tiktai Bilazaras atvykt nepaslinko:
Užpykęs mat rūgsta ilgai.
Juškienei pačiai lyg kas būtų įgnybęs,
Nešviečia saulutė iš veido;
Ir Vandai reikėjo nemaž atkaklybės,
Lig motina jai nusileido.
Bet Vanda pasakė: už to, ne už kito
Ji nor ištekėt... ir ištvers!
Ir veltui Juškienė į nuomarį krito:
Neperlaužė ginčo dukters.
Ant galo, juk Vandai tekėti ir laikas;
Ne ko jau per daug belėbauti.
Mankauskis? Bet tas prasiskolino paikas!
Šunims vien tik šėką bepjauti!
O čia inžinierių, ir dargi turtingą,
Pasisekė Vandai užburti.
Tik ta pavardė!.. pavardė nelaiminga!

Ar antrą jai „s“ nepridurti?*
Taip mąstė Juškienė. Juška ir patsai
Gal žento norėjo sau kito,
Bet metai, kaip Rainio negirdžias visai,
Tarytum į vandenį krito.
Galop rasit Juozu ne ko ir tikėtis:
Pats užpernai Vandai juk piršo
Karštai inžinierių; kaip matos, mylėtis
Nemoka patsai ar užmiršo.
O Vanda ar draugą jaunųjų dienų
Užmiršo taip pat? Ar nuduoda?
Sau čiauški ir skraido tarp meilės tarnų
Lyg kregždė, užmačiusi uodą.
Rods, Dievas, neskriausdamas veido skaistumo,
Sutvėrė jai kūną! Bet skolos karščiausią
Malonę atšaldo; o kraičio didumo
Tik Tumas iš aukšto neklausė.
Šiandieną, kaip sutarta susižieduojant,
Žadėjo nuo Volgos atvykti;
Bet veltui belaukia svečiai atvažiuojant,
O Vanda net pradeda pykti.

III

Kur Tumas? Pas kunigą Glinskį sugaišo.
Nekaip per pusnis ir išbris!
O čia dargana su žeme dangų maišo:

* Pavyzdžiui, kai kas savo pavardę rašydavo: „Usass“, kad bent tuo būdu paslėptų savo lietuvystę.

Net žengti baisu pro duris.
Sutemo visai, kai pailsęs ant galo
Žiemys apsimalšė nedoras;
Rytys atsisuko; iš sykio atšalo,
Ir ėmė blaivytisi oras.
Pro varpnyčią išplaukė mėnuo raudonas,
Šešėlį nutiesdamas ilgą;
Pražiuro žvaigždžių ant dangaus milijonas;
Tiek pat jų nuo pusnių sužvilga.
Ramumas mirties! Užpustyti laukai –
Lyg baltos sustingusios jūrės!
Nei kelio, nei ženklo! Tik dunkso miškai,
Ir šviečia dangus tik sužiuręs.
Gerai, kam apylinkė ne svetima,
Kas medį kiekvieną pažįsta!
O ne, tai verčiau tau namų šiluma,
Nes tas tik iš kelio neklysta.
Seniai jau žiemos nevažiavęs keliais,
Beskubinas Tumas greičiau
Pas Jušką; bet Glinskis jo vieno neleis,
Pats kelią išvedęs arčiau.
Abudu šnekučiai, tik užpernai metą
Pas Rainį arčiau pasižinę,
Bet porą tikrai besutiktumei retą
Taip bendrą ir taip sutartinę.
Tiek turi šnekos nesimatę ilgai!
Tiek klausimų! Tiek atmainų!
Rods, kalbos nelinksmos: dejonės, vargai
Jiems veržias iš lūpų jaunų.

O Glinskis, ne kartą visai nusiminęs,
Tik mosteli ranka ir tyli;
Tai skundžiasi vėlei, skriaudos begalinės
Atmindamas sopantį gylį.

IV

Gyvatos pradėdami rytmetį šviesų,
Tiek daug padarysią tikėjos!..
Bet žmonės jų siekį ir aukštą, ir tiesų
Sulankstė kaip siūlą verpėjos.
Sumanymai gražūs be vaisiaus paliko,
Sutikdami ginčą tiktai.
Išjuokdami žmonės juos priešais sutiko,
Perskrodę krūtinę šaltai.
Tikėjos prikelti kapus Gedimino
Ir kalbą senovės gadynės;
Užtai litvomanais visi išvadino
Ir net piktadėjais tėvynės.
Kur jųjų draugai, tiek iš ryto žadėję?
Ar skursta, paskendę varguos,
Ar linksminas, puotų stiklus pamylėję,
Ar šąla Sibiro snieguos!
Jaunuomenė mūsų, gražiausia viltis,
Maskolių mokyklose žūva;
Nes mokslo šventyklose niurkso naktis,
Kurioje ji doriškai pūva.
Po visą Europą visur atgimimas,
Tiktai Lietuva – nelaiminga!

Maskolių nežmoniškas užsikirtimas
Suvaržė ją pančiais vargingą.
Ją žudo liga, o gydyklos užgintos:
Nuodus vien tegalima gerti!
Švenčiausios ir teisės, ir tiesos pamintos,
Vien leista žaizdas jai atverti.
Užginta jai prosenių šventas liežuvis;
Jai uždrausta mokslas ir raštas;
Net motinos vardą užmiršo lietuvis,
Ir jam Lietuva – ne jo kraštas!..
Iš vargo jis bėga į svetimą šalį
Ir plaukia Atlanto marias;
Ne auksas jį traukia: mylėti jis gali
Tik savo žaliąsias girias.
Kaip Burba pabėgo, ir Kaupas, ir Šliūpas,
Milukas... ir daugel kitų!
Varguoliai ir ten nebe vygėse supas,
Ilgėdamos savo kraštų.

V

Nors Tumas, mąstyti šaltesniai papratęs,
Ne taip nusiminęs žiūrėjo;
Tačiau abrusitelių margos gyvatės
Lig soties ir jam įkyrėjo.
„Šitai devynioliktas amžius ryto
Kvailiai savo galą užrauks,
O tiek barbarizmo! Ir, broli, ant to
Europoj nei šuo neužkauks.

Kada geresnių ar sulauksme laikų?
Tikėkis!.. Tikėtis belieka!
O kiekgi per tai žūva mūsų jėgų!
Kiek talentų eina per nieką!
Paimkime Rainį! Tikrai be pavydo
Jam Viešpats ir proto, ir būdo
Gausiai nepaskundė; vos jėgos pražydo,
Žandarai į šiaurę išgrūdo.
Visiems jis atsakantį žodį atrado;
Pažadint mokėjo... ir rišo!
Šiandieną būrelis, palikęs be vado,
Kaip žydų bitelės sumišo.
Gal Jakštas ir Klimas, giliai įsikasę
Į savo raštus, ką ir veikia;
Bet žodžio reik gyvo, kurs pakelia dvasią!
Vienybės ir ryšio mums reikia!
Nustojo bešvitus ir mūsų „Aušra“:
Ją kitos dabar pravardžiuoja,
Maitinasi ginčais... nelaimė tikra!
Ir mėnesį, du tegyvuoja!
Nelinksmas šiandieną man susižiedavimas
Išpuolė iš Dievo rankutės,
Ir Rainio man rūpi daugiau paliuosavimas
Kaip Vandos viliokės akutės.“

VI

Čia Glinskis, staigiai atsisukęs į Tumą,
„Nejau atsirastų? – paklausė, –
Kas jį paliuosuot išgalvos galimumą?
Žandarą papirkti – sunkiausia.“
„Neminkštas tai riešutas, – Tumas atsakė. –
Daug, žinoma, auksas padaro;
Maskoliai jį mėgsta, taipjau kaip baltakę!..
Bet jais neprigausi žandaro.
Čionai ne iš pažemio klebinti reiktų:
Visų neužbursi šunų.
Čia vien pažintis gal šį tą tepaveiktų,
Bet reikia pečių nesilpnų.“
„Ar Goštautas kartais sušelpt negalėtų? –
Atsiliepė kunigas Jonas. –
Tiktai abejoju, ar pats panorėtų:
Didus tai ir atbulas ponas.
Bet visgi pas jį parašysiu ryto:
Daug darė jis man kitados;
Tik klebint už Rainį... o ne, jis ant to,
Žinau, nesutiks niekados.“
„Sakai: nesutiks?“ – klausė Tumas keistai,
Akis žingeidžiai atidaręs;
Bet Glinskis tylėjo, galvodams tiktai,
Ar bus ne per daug išsitaręs?
Ir kaipgi nustebo, kai Tumas, pažvelgęs
Į tekantį priešais Sietyną,
Jam tarė: „Petrapilin Goštautas rengias

Ir klebint už Rainį ketina.“
„Ar galimas daiktas? – akis išsproginęs,
Tasai lyg iš miego suriko. –
Pats Goštautas Rainį užtarti ketinęs?
Sakyk, kaip tatai atsitiko?“

VII

„Važiuojant čionai, – ėmė Tumas sakyti, –
Nekaip buvo Vilnių aplenkti:
Reikėjo pažįstamus ten aplankyti
Ir savo žvalgoms prisirengti.
O argi lietuvis, kurs praeitį myli,
Aplankęs buveinę Gedmino,
Nebėgs parymot prieš tą griūvančią pilį,
Kuri mūsų tėvus augino?
Tie brangūs griuvėsiai senovės galybės
Nuo kalno tarytumei sako:
Ir mūsų dienų apginkluotos didybės –
Lig laikui ant amžino tako!..
Man ten berymojant, štai Goštautai dvieju
Praslinko į artimą kiemą;
Tai buvo Jadvyga su broliu Motieju,
Mat Vilniuj gyvena per žiemą.
Prašnekint baudžiaus, nes manęs nepažino;
Bet, rodos, kas gerklę užkišo.
Paskui užėjau. Prie pietų pasodino;
Tačiau mums šneka nesirišo.
Tarp jųjų pačių lyg kas ryšį sutraukė;

Motiejus juokuoti mėgino,
Bet veltui; o tėvas kad sprukčiau lyg laukė;
Jadvygą lyg kas užmarino.“
„Jadvygos gyvenimas, – Glinskis prašneko, –
Nelengvas! Jau ką besakyti!
Kiek ašarų vargšei išvarvinti teko,
Ant jaučio odos tik rašyti!
Bet visas likimo tragizmas tame,
Kad tėvas jos labo širdingai
Norėtų, o savo puikybės name
Nemato, skriaudžiąs nelaimingą.“

VIII

„Klausyk gi, kas bus, mano mielas globėjau! –
Vėl ėmė bepasakot Tumas. –
Kada apie Rainį šnekėti pradėjau,
Sužiuro visų neramumas.
O Goštautas taip paveizėjo keistai,
Kad man net širdužė atšalo;
Kaip dvasios išganymo laukiau tiktai
Pietų užsitęsusio galo.
Tada tik gyvesnį mačiau pritarimą,
Net Goštautas senis prabilo,
Kada apie mūsų tautos atgimimą
Šneka netikėtai pakilo.
Pasibaigė pietūs. Nelaukęs kavos,
Jau štai atsisveikint rengiausi,
Nustūmęs nuo savo pečių ir galvos

Lyg Šatrijos kalną sunkiausį.
Jadvyga išėjo. Motiejus prašneko
Tada jau kitonišku tonu.
„Girdėjome, – tarė, – kad Juozas pateko
Naguosna nuožmių nevidonų.
Nenorim Jadvygai minėt apie tai:
Tur širdį per daug gailestingą!
Bet kas iš tiesų gal žiūrėti šaltai
Į skriaudą, taip mums pragaištingą?
Kuo buvo mums Juozas, dabar tik supratome:
Tai siela visos Lietuvos!
Dabar jo nustoję, su gailesčiu matome
Nustoję tarytum galvos.
Mums dangų ir žemę pajudinti reikia,
Kad jį „coûte que coûte"* išliuosuoti.
Čia nieko tėtušis ir aš nepaveikę,
Petrapilin žadam važiuoti."

IX

Čia Tumas nutilęs ant karto užklausė:
„O ten bene Juškos langai
Taip žiba? Ir tarpdury mano mieliausia
Su žiedu belaukia ilgai."
Bet, matomai, Glinskiui kas kitas rūpėjo:
Užklaustas negreit teprašneko,
Tiktai į Atkaičių grinčaitę žiūrėjo,

* Kad jį kaip benors išliuosuoti.

Kur tankiai užgaišti jam teko.
Lauryno langai tik nuo mėnesio švietė;
Nieks naujo nelaukė ten meto;
Tik rudkis ir margis, greta susirietę,
Į mėnesį vampsė iš reto.
„Jau ko man užvis, – Glinskis po valandos
Atsiliepė tartum plonai, –
Tai gaila Onytės! Nieks Juozo skriaudos
Giliau neatjaus kaip jinai.
Rainiai apie brolį dar nieko nežino;
O man neišteko drąsos,
Nors lūpos ne kartą ištarti mėgino,
Visos jiems pranešti tiesos.
Laurynas, žinau, ne per daug nusimins:
Beskursme, sakys, susitraukę;
Bet vargšę Onytę ar kas nuramins?
Ir kas ateity ją belaukia?
Be Juozo nekoks jai gyvenimas bus:
Tik jis buvo jos parama!
Plačiai apsiskaičius, toks protas gabus –
Saviesiems jinai svetima,
O širdį tur aukso: tas džiaugtųs tikrai,
Kam meilės sapnams ji pritartų;
Juk kalbant tarp mūsų, broliuk, atvirai,
Už Vandą vertesnė daug kartų.“
Bet Tumas tiktai atsiduso giliai:
Ar tai apie Vandą sapnavo?
Ar jogei per vėlu: nes bėgę arkliai
Po Juškos langais pavažiavo.

X

Juškienei net smagenis gėda paėdė
Ir debesys veidą aptraukė:
Suprašė svečius, kaip lėlė pasirėdė,
O žento sulaukt nesulaukia,
Nejaugi užviltų? Tik to dar betrūksta,
Gyvatos priskubint jai galą!
Sau vietos nerasdama vaikščioja, rūgsta,
O čia sėst jau laikas į stalą.
Svečiai ar nemato, ką kenčia Juškienė,
Ar maž sau į galvą tai deda,
Užmiršo net saldžią marčios vakarienę,
Nes karštą polemiką veda.
Lietuviškas klausimas tarp bajorijos
Šiandieną – opus skaudulys:
Ne vienas kaip žaizdą užgauti jį bijos,
O jis, kur nebuvęs, išlįs.
Šitai ir dabar, net jiems akys sužibo,
Vieni kaip geniai į Mašiotą,
Kiti gi į Bytautą jauną sukibo
Už jų litvomanišką protą.
Stripeika net rėkia: „Tai darbas maskolių!
Už sienos tai jų pinigai
Net laikraščius leidžia! O kerštą tarp brolių
Sukėlė jauni kunigai!“
„Gyvenome amžiais su lenkais kaip broliai,
Jie savo kultūrą mums davė, –
Kalbėjo Sągaila. – Be jos gal ik šiolei
Dar būtume apsamanavę.

Šiandieną, užmiršę tėvų palikimą,
Mus perskirti žada vaikai,
Penkių iš istorijos amžių veikimą
Norėtų išbraukti paikai."
„Norėtų išbraukti! – Žvirblinskis kvatojos, –
Nuo lenkų mus perskirti žada!..
Juokai, daugiau nieko! Apskretusios kojos
Greičiau pabučiuotų sau padą!
Su lenkais iš vieno mes liejome kraują
Už bendrą tą pačią tėvynę;
Jie mus į vainiką kultūriškai naują
Apšvietę kaip broliai įpynė.
Su jais giminiavomės; gentiškas būvis
Mus sumezgė ryšiu taip tvirtu,
Kad šiandien tarp mūsų kas lenkas, lietuvis,
Saliamonas pats nebatskirtų."
O drūtas Strumila, kurs valdo Bezdanus,
Raitydamas ūsus geltonus,
Iš aukšto nusprendė: „Sum gente lithuanus,
Tačiau natione polonus."

XI

Matyt, privadžiojimai buvo ant vėjo,
Nes Bytautas šaipės stačiai,
O jogei liežuvį kaip ylą turėjo
Ir gnybti mokėjo skaudžiai,
Jau hermafroditams užkirsti ketino
(Taip puslenkius jis pravardžiavo),
Bet Tumas polemiką jiems sugaišino,

Nes štai po langais pavažiavo.
Nuduodama, skambalo būk negirdėjus,
Ir ginčų nelaukdama galo,
Juškienė paprašė svečius-geradėjus
Užkąsti prie auštančio stalo.
Tik vienas Juška, nesistiepdamas ponu,
Išbėgo žentelį sutikti.
Dievuliau! tačiau kaip jam būtų malonu
Šioj valandoj apsirikti!
Kaip būtų malonu ką kita prispausti
Prie tėviškos savo krūtinės!
Ir apsikabinus, bučiuojant beklausti,
Ar grįžta, jau meilę pažinęs?
Ar jau kunigystės sapnai išgaravo,
Kai tiek tarp žmonių pagyventa?
Ar senas Juška neakylai sapnavo,
Sau rimtą išlavinsiąs žentą?..
Bet veltui, poneli gerasis, svajoji!
Tu Juozo į žentus nelauk!
O Tumui greičiau tu, Juškyte gražioji,
Žiedelį ant piršto užmauk!

XII

Visoj Lietuvoj ne tik žodis ir raštas, –
Lietuviškas vardas užginta:
O Vytauto žemė lyg Rusijos kraštas
Šiaurės vakarų pavadinta!
Tik Vilniuje rūmai, kur lavinas popai
Ir Lietuvą rusint mokinas,

Užtai, kad lietuviams kenksmingi dvejopai,
Lietuvių sodyba* vadinas.
Petrapily pučias kairėje Nevos
Kiti dar lietuviški rūmai**,
Taip skelbias dėl to, kad sūnums Lietuvos
Iš tolo jau kartūs jų dūmai.
Lietuvių kalėjimas! Vargšas ne vienas
Čia nyko už brangią tėvynę;
Ilgėjimo ašaros laistė tas sienas,
Pelėsiais drėgnumas išpynė!..
Jau metai, kaip durys čionai geležinės
Prieš Rainį sunkiai užsivėrė,
O sausgėla, kritus jaunam ant krūtinės,
Sveikatą ir kraują išgėrė.
Nors kūnas nustelbo, bet dvasios negali
Supančioti keturios sienos:
Ji grįžta kas dieną į mylimą šalį;
Jai laisvės sapnuojasi dienos;
Ji lanko ilgėdamos Nemuno krantą,
Atmindama savo jaunystę;
Jai rodos: šiandieną geriau ji supranta
Svajotą tada kunigystę.
O, kaipgi norėtų su kunigu Jonu
Dabar kaip tada pašnekėti!
Jam žodį, be abejo, duotų malonų
Jau kryžkeliais neklaidinėti.

* Litovskaja seminarija.

** Litovski zamok.

Rods, tankiai, pabudęs iš miego, Rainys
Viliokį regėjimą mato,
Bet žodžio mainyti daugiau nemainys –
Per daugel su juo apsiprato.

XIII

Ir kas do naktis! Dega žvaigždės aukštai;
Į dangų viliodamos kviečia;
Riedėdamas pilnas mėnulis antai
Isakijo* bokštą nušviečia.
Vidurnakčio dvyliktą muša iš reto
Bonė Petropaulo nušvitus
Ir, skelbdama pradžią užgimusio meto,
Atliepia į cerkvių granitus.
Kelintą jau kartą pabunda Rainys:
Tas pats vis regėjimas matos!
Jadvygos dvasia? Ir budrus kalinys
Nuo mielo pagundymo kratos.
Skaudžiai pasirėmęs į pogalvę kietą,
Lyg buvo pradėjęs sapnuoti,
Tačiau kad atsiminė atbulą svietą,
Taip pusbalsiu ėmė dainuoti:

Ir vėl, kaip viliokia pagundos dvasia
Suvargusios mano kelionės,
Tu stoji kas valandą man akyse;
Vilioji kaip jaunos svajonės.

* Didžiausia ir gražiausia Petrapily cerkvė.

Nejaugi, mieliausia, ikšiol negana
Tau mano žaizdų atkartoti?
Ar širdžia manai pasidžiaugt kruvina,
Kankintoja mano nesoti?

Ar atilsio jau neatras niekados
Suvargusi mano krūtinė?
Ar vien atsimuš balsas mano maldos
Į sieną šaltai akmeninę?

Aukščiausi! Tu vienas našlaitį matai,
Kurio nebepriglaudė žmonės;
O atilsio, atilsio vieno tiktai
Prašau kaip didžiausios malonės!

Gana nuo žmonių betikėtis širdies:
Juk žemė – pakalnė dejonių!
Tik vien beprotys sausą ranką išties
Sugauti šešėlį svajonių!

Daug žada nuo anksto žmogaus gyvata,
Krūtinę viliodama jauną;
Bet štai su svajonėmis eina greta
Ir skausmas, ir viltį apgauna!

Tu vienas. Aukščiausi, keleivio žmogaus
Pavargusią širdį atjausi
Ir, atilsio nepavydėdams brangaus,
Kaip sūnų ant galo priglausi.

I

Jau mažai Lietuvoj tų beliko senelių,
Pas kuriuos dar mažučiai, sutūpę ant kelių,
Beklausydavom pasakų, ausis atvėrę,
Kaip už turką prancūzas ir anglas užtarę
Prieš maskolį sukėlė smarkiausiąją karę
Ir jam ties Sevastopoliu kailį išpėrė.
Mums beaugant į metą, galybė Maskvos
Irgi augo! ir pančius vaikams Lietuvos
Kalė išsivyravus kaskart baisesnius;
O prancūzas, anuomet gynėjas liuosybės,
Ranką laižė dar autokratų galybės
Ir jiems pinigus skolino paskutinius.
Aleksandro* galybę beskelbė Europa
Ir, tarytum pavirtus į paklusną popą,
Jo malonėje savo išganymą matė.
Patį Bismarką griaužė kaimyno galybė;
Bet ir šis slapčia kartais draugui įgnybė;
Vien bulgarų Stambolovas keterį statė.
Ant Dubysos nutilo tada dainininkės;
Nebedrįso senelis, į žemę sulinkęs,
Prieš maskolius nei žodžio ištarti aštraus;
Tik kad Kražių bažnyčią kazokai uždarė,
Senis Glinskis sukruvintas keikdamas tarė:
„Ar nors kartą velniai tų žalčių neberaus?“

* Aleksandras III – maskolių caras.

II

Bet šitai iš rytų audrą atnešė vėjas.
Ir maskolis, ik šiolei kaip vergas kentėjęs,
Prasimanė aiškiau ant valdžios pasiskųsti:
Nes štai paskalos baisios kaip debesys slinko:
Būk visoj Maskolijoj kariuomenę rinko
Ir ją ėmė į tolimą Aziją grūsti.
Sako, caras, seniai ant japonų rūstingas,
Prieš mikado ilgai raitė kumštes galingas
Ir ant galo, palaiminęs šimtą pulkų,
Chrizantemų tėvynę užpulti paleido;
Generolams net saulė spindėjo iš veido:
Prisilupsią tikėjos nemaž pinigų.
Ne vienam gi iš jų, knutą sau už aulų
Užsikišus, įvest ant mikados salų
Savo cerkvę ir savo kultūrą svajojos:
Bet po Rusiją visą, nuo Volgos ir Dono
Lig Sibiro sniegų ir Kitajaus geltono,
Nuo to karo valstiečiai suvargę žegnojos.
Koks gi buvo Europos tačiau nustebimas,
Kada Mukdenas, Šachė, ant galo Cusimas*
Ant maskolių galvos kaip perkūnas užgriovė,
O po Rusiją visą nuo Volgos ir Dono
Lig Sibiro sniegų ir Kitajaus geltono
Biurokratų klausyti piliečiai paliovė.

* Per karą su japonais tose ypač vietose maskolių kariuomenė buvo baisiai sumušta.

III

Nuo Ivano Baisaus biurokratų ragai,
Amžiais augę didyn, pasiduoti ilgai
Revoliucijos vėsului, rods, nenorėjo:
Daugel kraujo nekalto į žemę sumirko;
Daug be mokslo jaunuomenės žuvo, ištvirko;
Daugel turtų ir rūmų ugny supleškėjo.
Visgi galo gale sunkūs pančiai nukrito
Nuo valstiečio pečių, o kad laisvė prašvito,
Suvažiavę į Vilnių vaikai Lietuvos
Prakalbėjo drąsiau. Jau lyg vaisiaus užginto
Nebeslėpė kaip užpernai žodžio spausdinto;
Raudonsiūliai-žandarai negriaužė galvos.
O kai sušaukė Rusija pirmąją dūmą,
Atkeliavo tada į Tauridišką rūmą
Ir nuo Kauno, Seinų, nuo Švenčionių atstovai;
Tai ne Montvilas, Karpis, po kojų pamynę
Dėl kultūros kitos savo bočių tėvynę, –
Tai jaunos Lietuvos šaunūs vadovai.
O kai tie autonomijos pareikalavo,
Lenkomanai, kurie apie tai nė sapnavo,
Vien tik šaipės, susėdę prie kupino stalo;
Bet Europa visa mūsų prijautė kovai,
O kai pritarė jai net maskolių atstovai,
Praregėjo tada ir didžiūnai ant galo.

IV

„Kaip lietuvių darželyje auga lelijos, –
Tarė Jakštas į Klimą, – taip mūsų draugijos
Auga Vilniuje naujos kas dieną ir žydžia;
Ten kur vienas negali, ten veikia trise;
Auga, brenda pabudus lietuvių dvasia
Ir lenkystės dienas į kapus jau nulydžia."
„Toks visų ir visur juk tautų atgimimas;
Ta pati jo istorija! – pritarė Klimas. –
Rūbas svetimas dera ir šildo lig laiko.
Bet, man rodos, per daug tų prieš lenkus raugų:
Juk prireiks gal istoriškų mūsų draugų,
Atsisėdus kada ir ant savojo kraiko."
Čia jau Klimas, įsėdęs į savo vežimą,
Ėmė skrist apie aukštą tėvų palikimą,
Apie Liublino uniją, Žalgirio kovą.
(Klimas idealista, matyti, ir mirs;
Nors retai kas istoriją taip beištirs:
Patys priešai jį gerbia kaip gilų žinovą.)
„Nieks juk ginčyt neginčys, – užmegzdamas tarė, –
Kad ir skriaudą ne vieną mums lenkai padarė;
Bet vienybė su jais „Drang nach Ost" sugaišino";
Jakštas, būdavo, Klimui užginčys karščiau;
Bet jam noris į Kanklių draugiją greičiau:
Ten jo himną rytojui mėginti ketino.

V

Jau į Kanklių draugiją nemaž susirinko;
Tik dar nėra rimtaus Lietuvos darbininko:
Kompozitoriaus nėra: gražios Goštautaitės!
Ne vienai ji draugijai, rods, pirmininkauja:
Jų šelpimui nelaiko sugniaužusi saują;
Po jos priežiūra mokos lietuvės-našlaitės.
Tartum angelas-sargas ji viską prižiūri;
Kartais klausi, iš kur tiek energijos turi,
Tiek pakėlus ant savo pečių ir galvos!
„Bet šiandieną pradėsme, – kalbėjo Naujalis, –
Gal be jos; nes vargiai beišleis ją tėvelis,
Tiek sulaukęs svečių iš visos Lietuvos."
Ir pakėlę batutą, dar truputį palaukė;
O kad mostelė juo, dainininkai užtraukė
Jakšto himną taip šauną, net augo dvasia!
Rodės, Vytauto Didžio užburtas šešėlis
Prakalbėjo patsai, iš kapų prisikėlęs;
Jakštui ašaros ėmė žibėt akyse.
„Kad tik Dievas ryto neužtemtų padangę! –
Malonėjo visi. – Ir tą iškilmę brangią
Mums nušviestų skaisčiai! Tiek ji metų garsinos!
Tiek atvyko svečių! Net latvių, baltgudžių!..
Norint gal ne per daug tų galiūnų didžių,
Kurie šventė stovylą didžios Katerinos*."

* 1904 m. rugsėjo 11 d. Vilniuje atidengta carienės Katerinos Didžiosios stovyla; kai kurie mūsų sulenkėję dvarponiai nesidrovėjo irgi dalyvauti toje iškilmėje.

VI

Ir pas Goštautą susirinkimas nemenkas:
Ne tiktai komitetas šį vakarą renkas,
Savo darbą užbaigęs, suvesti galus:
Ir kitų susirinko nemaža svečių:
Įvairiausios spalvos deputatų pačių
Suprašytas būrelis gana apvalus.
Tiek žmonių gal nei kartą, kaip stovi, nematęs,
Lyg užburtas tiek metų tylėti expratęs
Pono Goštauto rūmas ant karto net ūžia!
Taip ledais mūsų Nemunas, žiemą sukaltas,
Lig pavasario rūstas išrodo ir šaltas,
Iki šniokšti pradės jo paviršiai sulūžę.
Ir kaip tuomet jisai ant pečių-milžinų
Iš visos Lietuvos, nuo visų vandenų,
Neša vilnis putojančias viena vaga, –
Taip prieš keletą metų sumanymas didis,
Mus suvienijęs, rasit bent kartą išgydys
Mūsų partijas, apimtas ginčų liga.
Ir šiandieną pas Goštautą ne demokratai,
Ne kokie socialai, ne aristokratai...
Susirinko lietuviai vienos motinėlės!!!
Juos suvienino Vytauto amžinas vardas,
Tas didžios praeities tartum magiškas skardas
Jau ne vieną lietuvį iš miego prikėlęs!

VII

Atsibudus iš amžino miego tėvynė,
Kad ant karto akis užmiegotas pratrynė,
Nusiminus aplinkui vien mato kapus!..
Atsigręžus tada nuo rūsčios dabarties,
Praeityje raminančios ieško vilties,
Ir paveikslas jai švinta tada įstabus.
Kaip tą valtį bedaužo putojančios marės,
Žudė Lietuvą barniai, netaikos ir karės;
Bet štai Vytautas valdančias ima vadžias:
Ir nuo marių lig marių, nuo Pruto lig Dono,
Vakarykščiai jo priešai privengia valdono!
Pats kryžiuotis jo gerbia valdybas plačias!
Pranokėjų didžių atsiminus gadynę,
Kad didvyrio šešėlį išvydo tėvynė,
Jaunas kraujas jai gyslose tvinkčiot pradėjo,
Ir nulenkusi galvą prieš Vytauto vėlę,
Tarp didžiųjų jo vardą nudžiugus pakėlė,
O jo kapą gudams neužleist prižadėjo.
Ant to kalno, kur Vilniuj senovės griuvėsiai
Baigia irti, vidurdienio ramūs pavėsiai
Nors galvos gal ryto nuo kaitros nepridengs,
Bet kai raitą stovylą tam dvasios galiūnui
Atidengus tėvynė pašvęs savo sūnui,
Be kepurės šimtai prieš jį galvą nulenks!

VIII

Kad programa tvarkos ant rytojaus dienos
Sustatyta, „Mums ypatos trūksta vienos! –
Ponas Goštautas tarė iš pirmsėdžio vietos. –
Trūksta Rainio šio vakaro susirinkimui:
Ar kas tiek bepadarė tautos atgimimui,
Kai dar sąlygos buvo taip sunkios ir kietos!
Jo tai buvo sumanymas: Vytauto vardą
Prieš visuomenės sąžinę tartumei skardą
Pranokėjų galybės iškelti aukštai!
Kaip šiandieną tarp mūsų jam būti norėjos!..
Bet neleido atvykt sveikata susilpnėjus;
Argi toj valandoj jį užmiršme per tai?"
„Telegramą nusiųskim!" – atsiliepė Klimas:
O kad pritarė vienbalsiai susirinkimas
Ir, ant karto sustoję, tarytum ko laukė,
Tumas, jaunas studentų dienas atsiminęs,
Atsiduso giliai iš plačiosios krūtinės
Ir „ilgiausius metus mūsų Rainiui" užtraukė.
Nors Onytė žinojo, kaip brolis darbavos,
Bet pagrįžus dabar nuo ligonio iš Davos,
Kad viešai apie jį tiek ant karto girdėjo,
Net per ašaras žvalgės kaip rožė raudona
Tai į poną Motiejų, tai į kunigą Joną,
Lyg pagalbos nuo jų besulaukti norėjo.

IX

Prisiklausęs gana iškalbingų bylų
Ir daugiau negu kuldamas nuo spragilų,
Senis Glinskis apkurtęs, sermėgoj sušilęs,
Kai jau aptarta viskas ant ryto dienos
Ir aptilo balsai, „Ar sušlapint burnos
Nereikėtų?“ – užklausė bent kartą prabilęs.
Kad nekiurktų pypliai viduriuos ant tuščios,
Glinskis išlenkė stiklą degtinės karčios,
Pasipurtė ir, kraujui apšilti pradėjus,
„Prisiklausęs, – atsiliepė, – tamstų apsčiai,
Būčiau kvailas per apskritą pilvą stačiai,
Kad pažeminti drįsčiau tėvynės veikėjus:
Mūsų Vytautas buvo tai didis galinčius;
Jam reikėjo paminklo, to nieks neužginčys;
Daug padarė tėvynei ir mūsų Rainys;
Jį anuomet pažinęs, mačiau iš akių:
Kunigų seminarija nė dėl tokių!
Tas ne tik aveles, sau tariau, beganys.
Bet patarčiau čionai susirinkusiems ponams
Dar padirbdinti Vilniuj stovylą japonams:
Kad ne jie!.. kad ne ta su japoškomis karė!..“
Čia vėl ėmė visi net juokais nesitverti
Ir jau rengės seniuko sveikatą užgerti,
Kai svetys netikėtas duris atidarė.

X

Buvo aukštas; aplinkui galva apskusta;
Veidas švietė pailgas, barzdelė reta;
Brangūs rūbai ir akys didybe žiūrėjo.
Vien totoriškai švelbė; vos Tumas ant galo,
Geležinkelį tiesęs andai nuo Uralo,
Susitarti su juo šiaip be taip sugebėjo.
Pasiskųst Šig-Achmetas iš Kauno atėjęs?*
Ar vainiko prašyt Devlet-Hadži-Girėjas?**
Tochtamyšas pabėgęs iš Aukso ordos?***
Ar tai Vytauto vardas totoriškas vėles
Net iš amžino atilsio būtų prikėlęs,
Kad prie Vilniaus beglaustųsi kaip kitados?
Ne! tai vienas iš mirzų kilmės Edigėjo
Su totoriais nuo Karnos atvykt panorėjo
Čia pasveikinti Vytauto Didžio paminklą;
Ir kaip jo pranokėjas suteikt dovanų:
Ne tabūną Arabijos žirgų šaunų,
Tik Damaske iš plieno nukaldintą ginklą.

* Šig-Achmetas, Kipčako chanas, papuolęs lietuviams į nelaisvę, pasimirė Kaune, Aleksandrui viešpataujant; kartkartėmis skundas siuntė Vilniaus seimui neteisingai kalėjamas.

** Devlet-Hadži-Girėjas, jaunas Krymo chanas, atminęs, kad Vytautas kitą kartą Betsabulą ir Gerempergą Vilniuje apvainikavo, dėl didesnio autoriteto atvyko į Vilnių prašyti, kad Kazimieras jį apvainikuotų; ką tasai ir išpildė 1443 m.

*** Tochtamyšas šaukės ne kartą Vytauto pagalbos prieš Tamerlaną, pabėgęs iš Aukso ordos.

Svetį tolimą Goštautas vedas prie stalo,
O paskui, kad arčiau pasižino ant galo,
Ėmė gestais šiaip taip susitarę šnekėti
Apie buvusius amžius, karus ir vienybę,
Apie mūsų ir jų kitą kartą galybę,
Į kurią vos gali jau dabar betikėti.

XI

Pažiūrėjęs į aukštą kaip per įkvėpimą,
„Ar ne sapnas tiktai! – tarė Jakštas į Klimą. –
Tartum pajautei amžių senobinių kvapą!
Tiek atsimena vienkart gražiausių dienų,
Į totorių pažvelgus!.. Ir tiek milžinų!
Lyg kas būtų atskleidęs istorijos lapą!“
Nors užkalbintas Klimas negreit beatsakė:
Atsiminus senovę, ir jam širdis plakė;
Apie ją nemokėjo mąstyti šaltai:
Jam praėjusiai amžiai ir dėjos, ir vyrai
Tai nebuvo be žado užmirusi tyrai!
Jam kaip gyvi kalbėjo senovės raštai.
Jį vadinta per dideliu idealista;
Gal teisingai, bet kas gi iš mūsų neklysta?
Gal per daug jam prabočių sapnavosi dienos!
Ir dabar, į totorio žiūrėdamas kardą,
Jis garsingą atsiminė Algirdo vardą,
Prieš kurį net Maskvos sudrebėdavo sienos.
„Kiek poezijos! – tarė. – Ir rūsto gražumo;
Kiek didybės ir kūdikio naiviškumo,

Kai Dimitro ir Algirdo atmeni kovas!
Vienas siunčia nedėgulį, antras kiaušinį!
O pribuvęs į laiką Maskvoj velykinį,
Trenkia kardą į Kremlių lietuvių valdovas!..“

XII

Maž įdomino Daugirdą naujas svetys:
Jautrią širdį jam griaužė kitsai rūpestys,
Nes prislinkęs štai kunigą Joną užklupo,
Klausinėdamas su rūpestybe reta,
Kas girdėt apie Rainį? Kaip jo sveikata?
Ir kame pasigydymui grašį sučiupo?
Rasit Glinskiui tikrai išsisukti norėjos,
Ir tik būdas jo atviras melo drovėjos,
Gal pagundymas išsikalbėti kuteno?
Nes sau tarė: juk Daugirdas pats numanys,
Kas nereikia, kad gautų žinoti Rainys,
Kiek bespėja: anuodu geruoju iš seno.
„O, kad pranašu būti galėčiau klaidingu! –
Besigailinti tonu pradėjo verksmingu. –
Bet Rainys iš ligos jau vargiai išsikas!
Tiek varguolis pakėlė ant savo pečių!
Tiek jam suteikė Viešpats kryželių karčių!
O kalėjimas aiškiai pakirpo jėgas.
Kad galėtum žmogus, rodos, dangų prilenktum;
Nuo mirties kad apgint, savo kūnu uždengtum;
Bet iš džiovos išlikti – vilties per menkai.

O kiek teko privargti! Kiek Tumas darbavos!
Iki jam prikalbėjo važiuoti į Davos!..*
Tie ligonys tikrai kaip mažučiai vaikai!"

XIII

Čia nuleidęs žemyn mėlynąsias akis,
Kaip sugautas ūmai neįpratęs vagis,
Lyg norėdamas teisintis Glinskis kalbėjo:
„Kaip vaikučiui gydyklos karčios neįduosi,
Jei užkalbinęs pasaka, nesumeluosi,
Taip ir Rainiui šiek tiek sumeluoti reikėjo.
Juk į Davos jį siunčiant, reikėjo skatiko,
O kišenėje mano variniai beliko:
Daug išleidau, vaikams knygutes davinėjęs;
Daug padėjau Onytei, mokintis pataręs;
(Juk už tai Žvingalaitis net buvo įtaręs
Ir jo mylistai vyskupui daug prikuždėjęs).
Tiesa, Vilniuje Tumas – tai Krezas tikrai;
Bet nemaž literatiški jam vakarai
Pakėlimui lietuviško vardo kainuoja;
Daugel knygų spausdindamas, veltui dalina;
Daug jaunuomenės šelpia, nors Vanda ir gina,
Ir dėl jo patriotiško jausmo vaitoja.
Tai ne ką jau per daugel nuo jo reikalauti,
Juk ne viską ant vieno pečių besukrauti!..
Bet su grašiais ant galo nebuvo bėdos:

* Davos – gydymos vieta nuo džiovos Šveicarijoje.

Ponas Goštautas sakė: jų nesigailėsiąs,
Norints tūkstančiais reiktų, už jį užmokėsiąs
Ir dar kaltas paliksiąs prieš jį visados.
   Ar tai Juozas gal nujautė kiek apie tai,
Nes ant karto nuo Davos žegnojos griežtai,
Vos tada nuo manęs pasiskolint sutiko,
Kai jam žodį daviau (pasakyk, geradėjau!
Ar be melo tikrai išsisukti galėjau?)
Pats neimsiąs nuo nieko nei vieno skatiko."
   Čia užbaigdamas pašneką, kunigas Jonas
Apsidairė aplinkui, ar Goštautas ponas
Negirdėjo? Nes kunigas teisintis gautų.
Taip, raškydamas nuo svetimos obelies,
Besižvalgo vaikelis, kad kas iš šalies
Netikėtai sučiupęs plaukų nenurautų.

XIV

   Bet kitiems nė galvoj buvo jų paslaptis:
Prakilnesnė visiems vadovavo mintis;
Jiems rytojaus rūpėjo graži iškilmė;
Kai didvyriui tėvynė paminklą atdengs
Ir prieš Vytautą Didį šimtai nusilenks,
Jį pagerbs įkvėptoji giesmė!..
   Kad išmiklinus chorą, atvyko Naujalis;
Giesmininkų ten buvo nemenkas būrelis,
Jakšto himną rytojui prirengti turėjo.
Deputatai, nors buvo beiešką kepurių,
Vėl sugrįžo dabar sulig vieno nuo durų;
Dar šiandieną to choro išgirst panorėjo.

Ir jau chorvedys buvo batutą pakėlęs;
Bet čia Jakštas jį perprašė dėl valandėlės:
„Supratimui geresniam – vienintelis žodis!
Kad ryto atidengsme didvyrio paminklą,
Štai nuo kalno ant žirgo, laikydamas ginklą,
Iš griuvėsių išjojęs, jisai pasirodys...“
Dar Naujalis, batutą iškėlęs, palaukė;
O kad mostelė juo, giesmininkai užtraukė
Jakšto himną taip šaunų, net augo dvasia!
Rodės, Vytauto Didžio užburtas šešėlis
Prakalbėjo patsai, iš kapų prisikėlęs!
Ašarėlės pražibo visiems akyse.

Pasveikinkim rytą naujosios gadynės!
Jo gandas plačiai nuskambės.
Šiandieną tėvynė didvyriui tėvynės
Uždėjo vainiką garbės.
Nuslinko naktis.
Atgimimo viltis
Teeina po Lietuvą mūsų,
Kur skaisčios sesutės,
Kur vargšės motutės
Nuo Vilniaus lig Kuršo ir Prūsų!

Štai vadas, ant žirgo užsėdęs galingas,
Saulėgrąžas rodo naujas!
Raminkis, lietuvi! Prabočių garsingas
Jis žada priminti dėjas!

Jo garsūs darbai
Kaip perkūno žaibai.
Aplėks mūsų nuskriaustą šalį;
Prižadins kaimietį
Ir rūmų pilietį!
Pabus, kas pabusti dar gali!..

Ant Vytauto vardo, lyg magiška gale
Atgimę tėvai-milžinai,
Sukils didžiavyriai, krūtinę apkalę,
Ją meile uždegę jaunai!
Naktis kruvina
Juos bežudė gana;
Šiandieną kita jau gadynė!
Gana jau dejonių
Ir kryžiaus kelionių;
Atgimusi kelkis, tėvyne!

Tu, Vytaute, didis valdove tėvynės!
Tu skardas dienų milžinų!
Tu, Lietuvai garsų vainiką nupynęs,
Būk pranašu saulės dienų!
Tarp amžių prašnek!
Mums krūtinę uždek
Darbais milžinų-pranokėjų!
Aprinkę vadovą,
Teeina į kovą
Auklėtiniai tavo idėjų!

DEVINTOJI GIESMĖ

I

Bėga kaip upės srovė tekina
Laikai į nežinomą šalį;
Veltui teirautųs gudrybė sena:
Rytojaus atspėti negali.
Kiek tai jie nunešė amžių, kartų
Į šaltą nabašninkų kraštą!
Vien tik negali vargų-sielvartų
Iš vietos pajudinti naštą.
Mainos kaip apdaras būdas žmonių;
Tėvai jau vaikų nesupranta;
Pažiūros naujos naujų vargdienių
Beveržias kaip vilnys į krantą.
Buvo laikai, kad kilmės aukštumu
Didžiavos nutukęs bajoras;
Nūn proletarą skriaudos šaukimu
Užėjo pamėgdžioti noras.
Vien tiktai saulė per dangų aukštai
Per amžius tekėjo ir teka;
Vienos tik Baltosios marės rūstai
Per amžius šnekėjo ir šneka.
Atmainos didelės ir Lietuvoj:
Pirmeiviai, anuomet pramynę
Pirmąjį taką nelygioj kovoj,
Vargiai bepažintų tėvynę.

Jei prisikeltų dabar jų dvasia,
Jau savo vargų neminėtų;
Ašaros džiaugsmo skaisčiai akyse
Kaip marėse perlai žibėtų.
Dvasios galiūnai, tėvai-milžinai!
Pavasario mūsų vadovai!
Ramūs ilsėkit kapuos pelenai,
Nutilus palaimintai kovai!

II

Goštauto rūmas ant kranto Ventos,
Nors dvidešimts metų praėjo,
Baltuoja, rodosi, kaip kitados,
Kai jaunas Rainys čia viešėjo.
Rodos, kaip tuomet šermukšnių plati
Alėja į vieškelį šviečia;
Tiesa, suaugus!.. Bet žmonės – kiti!
Kitus ir svečius pasikviečia.
Trečias jau mėnuo: pasirgęs trumpai,
Pasimirė Goštautas-tėvas;
Kūną jo priglaudė Roso kapai,
O sielą nemirštančią – Dievas.
Mirdamas iš giminės neplačios
Taip nieko nabašninkas ponas
Nesigailėjo apleist kaip marčios.
(Išpiršo ją kunigas Jonas.)
Amžiną atilsį, ponas tasai
Valdyti ir liept vien mokėjęs,

Baigdamas amžių, kaip sako, visai
Nuo savo marčios prigulėjęs.
    Tiesą pasakius, ne vieną tik jį:
Visus sužavėjo Onytė;
Mažas ir didelis ją Aukštdvary
Vadindavo „mūsų paukštytė“.
    Atviro būdo, širdutės lipšnios,
Bečiauškanti nuo rytmetėlio:
Niekas ant veido jaunutės ponios
Nematė tamsaus debesėlio.
    Vos kaip pavasaris, linksmas, skaistus,
Į Goštauto įžengė rūmą,
Laužo ant karto namiškių ledus,
Įnešdama naują gyvumą.
    Tėvas patsai, jai prisėdus šalia,
Beglostė meiliai geltonplaukę!..
Dievo tačiau tokia buvo valia:
Krikštynų seniuks nesulaukė.

III

    Antrą jau savaitę, kaip Aukštdvary
Ramumas ir miegas išnyko;
Vakar ant galo ponios kambary
Rėksnys mažutėlis suklyko.
    Pirmgimio savo sulaukęs sūnaus,
Gražučio, smagaus ir didoko,
Daugel jau žadančio ir numanaus,
Motiejus net šokte pašoko.

Kiek tai atsineša su savimi
Vilties tas opus sutvėrimas,
Klyksmu pareikšdamas savo „esmi“,
Lyg būtų nemielas gimimas!
Džiaugias gimdytojai, gentys, draugai,
Svečiai, į krikštynas atvykę,
Jam gi šios žemės, matyti, vargai
Vaidinas, ir verkdamas klykia.
Klyksmas tasai – tai jaunosios kartos
Prieš senąją ginčas pirmasis;
Metams beslenkant, vienos ir kitos
Daugiau prieštaravimų rasis.
Eina kariaudamos kartos žmonių,
Viena jau kitos nebsupranta;
Eina kaip bangos plačių vandenių
Ir daužos į amžiną krantą.
Kartais nuilsusios ant valandos
Tarytum paliaubas sulygsta;
Snaudžia ramumas tada be skriaudos,
Bet irgi gyvumas pranyksta.

IV

Linksmas Motiejus gal būtų svečių
Iš viso pasaulio suprašęs,
Straipsnių tačiau pabijojo skaudžių,
Kuriuos būtų „Skardas“* prirašęs.

* „Skardas“ – lietuvių socialistų laikraštis.

Skurdūs bedarbiai, sakytų, matai,
Ant gatvių per streikus badauja,
O kapitalo išlepę antai
Ištvirkėliai sau bepuotauja.
„Tiesa, – sau tarė, – aš pats vargdienys;
Darbuojuos, liežuvį iškišęs;
Bet buržua! Būk verčiau tinginys:
Nuskųs, jei drybsosi nuplyšęs.
Marksą dabar net plikbambiai vaikai
Po kaimas išvardinti moka;
Socialistais net knibžda takai!
Ko? Ko? bet to gero ne stoka.
Žmones bekursto. O kvaišų gana,
Kurie kaip avigalviai klauso;
Darbą pametę, paskui alkana
Gauja meldžia plutgalio sauso.
Kaltas ir mūsų klebonas gyvai!
Štai vietoj pamokslo tik šaukia:
„Vargšai, jūs vargšai!..“ Paskui tie pilvai
Bežiūri į mus susiraukę.“
Tokios tai mintys Motiejaus galvoj.
Kaip debesys džiaugsmą aptraukė;
Ir ant krikštynų mažutėj krūvoj
Iš Vilniaus svečių jis telaukė.

V

Baigės rugsėjis. Po orą bailiai
Oratinkliai draikės be vėjo,
Šypsojo saulė; bet jos spinduliai
Tarytum sudiev tekalbėjo.
Klykdamos žąsys ir gervių pulkai
Į pietus padangėmis traukė.
Apdaro žalio nebtekę miškai
Tik pirmojo šalčio belaukė.
Veltui Motiejus iš Vilniaus svečių
Bežvalgos: ikšiol nematyti!
Bėrį užsėdęs, šiųmečių rugių
Išjoja tada aplankyti.
Lygūs sužėlę tamsiai vilnimis
Rugiai lyg kad rūtos žaliuoja;
Kiek tik apimsi aplink akimis,
Kaip žaliosios marės liūliuoja.
Žiema, užklojus baltais patalais,
Nukąs jūsų pumpurą žalią;
Šalčiai ir speigos ledų verpalais
Suspaus, jūsų lovą apkalę.
Vargšai, užmirste po žemių šaltai!..
Bet argi tai rankos artojo
Veltui jums žemę pureno minkštai
Ir sėdamos grūdą žegnojo?
Linksmo pavasario saulė užšils:
Ir jėgos, kur slepiamos miega,
Naujos iš patalo šalto pakils,
Auklėdamos rausvąjį diegą.

Vasarai kaitinant, laimūs suaugs
Rugiai kaip palaimintas gojus!
Varpoms nunokus, širdy besidžiaugs,
Jų rišdamas pėdus, artojas!..

VI

Gražūs sužėlę ant dirvos rugiai
Motieju bent kiek nuramino,
Kitą jam dirvą priminę staigiai,
Kurią dar aukščiau jis brangino.
„Lietuva, žemė tėvų-milžinų,
Senovėje taip įgarsėjus;
Nuo Baltijos lig Juodų vandenų
Vedžiojus didžius pranokėjus;
Žemė, kuri numylėjo karštai
Kaip gyvastį laisvą tėvynę
Ir statydavo priešams rimtai
Be išgąsčio karštą krūtinę!..
Vargšė! ir tu neišvengei žiemos,
Į prieglobstį lenkų patekus!
Globoje brolių kalbos svetimos
Miegojai, ilgai neprašnekus!
Betgi ne veltui už laisvę sūnų
Prigėrei tiek prakaito, kraujo!
Betgi ne veltui kapai milžinų
Ilgėjos pavasario naujo!

Vos atsidusus iš miego sunkiai,
Jau stoji į lygias lenktynes;
Amžių istorijai nepasakei
Dar savo minties paskutinės!
Tyli, griaudi vaidelučių giesmė,
Kryžiuočiai neskelbia mums karo;
Dainiams tačiau įkvėpimo versmė
Šiandieną plačiai atsidaro!..
Lietuva, myliu ir tavo laukus,
Kuriuos savo rankomis sėju!
Ir atgimimo gražiausius laikus!
Ir darbus tėvų-pranokėjų!“
Taip įsimąstęs, užmiršo visai
Motiejus svečių bežvalgytis;
Žirgas sužvengęs parodė patsai,
Kad kas ten iš tolo matytis.

VII

Jakštas ir Klimas, ir Tumas greta
Nuvargę karietoj lingavos;
Šypsąs ruduo ir sunykus gamta
Aplinkui griaudžiai malonavos.
Šarpūs žemaičiai, sarti eržilai,
Dvi valandi bėgę, apšilo;
Jau nesidaužė į šonus aklai,
Vežėjas niūniavęs nutilo.
Mintys kaip skurdūs paveikslai rudens
Keleiviams nelinksmos minėjos;

Spaudė jos, slėgė tarytum akmens
Per amžius širdis užkietėjus.
„Rodos, nebūtume dar per seni, –
Atsiliepė Jakštas ant galo, –
Rodos, nuo vakar žmogus gyveni;
Dar plakus širdis neatšalo.
Kiek tai įvyko tačiau atmainų!
Kiek matėme audrų-verpetų!
Kiek tai vardų praskambėjo jaunų
Per pastarą dešimtį metų!
Tiesa, subrendo jauna Lietuva;
Aukštai savo vardą iškėlė:
Bet sumažėjo pirmeivių krūva,
Kurie ją iš miego prikėlė.
Retinas mūsų kas dieną būrys,
Kursai kitados už tėvynę
Stojo pirmasis, kad vedė Rainys
Į kovą ir pirmkelį mynė!
Kur pasidėjote, brangūs laikai?..
Kaip priemonė nereikalinga,
Užpakal minių dabar palikai,
Atlikęs tarnybą naudingą.
Užima vietą kareiviai kiti!
Kitus bematai darbininkus!
Bangomis eina kaip upė plati,
Savuosius kelius apsirinkus!“

VIII

„Toks jau nuo amžių keleivio žmogaus
Ant žemės paskirtas likimas;
Juk ne su saule ant giedro dangaus
Gyvensi! – jam patarė Klimas. –
Būtų, sakyčiau, dar pusė bėdos,
Kad mūsų vaikai, mus pavarę,
Veiktų tikrai dėl tėvynės naudos,
Kaip mes, kitados susitarę.
Betgi, nelaimei, jaunoji karta
Tik peikti ir griauti temoka,
Manija siekių naujų apimta!
O mokslo ir meilės jai stoka.
Kosmopolitai! Dienos milžinai,
Tėvų praeities nepažinę!
Markso ir Darvino paikūs sapnai
Jiems rūpi daugiau kaip tėvynė."
Tumui pačiam ant jaunųjų gaidžių
Nesyk užsirūstinti teko;
Bet, neapkęsdamas raudų tuščių,
Ne taip nusiminęs prašneko:
„Buvome, – tarė, – ir mes kitados
Tėvų akyse protestantai;
Kiek sugaišinom jėgų be naudos
Pradžioje ir mes, diletantai!
Patriotizmo šiandieną tikrai
Mažiau, o per daug ištvirkimo;
Reikia tačiau pripažint atvirai:
Netrūksta ir pasišventimo.

Nenusiminkime, vyrai, perviršl
O laikas išgydys ne vieną:
Nuopelnų mūsų vaikai neužmirš,
Kaip garbina Rainį šiandieną."

IX

„Nėra šiandieną tėvynės sūnų,
Kaip mūsų Rainys kad bebuvo! –
Jakštas kalbėjo: – Tokių milžinų
Gadynė jau rasit pražuvo.
Nebeužilgo pabaigti žadu
Poemą, jo amžių apsakęs;
Gal susirišę su Rainio vardu
Ir mes neužgesme kaip žvakės."
„Tiesa, jog nėra!.. Negreit ir bebus
Tokių kaip Rainys patriotų! –
Pritarė Tumas. – Užtat jo kapus,
Teisinga, kad amžiai guodotų.
Taip dar norėjos varguoliui ilgiau
Patęsti ir už numylėtą
Savo tėvynę dar vargti daugiau!..
Bet Dievo nebuvo žadėta.
Na, ir tėvynė didvyrio-sūnaus
Ir jo veikalų neapvylė:
Visas juk Vilnius jo kūno brangaus
Išėjo sutikti už mylę.

Mūsų jaunuomenė, norints karti,
Ne sykį net jį kritikavus,
Nešė jo kūną ant rankų pati,
Pati jį parvežus iš Davos.“

X

„Žinoma, Rainiui nebuvo vilties
Išgyti, – atsiliepė Klimas. –
Sako tačiau, būk jam laiką mirties
Paskubinęs susikrimtimas,
Sako, anonimas vargšą skaudžiai
Užgavęs, lyg kūju užtvojęs;
Niekas tačiau taip jo kūno griaudžiai
Kaip Daugirdas neapraudojęs.“
Tumas nusijuokė: „Kaip neraudos?
Jadvygai negal įsipiršti;
Liepė tam vargdieniui ant visados
Ji meilę ir viltį užmiršti.“
„Na, ir be takto Kazys suvisu! –
Pritardamas Klimas šnekėjo; –
Buvo ant jos net pažvelgti baisu,
Kai Rainį kapuosna lydėjo.
Tartumei marmuras, be kibirkšties,
Išblyškus, be ašarų akys!..
Žėdnas suprato: nuo meilės-vilties
Ta bus amžinai atsisakius!“

XI

„Aukštdvario ponas!“ – pabudęs staigiai
Iš miego vežėjas sušuko;
Žirgas Motiejaus, sužvengęs smagiai,
Varguoliui net ausį atsuko.
„Laukiame, – tarė Motiejus, – svečių;
Nuo ilgesio veidas nuvyto,
Galima buvo akelių skaisčių
Netekti, bežiūrint nuo ryto.
Mano mažutis bedievis rėksnys
Beklykdams galėjo užkimti;
Krikšto ir krikšto kasdien vargdienys
Negal reikalavęs nurimti.
Laukia atvykęs ir kunigas Jonas;
Bus kūmais Jadvyga ir Klimas.
Nutarta Juozu rėksnys nevidonas
Pakrikštyt – brangus atminimas!“
Ir šnekučiuodami grįžo draugai,
Žvalgydamies tartum ko laukė;
Rudenio skurdūs aplinkui vargai
Tačiau jų akies nebetraukė.

Rausvai geltonus lapus nuo šilo
Pavėju blaško ruduo;
Nuliūdo girios; laukai nutilo;
Tik šniokščia upės vanduo;
Tiktai sušvilpi aukštai sėjikai;
Tik murkso tartum sunykę grikai.

Skurdžios rugienos
Vienintelės vienos
ant lauko!

O ne, ne vienos! Nagai artojo
Pureno žemę vargiai,
Žegnojo, sėjo, saldžiai svajojo:
Derėsią laimūs rugiai.
Kaip jaunas amžius, galvas iškėlę,
Kaip žalios rūtos, kerais sužėlę,
Gražūs, linksmučiai
Banguoja rugučiai
ant lauko.

Nelinksmas laikas, nesveikas oras;
Pakiemiais lankos drugys;
Pagavęs krečia senius nedoras:
Vargiai seniukas pagis!
Jau atsikosėt rečiau begali
Ir štai, vaikučiams paskirstęs dalį,
Paėmė žvakę,
Sudiev pasakė
kaimiečiams!

Sužvengė žirgas, šunelis loja;
Dukrele, aslą pašluok!
Ant juodbėrėlių piršliai atjoja!..
Piršleli, tik nemeluok!
Piršlys meluoja ir kraitį deria:

Jaunoji rausta, bet midų geria.
Kepk, svočia drūta!
Karvojų su rūta
kaimiečiams!

Laurynas duoną nors valgo juodą,
Bet darbus baigęs laukuos,
Pusiau nupilstęs javų aruodą,
Į mugę skuba brikuos,
Išlenkęs stiklą, namon raliuoja,
Nes metų galą sumegzt sapnuoja,
Apsimokėjęs,
Vaikams išderėjęs
riestainį.

Palaimins Dievas: sulauks krikštynų,
Viršaičiu valsčius apšauks,
Ar ant vestuvių gal nuo kaimyno
Su rūta kvieslio sulauks,
Tada užmiršęs vargų verguvę,
Būry atgimęs, išves lietuvę
Šokt skepetinę,
Čigoną, suktinę
ar žvirblį.

Juška senukas medžiot aptingo;
Išnyko patys miškai;
Kur veisės stirnos, ten neturtingo
Dabar ukėso laukai.

Už banko skolas ne be dejonės
Atkirpo ponams bežemiai žmonės
Skverną nemenką:
Mat ponams užtenka
ir centro.

Juška sau tarė, bent kiek pasveikęs:
„Tuščia su mūsų dvarais!
Nuobodų laiką, ruduo, suteikęs,
Atsiųsk ilgais vakarais
Bent mielą svečią: žmogus atgimtų,
Senus medžioklių laikus atmintų:
Vėjus begaudęs
Ir šernus šaudęs
ar vilką.“

Ruduo nutaisė gamtos stebuklus;
Nudraskė jos vainikus;
Talkon pakvietęs šalnos pabūklus,
Paliko tyrus plikus.
Gamta sau šypsos; ant lauko pliko
Pribarsčius sėklų nemaž paliko:
Mylinčias poras
Pavasario oras
palaimins.

Nelaisvėj gimę, nuskurdę žmonės,
Varguos sulinkę žemai!
Kai jums beveržias tik vien dejonės,
Nejau giedosiu linksmai?
Užgims didvyriai laisvos gadynės:
Linksmesnė mūza sūnums tėvynės
Kitą poetą,
Daugiau numylėtą,
palaimins.

Pabaigiau Villa St. Charles Šveicarijoj liepos 25 d. 1907 m.

REDAKCINIAI PAAIŠKINIMAI

Iš gausios ir įvairialypės Maironio (tikr. Jonas Mačiulis, 1862 11 02–1932 06 28) kūrybos šios serijos knygai jos parengėjas, pasitardamas su Visuomenine redaktorių taryba, pasirinko „Pavasario balsų" išsamiausią penktąjį leidimą, paties Maironio parengtą jo „Raštų" pirmam tomui (1927) ir pavadintą „Lyrika", ir poemą „Jaunoji Lietuva".

Pasirinkimą lėmė keletas aplinkybių. Tai kūriniai (net ir pavadinimai), su kuriais Maironį lig šiol visų pirma tapatina Lietuvos visuomenė, jausdama neblėstantį jų aktualumą. Tai mokymo ir studijų programose įsitvirtinusieji dalykai. Tai literatūra, savo verte ir kalbos ūgiu pravėrusi vartus ir toli nuėjusi į tai, ką mes dabar galima vadinti XX amžiaus lietuvių literatūros lobynu, kartu aprėpdami XIX amžiaus pabaigą. Trisdešimties knygų serijos leidėjai, pradėję ją Žemaitės tomu 2005 metais, paskutiniu trisdešimtuoju – Maironio – tomu 150-osios jo sukakties metais tartum užsklendžia ratą, kuriame sukosi skirtingos literatūros rūšys ir žanrai, tarmės, nepanašios patirtys, tremtis, emigracija, nepriklausomybė ir priklausomybės, įvairios meno kryptys ir tendencijos. Žinoma, ir lietuvių literatūros pasaulio niekaip neapleidžiančios socialinio gyvenimo problemos. Žiūrint į seriją pradėjusią ir ją užbaigiantį klasiką, – bemaž visas jas jiedu buvo suvokę ir reiškę.

*

Pirmoji knygos dalis *„Lyrika"* imama iš Maironio „Raštų" pirmo tomo, kurį Vilniuje „Vaga" išleido 1987 m. Trijų tomų „Raštus" tąsyk parengė Irena Slavinskaitė, Redakcinėje komisijoje buvo Justinas Marcinkevičius (pirmininkas), Vitas Areška, Vanda Zaborskaitė. Redaktorė – Rimantė Umbrasaitė.

Šioje Lobyno knygoje teikiamus „Lyrikos" tekstus, svarbiausiu šaltiniu pasirinkęs minėtą leidinį, parengėjas sulygino su Maironio „Raštų" pirmuoju tomu, kuris išleistas 1927 metais Kaune. Maironis jį sudarė pats, pažymėtina, kad tekstus buvo parašęs ranka ir kad lankėsi tomą spausdinusioje „Raidės" spaustuvėje, buvo nurodęs, kur siųsti korektūras, pasirinko „Raštų" formatą, popieriaus rūšį ir pan. Jo priežiūros atidumą paliudija paskutiniame tomo puslapyje išspausdintas „Klaidų atitaisymas" (keturios klaidos). Jeigu gretintume su kitais to meto leidiniais, – tai ganėtinai tvarkinga knyga.

Maironio eilėraščių visuma paprastai tapatinama su populiariuoju jo knygos pavadinimu „Pavasario balsai". Čia spausdinamas eilėraščių telkinys „Lyrika" pagrįstai laikomas „Pavasario balsų" penktuoju leidimu, taigi išsamiausiu, išleistu autoriui prižiūrint. Ankstesnės laidos buvo – 1895, 1905, 1913, 1920 metais. Kūrinių vis pasipildydavo, nuo 45 pirmame iki 110 ketvirtame „Pavasario balsų" leidime. Leisdamas 1927 m. „Raštus", Maironis pridėjo dar 19 kūrinių.

Konstatuodamas, kad 1987 m. leidinio parengėjai ir leidėjai publikuojamuose Maironio lyrikos tekstuose visiškai išvengė sovietmečiui būdingų iškraipymų (čia nekalbama apie įvadą ir komentarus, – anuomet buvusį neišvengiamą ideologinį „garvežiuką") ir pripažindamas, kad tas leidinys parengtas profesionaliai, šios Lobyno knygos parengėjas prisideda štai kuo.

Čia atstatome 1927 m. leidinio eilėraščių grafines formas, – kai strofos (dažniausiai lyginio skaičiaus) paslenkamos dešiniau (taip dažnai užrašomi dainų tekstai): „Mano gimtinė“, „Uosis ir žmogus“, „Augo putinas“, „Ne pranašas, aš ne kovot...“, „Kam širdį davei?“, „Paskutinis akordas“, „Vakaras“, „Milžinų kapai“, „Varūnui“. Yra eilėraščių, kurių autentiškoje publikacijoje pirmos eilutės (nuo antros strofos) pradžia šiek tiek paslinkta: „Poezija“, „Taip maža paramos“, „Poetui mirus“, „J. St.“ Tai savita, tad ir dabar parodome.

Reikia bent trumpai užsiminti apie dar vieną buvusį ypatumą. 1927 m. leidinyje maždaug pusė eilėraščių išspausdinta (daugiausia iki 87 puslapio) tarp strofų įterpiant žvaigždutę, o populiariame lig šiol eilėraštyje „Kai kam“ posmus skiria trys žvaigždutės. Reikia taip pat priminti, kad eilėraščių pavadinimų pabaigoje buvo dedamas taškas.

Ištaisyta bene penketas spausdinimo ar korektūros klaidų, žiupsnelis skyrybos nenuoseklumų ir įterptų nebūtinų skyrybos ženklų (irgi pirmenybę teikiant 1927 m. leidiniui). Pedantas, norintis sugretinti mūsų publikaciją su 1987 m. ir 1927 m. leidimais, kaip pavyzdžius galėtų pažiūrėti eilėraščių „Sunku gyventi“, „Daina“ („Už Raseinių, ant Dubysos...“) redakcines versijas.

Nėra patikimų žinių, kaip reikia vertinti tartum sudvigubintus kai kurių eilėraščių pavadinimus. Tarkime, 1927 m. „Raštuose“ pavadinimas išspausdintas taip:

Vakaras

ant ežero keturių kontonų

Knygos „Rodyklėje“: „Vakaras ant ežero ketur. kontonų.“

Arba:

Ant Neapolio Užtakos

saulei nusileidžiant

Arba:

Ant Punės kalno

ties Nemunu

(„Rodyklėje“ abu pastarieji pavadinimai netyčia praleisti, tai „klasikinė“ leidyklos klaida.)

1987 m. leidinyje antroji pavadinimo eilutė visais atvejais spausdinama iš didžiosios raidės, taigi atrodo kaip paantraštė. Bet juk nebūtinai taip yra. Mes paliekame iš mažosios. Paliekame paskutinio teksto (tai XI amžiaus indų poeto Bilhanos poemos fragmentas) pavadinimą „Caura – pančaskia“, nes kiti šio pavadinimo užrašymai yra įvairuojantys.

Toks redakcinis elgesys, pirma, sutinka su serijos knygų parengimo principais, antra, Maironis yra Maironis, trečia, 1927 m. tomo išleidimą jis pats atidžiai prižiūrėjęs.

Tolesni redakciniai aiškinimai (tiesą sakant, jie kur kas svarbesni) bus kuo trumpiausia I. Slavinskaitės 1987 m. komentarų santrauka. Išskyrus dvi pirmas pastraipas.

Reikia suprasti, kad daugiau nei pusšimtis šioje knygoje spausdinamų eilėraščių parašyti XIX amžiaus pabaigoje, nuo 1885 metų, kai bendrinė lietuvių literatūrinė kalba tik pradėjo formuotis. Taigi Maironio to laiko poezija buvo ir bendrinės lietuvių kalbos kūrėja.

Todėl nereikia stebėtis archajiškais žodžiais ar dariniais, reikia stebėtis, kad jų klasikas mums palikęs nedaug, – nes poeto talentas nujautė, kaip kalba tekės toliau ir į tą tėkmę reikšmingai įsiliejo. Kalbos šimtametė senovė čia jokia rakštis, tiktai stilistinė spalva, ir viskas suprantama. Daugiau kaip po šimtmečio! Kalbos ir poetinės kalbos kultūros laiko išbandymą sėkmingiau nei poema išlaikė lyrika.

Maironio poezijoje buvo ir šioje knygoje lieka *poeta, pasaulė, diemantas, gyvata, karionės, obalsis, pranokėjai...* Maironis tada rašė

gražybė, mūšys, smeltys, ilgėjimas, – ar mes dabar nesuprasime šių žodžių? Ar nesuprasime, kad Apolinas yra Apolonas, balsimas – balzamas ir pan.?

Kai ką tuomet Maironis (ne tik jis, žinoma) rašė savaip. Leisdami jo kūrinius, palikime žodžius *mėlsvas, gvazdiką* ir *gvaizdiką,* pasigėrėkime užrašymu *griaudus.*

Svetimvardžių ir asmenvardžių rašybą reikiamais atvejais taisome, pavyzdžiui: *Seravimas = Serafimas, Medviagalis = Medvėgalis.* Pereiname, be abejo, į norminę rašybą, tarkim: *augštai = aukštai, bėgkit = bėkit.*

Dažna, ypač pažymėtina Maironio skyrybos ypatybė yra dviejų sinonimiškų (arba vienas kitą papildančių) žodžių jungimas brūkšneliu: *žaibu-akimi, numylėta-graži* ir t. t. Tokį sinonimiškų žodžių suartinimą, poetui tikrai būdingą, tenka priskirti prie jo meninės kalbos asmeniškų turtų.

Reikia konstatuoti, kad daugybė čia spausdinamų Maironio eilėraščių dainuojami, – dažnai nei žinant, kieno tas eilėraštis, nei kas kompozitorius. Ir visgi yra dainų, kurias daugelis nedvejodami susieja su Maironiu: tai – visų pirma – „Lietuva brangi“, „Daina“ („Už Raseinių, ant Dubysos...“), „Kur bėga Šešupė“, „Milžinų kapai“ („Kur lygūs laukai...“), „Oi neverk, matušėle!“, „Užtrauksim naują giesmę“, atskirai minėtina „Marijos giesmė“.

Antroji mūsų knygos dalis – poema *„Jaunoji Lietuva“*, pirma išplėtota herojinė poema lietuvių literatūroje. Pirmą kartą ji buvo išleista 1907 m., antrą 1921 m. ir trečią – 1926-aisiais čia jau minėtų jo „Raštų“ antrame tome. Su šiuo leidiniu sutikrintas čia publikuojamas poemos tekstas, bet pagrindinis šaltinis – 1988 m. „Vagos“ išleistas Maironio „Raštų“ antras tomas. Pastarajame leidinyje 1926 m. paskelbtasis „Jaunosios Lietuvos“ tekstas pateikiamas beveik nere-

daguotas. Prie ko atsargiai prisiliesta, paaiškinta I. Slavinskaitės komentaruose: „Pritaikyta prie šių dienų reikalavimų skyryba bei rašyba, paliekamas autentiškas stilistinis didžiųjų raidžių rašymas. Vietovardžiai, tarptautiniai žodžiai, kur netrukdo ritmui, taisomi pagal dabartinę vartoseną.“ Galima pridėti, kad skyryba norminta tik iš dalies, ne vienu atveju palikta maironiškoji. Nuosekliai sutvarkyta tiesioginės kalbos skyryba. Išnašose pateikti paaiškinimai – Maironio. Senosios kalbos poemoje daugiau negu eilėraščiuose.

Lobyno serijos knygose apsiribojame tik būtiniausiais paaiškinimais. Taip ir čia. Išsamesni komentarai ir nuorodos į kitus komentarus bei žinių šaltinius – 1987 m. ir 1988 m. išleistuose Maironio „Raštų“ tomuose.

VALENTINAS SVENTICKAS

Abėcėlinė eilėraščių rodyklė

Turinys

MAIRONIS
Ma-181
GRAŽI TU MANO: LYRIKA, POEMA / MAIRONIS; SUDARĖ VALENTINAS SVENTICKAS. – VILNIUS: LIETUVOS RAŠYTOJŲ SĄJUNGOS LEIDYKLA, 2012. – 416 P. – (LIETUVIŲ LITERATŪROS LOBYNAS. XX AMŽIUS, ISNN 1822-2307 ; NR. 30). – KN. TAIP PAT: MAIRONIO AMŽINYBĖ / VIKTORIJA DAUJOTYTĖ, P. 5–17; REDAKCINIAI PAAIŠKINIMAI, P. 399–404; ABĖCĖLINĖ EILĖRAŠČIŲ RODYKLĖ, P. 405–407.

ISBN 978-9986-39-721-2

Maironis (tikr. Jonas Mačiulis, 1862–1932), iškiliausias XIX a. pabaigos – XX a. pradžios lietuvių poetas, neblėstančio populiarumo dainius, neišsitenka vien literatūros rėmuose. Kartu jis yra pirmojo Lietuvos atgimimo simbolis, įaugęs į žmonių sąmonę. Knygoje spausdinama jo lyrika – paskiausioji „Pavasario balsų“ versija (1927) – ir žymioji poema „Jaunoji Lietuva“. Knyga leidžiama minint 150-ąją poeto gimimo sukaktį.

UDK 821.172-1

SERIJA
LIETUVIŲ LITERATŪROS LOBYNAS.
XX AMŽIUS, KN. 30

Maironis

GRAŽI TU MANO

LYRIKA, POEMA

Parengė Valentinas Sventickas
Knygų serijos meninis apipavidalinimas – Romo Oranto
Korektorė Virginija Savickienė
Maketavo Dalia Kavaliūnaitė
Nuotrauka iš Maironio lietuvių literatūros muziejaus fondų

2012 06 06. 14,4 leidyb. apsk. l. 856-oji leidyklos knyga.
Tiražas 3000. Išleido Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla,
K. Sirvydo 6, LT-01101 Vilnius. www.rsleidykla.lt / info@rsleidykla.lt
Spausdino UAB BALTO print, Utenos 41a, LT-08217 Vilnius.

Jonas Aistis
Jonas Avyžius
Juozas Baltušis
Jonas Biliūnas
Kazys Binkis
Kazys Boruta
Bernardas Brazdžionis
Petras Cvirka
Janina Degutytė
Dalia Grinkevičiūtė
Juozas Grušas
Marius Katiliškis
Vincas Krėvė
Vytautas Mačernis
Maironis
Eduardas Mieželaitis
Vincas Mykolaitis-Putinas
Salomėja Nėris
Henrikas Radauskas
Bronius Radzevičius
Ieva Simonaitytė
Balys Sruoga
Šatrijos Ragana
Ignas Šeinius
Antanas Škėma
Juozas Tumas-Vaižgantas
Antanas Vaičiulaitis
Judita Vaičiūnaitė
Antanas Vienuolis
Žemaitė

Maironis

UVIŲ LITERATŪROS LOBYNAS • XX

ISBN 978-9986-39-721-2